

P. VIRGILII MARONIS

OPERA:

EMENDABAT

ET

NOTULIS

ILLUSTRABAT

GILBERTUS WAKEFIELD, A. B.

COLL. JES. CANT. NUPER SOCIUS.

VOLUMEN PRIUS.

LONDINI:

IMPENSIS KEARSLEY.

M.DCC.XCVI.

AD LECTOREM.

Ecce! abſolutum tibi promiſſum noſtrum, lector. Prodit Virgilius, chartarum nitore ſummo luculentus, et eâ typorum pulchritudine, quæ tulit omne punctum venuſtiorum hominum in Horatio. Eadem fuit editionis hujusce ratio; niſi quòd ad minora poëmata, ut plurimùm parvi pretii, multis interpolata, et ſuſpectæ auctoritatis, conjecturis liberiùs indulſerimus.

Heynii editionem, Londini nupèr procuratam, in exemplar adhibere volui; ad Fabii tamèn mentem, inſtt. orat. i. 7. ablativos caſus in *a* deſinentes angulari apice diſtinxi. Quid ultrà variaverim, præter diligentiorem interpunctionem, notulæ ſæpiùs declarabunt: in quibus, citra violatæ veritatis crimen, poſſem affirmare, et ad doctorum ſententias provocare, plura eſſe rectiùs conſtituta, etiàm poſt tot eruditorum hominum lucubrationes, quàm in quibusdam editionibus magno molimine vulgatis; niſi lectoris integrum judicium ſubire, et facere bona, quàm promittere, maluerim.

Hactenùs autèm ſeverioribus bibliopolæ legibus, notas mihi quàm breviſſimas imponentis, ob-

ſecutus ſum: deinceps meo jure rem adminiſtraturus. Intereà, in Lucretio conſtituendo et exornando vires omnes occupantur:

..........redit labor actus in orbem,
Atque in ſe ſua per veſtigia vertitur annus.

Deo tamèn fautore nihil deſperandum:

............Θανειν δ' οἶσιν αναγκα,
Τι κε τις ανωνυμον γηρας, εν σκοτῳ
Καθημενος, ἕψοι ματαν, ἁπαντων
Καλων αμμορος; Αλλ' εμοι μεν οὗτοσι
Αθλος γ' ὑποκεισεται· ΤΥ ΔΕ
ΠΡΑΞΙΝ ΦΙΛΑΝ ΔΙΔΟΙ!

E Muſeo meo prope Londinum,
Nov. die xx^mo 1795.

P. VIRGILII MARONIS

BUCOLICA.

ECLOGA I.

MELIBŒUS. TITYRUS.

MELIBŒUS.

Tityre, tu patulæ recubans ſub tegmine fagi
Silveſtrem tenui muſam meditaris avenâ:
Nos patriæ ſines et dulcia linquimus arva;
Nos patriam fugimus: tu, Tityre, lentus in umbrâ,
Formoſam reſonare doces Amaryllida ſilvas.

TITYRUS.

O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit;
Namque erit ille mihi ſemper deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus inbuet agnus.
Ille meas errare boves, ut cernis, et ipſum
Ludere, quæ vellem, calamo permiſit agreſti.

MELIBŒUS.

Non equidem invideo, miror magis; undique totis

Usque adeo turbatur agris: en! ipſe capellas
Protenus æger ago; hanc etiam vix, Tityre, duco:
Hic, inter denſas corulos, modo namque gemellos,
Spem gregis, ah! ſilice in nudâ connixa reliquit.
Sæpe malum hoc nobis, ſi mens non læva fuiſſet,
De cœlo tactas memini prædicere quercus.
Sed tamen, iſte deus qui ſit, da, Tityre, nobis.

TITYRUS.

Urbem, quam dicunt Romam, Meliboee, putavi
Stultus ego huic noſtræ ſimilem, quo ſæpe ſolemus
Paſtores ovium teneros depellere fetus.
Sic canibus catulos ſimilis, ſic matribus hædos,
Noram; ſic parvis conponere magna ſolebam.
Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbis,
Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

MELIBŒUS.

Et quæ tanta fuit Romam tibi cauſſa videndi?

TITYRUS.

Libertas: quæ, ſera, tamen reſpexit inertem
Candidior, poſtquam tondenti barba cadebat:
Reſpexit tamen, et longo poſt tempore venit,
Poſtquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.
Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat,
Nec ſpes libertatis erat, nec cura peculî:
Quamvis multa meis exiret victima ſæptis
Pinguis, et ingratæ premeretur caſeus urbi,
Non umquam gravis ære domum mihi dextra redibat.

MELIBŒUS.

Mirabar, quid mæſta deos, Amarylli, vocares;
Cui pendere ſuâ patereris in arbore poma;
Tityrus hinc aberat: ipſæ te, Tityre, pinus,
Ipſi te fontes, ipſa hæc arbuſta, vocabant.

TITYRUS.

Quid facerem? neque ſervitio me exire licebat,
Nec tam præſentis alibi cognoſcere divos.
Hic illum vidi juvenem, Meliboee, quotannis
Bis ſenos cui noſtra dies altaria fumant.
Hoc mihi reſponſum primus dedit ille petenti:
Paſcite, ut ante, boves, pueri; ſubmittite tauros.

MELIBŒUS.

Fortunate ſenex; ergo tua rura manebunt!
Et tibi magna ſatis: quamvis lapis omnia nudus,
Limoſoque palus obducat paſcua junco,
Non inſueta gravis tentabunt pabula fetas;
Nec mala vicini pecoris contagia lædent.
Fortunate ſenex; hic inter flumina nota
Et fontis ſacros frigus captabis opacum.
Hinc tibi, quæ ſemper vicino ab limite ſæpes
Hyblæis apibus florem depaſta ſalicti,
Sæpe levi ſomnum ſuadebit inire ſuſurro;
Hinc altâ ſub rupe canet frondator ad auras:
Nec tamen interea raucæ, tua cura, palumbes,
Nec gemere aëriâ ceſſabit turtur ab ulmo.

TITYRUS.

Ante leves ergo paſcentur in æquore cervi,

Et freta destituent nudos in litore piscis;
Ante, pererratis amborum finibus, exsul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim;
Quam nostro illius labatur pectore voltus.

MELIBŒUS.

At nos hinc alii sitientis ibimus Afros;
Pars Scythiam et rapidum Cretæ veniemus Oaxem,
Et penitus toto divisos orbe Britannos.
En! umquam patrios longo post tempore finis,
Pauperis et tuguri congestum cespite culmen,
Post aliquot, mea regna videns mirabor, aristas?
Inpius hæc tam culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? en! quo discordia civis
Perduxit miseros! en, quîs consevimus agros!
Insere nunc, Melibœe, piros! pone ordine vitis!
Ite, meæ, felix quondam pecus, ite, capellæ:
Non ego vos posthac, viridi projectus in antro,
Dumosâ pendere procul de rupe videbo.
Carmina nulla canam: non, me pascente, capellæ,
Florentem cytisum et salices carpetis amaras.

TITYRUS.

Hic tamen hanc mecum poteris requiescere noctem
Fronde super viridi; sunt nobis mitia poma,
Castaneæ molles, et pressi copia lactis:
Et jam summa procul villarum culmina fumant,
Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.

ECLOGA II.

ALEXIS.

Formosum paſtor Corydon ardebat Alexin,
Delicias domini: nec, quod ſperaret, habebat.
Tantum inter denſas, umbroſa cacumina, fagos
Aſſidue veniebat: ibi hæc incondita ſolus
Montibus et ſilvis ſtudio jactabat inani:
O crudelis Alexi! nihil mea carmina curas?
Nil noſtri miſerere? mori me denique coges.
Nunc etiam pecudes umbras et frigora captant;
Nunc viridis etiam occultant ſpineta lacertos;
Theſtylis et rapido feſſis meſſoribus æſtu
Allia ſerpyllumque herbas contundit olentis:
At mecum raucis, tua dum veſtigia luſtro,
Sole ſub ardenti reſonant arbuſta cicadis.
Nonne fuit ſatius, triſtes Amaryllidis iras
Atque ſuperba pati faſtidia? nonne Menalcan?
Quamvis ille niger, quamvis tu candidus eſſes.
O formoſe puer! nimium ne crede colori:
Alba liguſtra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
Deſpectus tibi ſum, nec, qui ſim, quæris, Alexi;
Quam dives pecoris nivei, quam lactis abundans:
Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ:
Lac mihi non æſtate novum, non frigore, deſit:

Canto, quæ ſolitus, ſi quando armenta vocabat,
Amphion Dircæus in Actæo Aracyntho.
Nec ſum adeo informis; nuper me in litore vidi,
Quum placidum ventis ſtaret mare: non ego Daphnin,
Judice te, metuam, ſi numquam fallit imago.
O tantum libeat mecum tibi ſordida rura
Atque humilis habitare caſas, et figere cervos,
Hædorumque gregem viridi conpellere hibiſco!
Mecum una in ſilvis imitabere Pana canendo.
Pan primus calamos cerâ conjungere pluris
Inſtituit; Pan curat ovis oviumque magiſtros:
Nec te pœniteat calamo triviſſe labellum.
Hæc eadem ut ſciret, quid non faciebat Amyntas?
Eſt mihi diſparibus ſeptem conpacta cicutis
Fiſtula, Damœtas dono mihi quam dedit olim,
Et dixit moriens: Te nunc habet iſta ſecundum.
Dixit Damœtas: invidit ſtultus Amyntas.
Præterea duo, nec tutâ mihi valle reperti,
Capreoli, ſparſis etiam nunc pellibus albo,
Bina die ſiccant ovis ubera; quos tibi ſervo.
Jam pridem a me illos abducere Theſtylis orat:
Et faciet; quoniam ſordent tibi munera noſtra.
Huc ades, o formoſe puer! tibi lilia plenis
Ecce! ferunt Nymphæ calathis; tibi candida Naïs,
Pallentis violas et ſumma papavera carpens,
Narciſſum et florem jungit bene olentis anethi;
Tum, caſiâ atque aliis intexens ſuavibus herbis,

Mollia luteolâ pingit vaccinia calthâ.
Ipſe ego cana legam tenerâ lanugine mala,
Caſtaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat;
Addam cerea pruna; honos erit huic quoque pomo:
Et vos, o lauri! carpam, et te, proxima myrte!
Sic poſitæ quoniam ſuaves miſcetis odores.
Ruſticus es, Corydon; nec munera curat Alexis;
Nec, ſi muneribus certes, concedat Iollas.
Heu! heu! quid volui miſero mihi! floribus auſtrum,
Perditus, et liquidis inmiſi fontibus apros.
Quem fugis? ah demens! habitarunt dî quoque ſilvas,
Dardaniusque Paris. Pallas, quas condidit, arces
Ipſa colat: nobis placeant ante omnia ſilvæ.
Torva leæna lupum ſequitur; lupus ipſe capellam;
Florentem cytiſum ſequitur laſciva capella;
Te Corydon, o Alexi! trahit ſua quemque voluptas.
Adſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci,
Et ſol creſcentis decedens duplicat umbras:
Me tamen urit amor: quis enim modus adſit amori?
Ah Corydon! Corydon! quæ te dementia cepit!
Semiputata tibi frondoſâ vitis in ulmo eſt.
Quin tu aliquid ſaltem potius, quorum indiget uſus,
Viminibus mollique paras detexere junco?
Invenies alium, ſi te hic faſtidit, Alexin.

ECLOGA III.

MENALCAS. DAMŒTAS. PALÆMON.

MENALCAS.

Dic mihi, Damœta, cujum pecus? an Meliboei?

DAMŒTAS.

Non; verum Ægonis: nuper mihi tradidit Ægon.

MENALCAS.

Infelix o ſemper, oves, pecus! ipſe Neæram
Dum fovet, ac, ne me ſibi præferat illa, veretur;
Hicc' alienus oves cuſtos bis mulget in horâ,
Et ſucus pecori, et lac ſubducitur agnis.

DAMŒTAS.

Parcius iſta viris tamen objicienda memento.
Novimus et qui te, tranſverſa tuentibus hircis,
Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello.

MENALCAS.

Tum, credo, quum me arbuſtum videre Miconis
Atque malâ vitis incidere falce novellas.

DAMŒTAS.

Aut hic ad veteres fagos, quum Daphnidis arcum
Fregiſti, et calamos: quæ tu, perverſe Menalca,
Et quum vidiſti puero donata, dolebas;
Et, ſi non aliquâ nocuiſſes, mortuus eſſes.

MENALCAS.

Quid domini faciant, audent quum talia fures!
Non ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lyciscâ?
Et, quum clamarem, Quo nunc se proripit ille?
Tityre, coge pecus; tu post carecta latebas.

DAMŒTAS.

An mihi cantando victus non redderet ille,
Quem mea carminibus meruisset fistula, caprum?
Si nescis, meus ille caper fuit; et mihi Damon
Ipse fatebatur; sed reddere posse negabat.

MENALCAS.

Cantando tu illum? aut umquam tibi fistula cerâ
Juncta fuit? Non tu in triviis, indocte, solebas
Stridenti miserum stipulâ disperdere carmen?

DAMŒTAS.

Vis ergo, inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? Ego hanc vitulam (ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus)
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

MENALCAS.

De grege non ausim quidquam deponere tecum:
Est mihi namque domi pater, est injusta noverca;
Bisque die numerant ambo pecus, alter et hædos.
Verum id, quod multo tute ipse fatebere majus,
(Insanire libet quoniam tibi) pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:

Lenta quibus torno facili superaddita vitis
Diffusos ederâ vestit pallente corymbos.
In medio duo signa: Conon, et, quis fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem;
Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet?
Nec dum illis labra admovi, sed condita servo.

DAMŒTAS.

Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit,
Et molli circum est ansas amplexus acantho;
Orpheaque in medio posuit, silvasque sequentis.
Nec dum illis labra admovi, sed condita servo.
Si ad vitulam spectas, nihil est, quod pocula laudes.

MENALCAS.

Numquam hodie effugies: veniam, quocunque vocâris.
Audiat hæc tantum vel, qui venit, ecce! Palæmon.
Efficiam posthac, ne quemquam voce lacessas.

DAMŒTAS.

Quin age, si quid habes, in me mora non erit ulla;
Nec quemquam fugio: tantum, vicine Palæmon,
Sensibus hæc imis, res est non parva, reponas.

PALÆMON.

Dicite: quandoquidem in molli consedimus herbâ;
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos;
Nunc frondent silvæ, nunc formosissimus annus.
Incipe, Damœta; tu deinde sequere, Menalca.
Alternis dicetis; amant alterna Camœnæ.

DAMŒTAS.

Ab Jove principium, Musæ! Jovis omnia plena:
Ille colit terras; illi mea carmina curæ.

MENALCAS.

Et me Phœbus amat: Phœbo sua semper apud me
Munera sunt, lauri et suave rubens hyacinthus.

DAMŒTAS.

Malo me Galatea petit, lasciva puella;
Et fugit ad salices; sed se cupit ante videri.

MENALCAS.

At mihi sese offert ultro, meus ignis, Amyntas;
Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.

DAMŒTAS.

Parta meæ Veneri sunt munera; namque notavi
Ipse locum, aëriæ quo congessere palumbes.

MENALCAS.

Quod potui, puero, silvestri ex arbore lecta,
Aurea mala decem misi; cras altera mittam.

DAMŒTAS.

O quoties et quæ nobis Galatea locuta est!
Partem aliquam, venti, divom referatis ad auris.

MENALCAS.

Quid prodest, quod me ipse animo non spernis, Amynta,
Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo?

DAMŒTAS.

Phyllida mitte mihi; meus est natalis, Iolla;
Cum faciam vitulâ pro frugibus, ipse venito.

MENALCAS.

Phyllida amo ante alias: nam me diſcedere flevit;
Et, Longum, formoſe, vale! vale! inquit, Iolla.

DAMŒTAS.

Triſte lupus ſtabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti, nobis Amaryllidis iræ.

MENALCAS.

Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hædis,
Lenta ſalix feto pecori, mihi ſolus Amyntas.

DAMŒTAS.

Pollio amat noſtram, quamvis eſt ruſtica, Muſam:
Pierides, vitulam lectori paſcite veſtro.

MENALCAS.

Pollio et ipſe facit nova carmina: paſcite taurum,
Jam cornu petat, et pedibus qui ſpargat arenam.

DAMŒTAS.

Qui te, Pollio, amat, veniat, quo te quoque gaudet:
Mella fluant illi, ferat et rubus aſper amomum.

MENALCAS.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi;
Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos.

DAMŒTAS.

Qui legitis flores et humi naſcentia fraga,
Frigidus, o pueri! fugite hinc, latet anguis in herbâ.

MENALCAS.

Parcite, oves, nimium procedere; non bene ripæ
Creditur: ipſe aries etiam nunc vellera ſiccat.

DAMŒTAS.

Tityre, paſcentis a flumine reice capellas;
Ipſe, ubi tempus erit, omnis in fonte lavabo.

MENALCAS.

Cogite ovis, pueri; ſi lac præceperit æſtus,
Ut nuper, fruſtra preſſabimus ubera palmis.

DAMŒTAS.

Heu! heu! quam pingui macer eſt mihi taurus in ervo!
Idem amor exitium pecori, pecorisque magiſtro.

MENALCAS.

His certe neque amor cauſſa eſt; vix oſſibus hærent.
Neſcio, quis teneros oculus mihi faſcinat agnos.

DAMŒTAS.

Dic, quibus in terris, et eris mihi magnus Apollo,
Tris pateat cœli ſpatium non amplius ulnas.

MENALCAS.

Dic, quibus in terris inſcripti nomina regum
Naſcantur flores; et Phyllida ſolus habeto.

PALÆMON.

Non noſtrum inter vos tantas conponere litis:
Et vitulâ tu dignus, et hic; et quisquis amaros
Aut metuet, dulcis aut experietur, amores.
Claudite jam rivos, pueri: ſat prata biberunt.

ECLOGA IV.

POLLIO.

SICELIDES Musæ, paullo majora canamus;
Non omnis arbusta juvant, humilesque myricæ:
Si canimus silvas, silvæ sint Consule dignæ.
Ultima Cumæi venit jam carminis ætas;
Magnus ab integro sæclorum nascitur ordo.
Jam redit et Virgo, redeunt Saturnia regna;
Jam nova progenies cœlo demittitur alto.
Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum
Desinet, ac toto surget gens aurea mundo,
Casta fave Lucina; tuus jam regnat Apollo.
Teque adeo decus hoc ævi, te Consule, inibit,
Pollio; et incipient magni procedere menses.
Te duce, si qua manent, sceleris vestigia nostri
Inrita perpetuâ solvent formidine terras.
Ille deûm vitam adcipiet, divisque videbit
Permixtos heroas, et ipse videbitur illis;
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima, puer, nullo munuscula cultu,
Errantis ederas passim cum baccare, tellus,
Mixtaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipsæ lacte domum referent distenta capellæ

Ubera; nec magnos metuent armenta leones.
Ipſa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet et ſerpens, et fallax herba veneni
Occidet; Aſſyrium vulgo naſcetur amomum.
At, ſimul heroum laudes et facta parentis
Jam legere, et quæ ſit poteris cognoſcere virtus;
Molli paullatim flaveſcet campus ariſtâ,
Incultisque rubens pendebit ſentibus uva;
Et duræ quercus ſudabunt roſcida mella.
Pauca tamen ſuberunt priſcæ veſtigia fraudis,
Quæ tentare Thetim ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ jubeant tellurem infindere ſulcis.
Alter erit tum Tiphys, et altera quæ vehat Argo
Delectos heroas; erunt etiam altera bella;
Atque iterum ad Trojam magnus mittetur Achilles.
Hinc, ubi jam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet et ipſe mari vector; nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non raſtros patietur humus, non vinea falcem;
Robuſtus quoque jam tauris juga ſolvet arator:
Nec varios diſcet mentiri lana colores;
Ipſe ſed in pratis aries jam ſuave rubenti
Murice, jam croceo mutabit vellera luto;
Sponte ſuâ ſandyx paſcentis veſtiet agnos.
Talia ſæcla, ſuis dixerunt, currite, fuſis
Concordes ſtabili fatorum numine Parcæ.

Adgredere o magnos, aderit jam tempus, honores,
Cara deûm ſuboles, magnum Jovis incrementum!

Adſpice convexo nutantem pondere mundum;
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum:
Adſpice, venturo lætantur ut omnia ſæclo.
O mihi tum longæ maneat pars ultima vitæ,
Spiritus et, quantum ſat erit tua dicere facta!
Non me carminibus vincet, nec Thracius Orpheus,
Nec Linus; huic mater quamvis, atque huic pater, adſit;
Orphei Calliopea, Lino formoſus Apollo.
Pan etiam, Arcadiâ mecum ſi judice certet,
Pan etiam Arcadiâ dicat ſe judice victum.
Incipe, parve puer, riſu cognoſcere matrem:
Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.
Incipe, parve puer: cui non riſere parentes,
Nec deus hunc menſâ, dea nec dignata cubili eſt.

ECLOGA V.

DAPHNIS.

MENALCAS. MOPSUS.

MENALCAS.

Cur non, Mopſe, boni quoniam convenimus ambo,
Tu calamos inflare levis, ego dicere verſus,
Hic corulis mixtas inter conſidimus ulmos?

MOPSUS.

Tu major; tibi me eſt æquum parere, Menalca;
Sive ſub incertas, Zephyris motantibus, umbras,
Sive antro potius, ſuccedimus: adſpice, ut antrum
Silveſtris raris ſparſit labruſca racemis.

MENALCAS.

Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.

MOPSUS.

Quid, ſi idem certet Phœbum ſuperare canendo?

MENALCAS.

Incipe, Mopſe, prior: ſi quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut jurgia Codri.
Incipe: paſcentis ſervabit Tityrus hædos.

MOPSUS.

Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina deſcripſi, et modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde jubeto certet Amyntas.

MENALCAS.

Lenta ſalix quantum pallenti cedit olivæ,
Puniceis humilis quantum ſaliunca roſetis;
Judicio noſtro tantum tibi cedit Amyntas.

MOPSUS.

Sed tu deſine plura, puer; ſucceſſimus antro.
Exſtinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin
Flebant: vos, coruli, teſtes, et flumina, Nymphis:
Quum, conplexa ſui corpus miſerabile nati,
Atque deos atque aſtra vocat crudelia mater.

Non ulli paſtos illis egere diebus
Frigida, Daphni, boves ad flumina: nulla neque amnem
Libavit quadrupes, nec graminis adtigit herbam.
Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuiſſe leones
Interitum montesque feri ſilvæque loquuntur.
Daphnis et Armenias curru ſubjungere tigris
Inſtituit; Daphnis thiaſos inducere Baccho,
Et foliis lentas intexere mollibus haſtas.
Vitis ut arboribus decori eſt, ut vitibus uvæ,
Ut gregibus tauri, ſegetes ut pinguibus arvis;
Tu decus omne tuis: poſtquam te fata tulerunt,
Ipſa Pales agros, atque ipſe reliquit Apollo.
Grandia ſæpe quibus mandavimus hordea ſulcis,
Infelix lolium et ſteriles naſcuntur avenæ.
Pro molli violâ, pro purpureo narciſſo,
Carduus, et ſpinis ſurgit paliurus acutis.
Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras,
Paſtores: mandat fieri ſibi talia Daphnis.
Et tumulum facite, et tumulo ſuperaddite carmen:
Daphnis ego in ſilvis, hinc uſque ad ſidera notus,
Formoſi pecoris cuſtos, formoſior ipſe.

MENALCAS.

Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
Quale ſopor feſſis in gramine, quale per æſtum
Dulcis aquæ ſaliente ſitim reſtinguere rivo:
Nec calamis ſolum æquiparas, ſed voce, magiſtrum.

Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo.
Nos tamen hæc quocumque modo tibi noſtra viciſſim
Dicemus; Daphninque tuum tollemus ad aſtra:
Daphnin ad aſtra feremus: amavit nos quoque Daphnis.

MOPSUS.

An quidquam nobis tali ſit munere majus?
Et, puer, ipſe fuit cantari dignus; et iſta
Jam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.

MENALCAS.

Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes et ſidera Daphnis.
Ergo alacris ſilvas, et cetera rura, voluptas,
Panaque, paſtoresque tenet, Dryadasque puellas:
Nec lupus inſidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipſi lætitiâ voces ad ſidera jactant
Intonſi montes; ipſæ jam carmina rupes,
Ipſa ſonant arbuſta; Deus, deus ille, Menalca!
Sis bonus o, felixque, tuis! en quatuor aras!
Ecce duas tibi, Daphni, duas altaria Phœbo!
Pocula bina, novo ſpumantia lacte, quot annis
Craterasque duo ſtatuam tibi pinguis olivi;
Et, multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, ſi frigus erit, ſi meſſis, in umbrâ,
Vina novum fundam calathis Ariuſia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas et Lyctius Ægon;

Saltantis Satyros imitabitur Alphesiboeus.
Hæc tibi semper erunt, et quum sollemnia vota
Reddemus Nymphis, et quum lustrabimus agros.
Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit,
Dumque thymo pascentur apes, dum rore cicadæ;
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt.
Ut Baccho Cererique, tibi sic vota quot annis
Agricolæ facient; damnabis tu quoque votis.

MOPSUS.

Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine dona!
Nam neque me tantum venientis sibilus austri,
Nec percussa juvant fluctu tam litora, nec quæ
Saxosas inter decurrunt flumina valles.

MENALCAS.

Hac te nos fragili donabimus ante cicutâ:
Hæc nos, Formosum Corydon ardebat Alexin:
Hæc eadem docuit, Cujum pecus? an Meliboei?

MOPSUS.

At tu sume pedum, quod, me quum sæpe rogaret,
Non tulit Antigenes, et erat tum dignus amari,
Formosum paribus nodis atque ære, Menalca.

ECLOGA VI.

SILENUS.

PRIMA Syracoſio dignata eſt ludere verſu
Noſtra, nec erubuit ſilvas habitare, Thalia.
Quum canerem reges et prœlia, Cynthius aurem
Vellit, et admonuit: Paſtorem, Tityre, pinguis
Paſcere oportet ovis, deductum dicere carmen.
Nunc ego; namque ſuper tibi erunt, qui dicere laudes,
Vare, tuas cupiant, et triſtia condere bella;
Agreſtem tenui meditabor arundine Muſam.
Non injuſſa cano. Si quis tamen hæc quoque, ſi quis,
Captus amore, leget; te noſtræ, Vare, myricæ,
Te nemus omne canet; nec Phœbo gratior ulla eſt,
Quam ſibi quæ Vari præſcripſit pagina nomen.
Pergite, Pierides. Chromis et Mnaſylos in antro
Silenum pueri ſomno videre jacentem,
Inflatum heſterno venas, ut ſemper, Iaccho:
Serta procul, tantum capiti delapſa, jacebant;
Et gravis adtritâ pendebat cantharus anſâ.
Adgreſſi (nam ſæpe ſenex ſpe carminis ambo
Luſerat) injiciunt ipſis ex vincula ſertis.
Addit ſe ſociam, timidisque ſupervenit, Ægle;

Ægle, Naïadum pulcherrima; jamque videnti
Sanguineis frontem moris et tempora pingit.
Ille, dolum ridens, Quo vincula nectitis? inquit:
Solvite me, pueri; ſatis eſt potuiſſe videri.
Carmina, quæ vultis, cognoſcite; carmina vobis,
Huic aliud mercedis erit. Simul incipit ipſe.
Tum vero in numerum Faunosque ferasque videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnaſia rupes;
Nec tantum Rhodope mirantur et Iſmarus Orphea.
Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarumque animæque marisque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis: ut his exordia primis
Omnia, et ipſe tener mundi concreverit orbis.
Tum durare ſolum, et diſcludere Nerea ponto
Cœperit, et rerum paullatim ſumere formas:
Jamque novum terræ ſtupeant luceſcere ſolem,
Altius atque cadant ſubmotis nubibus imbres:
Incipiant ſilvæ quum primum ſurgere, quumque
Rara per ignotos errent animalia montis.
Hinc lapides Pyrrhæ jactos, Saturnia regna,
Caucaſiasque refert volucres, furtumque Promethei.
His adjungit, Hylan nautæ quo fonte relictum
Clamaſſent, ut litus Hyla! Hyla! omne ſonaret:
Et fortunatam, ſi nunquam armenta fuiſſent,
Paſiphaën nivei ſolatur amore juvenci.
Ah virgo infelix! quæ te dementia cepit?
Prœtides inplerunt falſis mugitibus agros:

At non tam turpis pecudum tamen ulla ſecuta eſt
Concubitus, quamvis collo timuiſſet aratrum,
Et ſæpe in levi quæſiſſet cornua fronte.
Ah virgo infelix! tu nunc in montibus erras:
Ille, latus niveum molli fultus hyacintho,
Ilice ſub nigrâ pallentis ruminat herbas;
Aut aliquam in magno ſequitur grege. Claudite, Nymphæ,
Dictææ Nymphæ, nemorum jam claudite ſaltus,
Si quâ forte ferant oculis ſeſe obvia noſtris
Errabunda bovis veſtigia: forſitan illum
Aut herbâ captum viridi, aut armenta ſecutum,
Perducant aliquæ ſtabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Heſperidum miratam mala puellam:
Tum Phaëthontiadas muſco circumdat amaræ
Corticis, atque ſolo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permeſſi ad flumina, Gallum
Aonas in montis ut duxerit una ſororum;
Utque viro Phœbi chorus adſurrexerit omnis;
Ut Linus hæc illi, divino carmine paſtor,
Floribus atque apio crinis ornatus amaræ,
Dixerit: Hos tibi dant calamos, en accipe! Muſæ,
Aſcræo quos ante ſeni; quibus ille ſolebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynei nemoris dicatur origo;
Ne quis ſit lucus, quo ſe plus jactet Apollo.
Quid loquar, ut Scyllam Niſi, quam fama ſecuta eſt,

Candida fuccinctam latrantibus inguina monftris,
Dulichias vexâffe rates, et gurgite in alto
Ah! timidos nautas canibus laceraffe marinis;
Aut, ut mutatos Terei narraverit artus:
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit,
Quo curfu deferta petiverit, et quibus ante
Infelix fua tecta fupervolitaverit alis?
Omnia, quæ, Phœbo quondam meditante, beatus
Audiit Eurotas, juffitque edifcere lauros,
Ille canit: pulfæ referunt ad fidera valles:
Cogere donec oves ftabulis, numerumque referre
Juffit, et invito proceffit Vefper Olympo.

ECLOGA VII.

MELIBŒUS.

MELIBŒUS. CORYDON. THYRSIS.

MELIBŒUS.

Forte fub argutâ confederat ilice Daphnis,
Conpulerantque greges Corydon et Thyrfis in unum;
Thyrfis oves, Corydon diftentas lacte capellas:
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo,
Et cantare pares, et refpondere parati.
Hic mihi, dum teneras defendo a frigore myrtos,

Vir gregis ipſe caper deerraverat; atque ego Daphnin
Adſpicio: ille, ubi me contra videt; Ocius, inquit,
Huc ades, o Melibœe! caper tibi ſalvus, et hædi:
Et, ſi quid ceſſare potes, requieſce ſub umbrâ.
Huc ipſi potum venient per prata juvenci:
Hic viridis tenerâ prætexit arundine ripas
Mincius, eque ſacrâ reſonant examina quercu.
Quid facerem? neque ego Alcippen, nec Phyllida, habebam,
Depulſos a lacte domi quæ clauderet agnos;
Et certamen erat, Corydon cum Thyrſide, magnum.
Poſthabui tamen illorum mea ſeria ludo.
Alternis igitur contendere verſibus ambo
Cœpere: alternos Muſæ meminiſſe volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrſis.

CORYDON.

Nymphæ, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen,
Quale meo Codro, concedite; proxima Phœbi
Verſibus ille facit; aut, ſi non poſſumus omnes,
Hic arguta ſacrâ pendebit fiſtula pinu.

THYRSIS.

Paſtores, ederâ creſcentem ornate poëtam,
Arcades, invidiâ rumpantur ut ilia Codro:
Aut, ſi ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CORYDON.

Sætosi caput hoc apri tibi, Delia, parvus
Et ramosa Micon vivacis cornua cervi.
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo stabis suras evincta cothurno.

THYRSIS.

Sinum lactis, et hæc te liba, Priape, quot annis
Exspectare sat est: custos es pauperis horti.
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus; at tu,
Si fetura gregem suppleverit, aureus esto.

CORYDON.

Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cycnis, ederâ formosior albâ:
Quum primum pasti repetent præsepia tauri,
Si qua tui Corydonis habet te cura, venito.

THYRSIS.

Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior rusco, projectâ vilior algâ;
Si mihi non hæc lux toto jam longior anno est.
Ite domum, pasti, si quis pudor, ite, juvenci.

CORYDON.

Muscosi fontes, et somno mollior herba,
Et quæ vos rarâ viridis tegit arbutus umbrâ,
Solstitium pecori defendite: jam venit æstas
Torrida, jam læto turgent in palmite gemmæ.

THYRSIS.

His focus, et tædæ pingues, hic plurimus ignis

Semper, et adſiduâ poſtes fuligine nigri.
Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

CORYDON.

Stant et juniperi, et caſtaneæ hirſutæ;
Strata jacent paſſim ſua quâque ſub arbore poma;
Omnia nunc rident: at, ſi formoſus Alexis
Montibus his abeat, videas et flumina ſicca.

THYRSIS.

Aret ager; vitio moriens ſitit aëris herba;
Liber pampineas invidit collibus umbras:
Phyllidis adventu noſtræ nemus omne virebit,
Juppiter et læto deſcendet plurimus imbri.

CORYDON.

Populus Alcidæ gratiſſima, vitis Iaccho,
Formoſæ myrtus Veneri, ſua laurea Phœbo;
Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit,
Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phœbi.

THYRSIS.

Fraxinus in ſilvis pulcherrima, pinus in hortis,
Populus in fluviis, abies in montibus altis:
Sæpius at ſi me, Lycida formoſe, reviſas,
Fraxinus in ſilvis cedat tibi, pinus in hortis.

MELIBŒUS.

Hæc memini, et victum fruſtra contendere Thyrſin.
Ex illo Corydon, Corydon eſt tempore nobis.

ECLOGA VIII.

PHARMACEUTRIA.

DAMON. ALPHESIBŒUS.

PASTORUM Musam Damonis et Alphesibœi,
Immemor herbarum quos est mirata juvenca
Certantis, quorum stupefactæ carmine lynces,
Et mutata suos requierunt flumina cursus;
Damonis Musam dicemus et Alphesibœi.
  Tu, mihi seu magni superas jam saxa Timavi,
Sive oram Illyrici legis æquoris; en! erit unquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
En! erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
A te principium; tibi desinet. Adcipe jussis
Carmina cœpta tuis, atque hanc sine tempora circum
Inter victrices ederam tibi serpere lauros.
  Frigida vix cœlo noctis decesserat umbra,
Cum ros in tenerâ pecori gratissimus herbâ,
Incumbens tereti Damon sic cœpit olivæ:

DAMON.

Nascere, præque diem veniens age, Lucifer, almum;

Conjugis indigno Nifæ deceptus amore
Dum queror, et divos, quamquam nil teftibus illis
Profeci, extremâ moriens tamen adloquor horâ.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verfus.
Mænalus argutumque nemus, pinosque loquentis,
Semper habet; femper paftorum ille audit amores,
Panaque, qui primus calamos non paffus inertis.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verfus.
Mopfo Nifa datur: quid non fperemus amantes?
Jungentur jam gryphes equis; ævoque fequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.
Mopfe, novas incide faces: tibi ducitur uxor.
Sparge, marite, nuces: tibi deferit Hefperus Œtam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verfus.
O digno conjuncta viro! dum defpicis omnis,
Dumque tibi eft odio mea fiftula, dumque capellæ,
Hirfutumque fupercilium, promiffaque barba;
Nec curare deûm credis mortalia quemquam.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verfus.
Sæpibus in noftris parvam te rofcida mala,
Dux ego vefter eram, vidi cum matre legentem:
Alter ab undecimo tum me jam ceperat annus;
Jam fragilis poteram a terrâ contingere ramos.
Ut vidi, ut perii, ut me malus abftulit error!
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verfus.
Nunc fcio, quid fit Amor: duris in cotibus illum
Aut Tmaros, aut Rhodope, aut extremi Garamantes,

Nec generis noſtri puerum nec ſanguinis, edunt.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Sævus Amor docuit gnatorum ſanguine matrem
Conmaculare manus: crudelis tu quoque, mater.
Crudelis mater magis, an puer inprobus ille?
Inprobus ille puer; crudelis tu quoque, mater.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Nunc et ovis ultro fugiat lupus; aurea duræ
Mala ferant quercus; narciſſo floreat alnus;
Pinguia corticibus ſudent electra myricæ;
Cantent et cycnis ululæ; ſit Tityrus Orpheus;
Orpheus in ſilvis, inter delphinas Arion.
Incipe Mænalios mecum, mea tibia, verſus.
Omnia vel medium fiant mare. Vivite, ſilvæ!
Præceps aërii ſpeculâ de montis in undas
Deferar; extremum hoc munus morientis habeto.
Deſine Mænalios, jam deſine, tibia, verſus.
Hæc Damon: vos, quæ reſponderit Alpheſibœus,
Dicite, Pierides; non omnia poſſumus omnes.

ALPHESIBŒUS.

Effer aquam, et molli cinge hæc altaria vittâ;
Verbenasque adole pinguis, et maſcula tura;
Conjugis ut magicis ſanos avertere ſacris
Experiar ſenſus: nihil hic niſi carmina deſunt.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam;
Carminibus Circe ſocios mutavit Ulixi;

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Terna tibi hæc primum, triplici diversa colore,
Licia circumdo; terque hanc altaria circum
Effigiem duco; numero deus inpare gaudet.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Necte tribus nodis ternos, Amarylli, colores;
Necte, Amarylli, modo; et, Veneris, dic, vincula necto.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Limus ut hic durescit, et hæc ut cera liquescit,
Uno eodemque igni; sic nostro Daphnis amore.
Sparge molam, et fragilis incende bitumine lauros.
Daphnis me malus urit: ego hanc in Daphnida laurum.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Talis amor Daphnin, qualis, quum fessa juvencum
Per nemora atque altos quærendo bucula lucos
Propter aquæ rivum viridi procumbit in ulvâ,
Perdita, nec seræ meminit decedere nocti;
Talis amor teneat, nec sit mihi cura mederi.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daphnin.
Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit,

Pignora cara sui: quæ nunc ego limine in ipso,
Terra, tibi mando: debent hæc pignora Daphnin.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
  Daphnin.
Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
Ipse dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.
His ego sæpe lupum fieri, et se condere silvis
Mœrin, sæpe animas imis excire sepulcris,
Atque satas alio vidi traducere messis.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
  Daphnin.
Fer cineres, Amarylli, foras, rivoque fluenti
Transque caput jace; nec respexeris: his ego
  Daphnin
Adgrediar: nihil ille deos, nil carmina, curat.
Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite
  Daphnin.
Adspice: corripuit tremulis altaria flammis
Sponte suâ, dum ferre moror, cinis ipse. Bonum sit!
Nescio quid certe est; et Hylax in limine latrat.
Credimus? an, qui amant, ipsi sibi somnia fingunt?
Parcite, ab urbe venit, jam parcite, carmina,
  Daphnis.

ECLOGA IX.

MŒRIS.

LYCIDAS. MŒRIS.

LYCIDAS.

Quo te, Mœri, pedes? an, quo via ducit, in
urbem?

MŒRIS.

O Lycida, vivi pervenimus, advena noſtri,
Quod numquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
Diceret, Hæc mea ſunt: veteres migrate coloni.
Nunc victi, triſtis quoniam Fors omnia verſat,
Hos illi (quod nec bene vertat) mittimus hædos.

LYCIDAS.

Certe equidem audieram, quâ ſe ſubducere colles
Incipiunt, mollique jugum demittere clivo,
Uſque ad aquam, et veteres, jam fracta cacumina,
fagos,
Omnia carminibus veſtrum ſervaſſe Menalcan.

MŒRIS.

Audieras, et fama fuit; ſed carmina tantum
Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
Chaonias dicunt, aquilâ veniente, columbas.

Quod, niſi me quâcumque novas incidere litis
Ante ſiniſtra cavâ monuiſſet ab ilice cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipſe Menalcas.

LYCIDAS.

Heu! cadit in quemquam tantum ſcelus? heu, tua nobis
Pæne ſimul tecum ſolatia rapta, Menalca!
Quis caneret Nymphas? quis humum florentibus herbis
Spargeret? aut viridi fontis induceret umbrâ?
Vel, quæ ſublegi tacitus tibi carmina nuper,
Quum te ad delicias ferres, Amaryllida, noſtras?
Tityre, dum redeo, brevis eſt via, paſce capellas;
Et potum paſtas age, Tityre; et inter agendum
Occurſare capro, cornu ferit ille, caveto.

MŒRIS.

Immo hæc, quæ Varo nec dum perfecta canebat.
Vare, tuum nomen (ſuperet modo Mantua nobis;
Mantua, væ miſeræ nimium vicina Cremonæ!)
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.

LYCIDAS

Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos;
Sic cytiſo paſtæ diſtendant ubera vaccæ:
Incipe, ſi quid habes. Et me fecere poëtam
Pierides; ſunt et mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem paſtores; ſed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Vario videor, nec dicere Cinnâ
Digna, ſed argutos inter ſtrepere anſer olores.

MŒRIS.

Id quidem ago; et tacitus, Lycida, mecum ipſe voluto,
Si valeam meminiſſe: neque eſt ignobile carmen.
Huc ades, o! Galatea: quis eſt nam ludus in undis?
Hic ver purpureum; varios hic flumina circum
Fundit humus flores; hic candida populus antro
Inminet, et lentæ texunt umbracula vites.
Huc ades: inſani feriant ſine litora fluctus.

LYCIDAS.

Quid, quæ te purâ ſolum ſub nocte canentem
Audieram? numeros memini, ſi verba tenerem.

MŒRIS.

Daphni, quid antiquos ſignorum ſuſpicis ortus?
Ecce! Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum:
Aſtrum, quo ſegetes gauderent frugibus; et quo
Duceret apricis in collibus uva colorem.
Inſere, Daphni, piros: carpent tua poma nepotes.
Omnia fert ætas, animum quoque. Sæpe ego longos
Cantando puerum memini me condere ſoles:
Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Mœrin
Jam fugit ipſa: lupi Mœrin videre priores.
Sed tamen iſta ſatis referet tibi ſæpe Menalcas.

LYCIDAS.

Cauſſando noſtros in longum ducis amores:
Et nunc omne tibi ſtratum ſilet æquor; et omnes,
Adſpice! ventoſi ceciderunt murmuris auræ.

Hinc adeo media eſt nobis via; namque ſepulcrum
Incipit adparere Bianoris: hic, ubi denſas
Agricolæ ſtringunt frondes, hic, Mœri, canamus;
Hic hædos depone; tamen veniemus in urbem:
Aut, ſi, nox pluviam ne conligat ante, veremur,
Cantantes licet uſque (minus via lædat) eamus:
Cantantes ut eamus, ego hoc te faſce levabo.

MŒRIS.

Deſine plura, puer; et, quod nunc inſtat, agamus:
Carmina tum melius, quum venerit ipſe, canemus.

ECLOGA X.

GALLUS.

Extremum hunc, Arethuſa, mihi concede laborem.
Pauca meo Gallo, ſed quæ legat ipſa Lycoris,
Carmina ſunt dicenda: neget quis carmina Gallo?
Sic tibi, quum fluctus ſubterlabere Sicanos,
Doris amara ſuam non intermiſceat undam.
Incipe: ſollicitos Galli dicamus amores,
Dum tenera adtondent ſimæ virgulta capellæ.
Non canimus ſurdis: reſpondent omnia ſilvæ.
Quæ nemora, aut qui vos ſaltus habuere, puellæ
Naïdes, indigno quum Gallus amore periret?
Nam neque Parnaſi vobis juga, nam neque Pindi
Ulla moram fecere, neque Aonie Aganippe.

Illum etiam lauri, etiam flevere myricæ;
Pinifer illum etiam, solâ sub rupe jacentem,
Mænalus et gelidi fleverunt saxa Lycæi.
Stant et oves circum; nostri nec pœnitet illas;
Nec te pœniteat pecoris, divine poëta:
Et formosus oves ad flumina pavit Adonis.
Venit et upilio; tardi venere bubulci;
Uvidus hibernâ venit de glande Menalcas.
Omnes, Unde amor iste, rogant, tibi? Venit Apollo:
Galle, quid insanis? inquit: tua cura, Lycoris,
Perque nives alium perque horrida castra secuta est.
Venit et agresti capitis Silvanus honore,
Florentis ferulas et grandia lilia quassans.
Pan, deus Arcadiæ, venit: quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis minioque rubentem.
Ecquis erit modus? inquit: Amor non talia curat:
Nec lacrimis crudelis Amor, nec gramina rivis,
Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellæ.
Tristis at ille: Tamen cantabitis, Arcades, inquit,
Montibus hæc vestris; soli cantare periti
Arcades. O mihi tum quam molliter ossa quiescant,
Vestra meos olim si fistula dicat amores!
Atque utinam ex vobis unus, vestrique fuissem
Aut custos gregis, aut maturæ vinitor uvæ!
Certe, sive mihi Phyllis, sive esset Amyntas,
Seu quicumque furor, (quid tum, si fuscus Amyntas?
Et nigræ violæ sunt, et vaccinia nigra)
Mecum inter salices lentâ sub vite jaceret;

Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Hic gelidi fontes; hic mollia prata, Lycori;
Hic nemus: hic ipſo tecum conſumerer ævo.
Nunc inſanus amor duri te Martis in armis,
Tela inter media, atque adverſos detinet hoſtis.
Tu procul a patriâ (nec ſit mihi credere tantum!)
Alpinas, ah dura! nives, et frigora Rheni,
Me ſine ſola vides. Ah te ne frigora lædant!
Ah tibi ne teneras glacies ſecet aſpera plantas!
Ibo, et, Chalcidico quæ ſunt mihi condita verſu
Carmina, paſtoris Siculi modulabor avenâ.
Certum eſt in ſilvis, inter ſpelæa ferarum,
Malle pati; tenerisque meos incidere amores
Arboribus: creſcent illæ; creſcetis, amores.
Interea mixtis luſtrabo Mænala Nymphis,
Aut acres venabor apros: non me ulla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare ſaltus.
Jam mihi per rupes videor lucosque ſonantis
Ire; libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula: tamquam hæc ſint noſtri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum miteſcere diſcat.
Jam neque Hamadryades rurſum, nec carmina nobis
Ipſa, placent; ipſæ rurſum, concedite, ſilvæ.
Non illum noſtri poſſunt mutare labores;
Nec, ſi frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniasque nives hiemis ſubeamus aquoſæ:
Nec ſi, quum moriens altâ liber aret in ulmo,
Æthiopum verſemus ovis ſub ſidere Cancri.

Omnia vincit Amor; et nos cedamus Amori.
Hæc ſat erit, divæ, veſtrum ceciniſſe poëtam,
Dum ſedet, et gracili fiſcellam texit hibiſco,
Pierides: vos hæc facietis maxima Gallo;
Gallo, cujus amor tantum mihi creſcit in horas,
Quantum vere novo viridis ſe ſubjicit alnus.
Surgamus: ſolet eſſe gravis cantantibus umbra;
Juniperi gravis umbra: nocent et frugibus umbræ.
Ite domum, ſaturæ, venit Heſperus, ite, capellæ.

P. VIRGILII MARONIS
GEORGICON
LIBER PRIMUS.
AD C. CILNIUM MÆCENATEM.

GEORGICON I.

Quid faciat lætas ſegetes, quo ſidere terram
Vertere, Mæcenas, ulmisque adjungere vites,
Conveniat; quæ cura boum, qui cultus habendo
Sit pecori; apibus quanta experientia parvis:
Hinc canere incipiam. Vos, o clariſſima mundi
Numina! labentem cœlo quæ ducitis annum;
Liber, et alma Ceres; veſtro ſi munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit ariſtâ,
Poculaque inventis Acheloïa miſcuit uvis;
Et vos, agreſtum præſentia numina, Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem Dryadesque puellæ:
Munera veſtra cano. Tuque o, cui prima frementem

Fudit equum, magno tellus percuffa tridenti,
Neptune! et, cultor nemorum, cui pinguia Ceæ
Ter centum nivei tondent dumeta juvenci:
Ipfe, nemus linquens patrium faltusque Lycæi,
Pan, ovium cuftos, tua fi tibi Mænala curæ,
Adfis, o Tegeææ! favens; oleæque Minerva
Inventrix; uncique puer monftrator aratri;
Et teneram ab radice ferens, Silvane, cupreffum:
Dique deæque omnes, ftudium quibus arva tueri;
Quique novas alitis non ullo femine fruges;
Quique fatis largum cœlo demittitis imbrem.
Tuque adeo, quem mox quæ fint habitura deorum
Concilia, incertum eft: urbisne invifere, Cæfar,
Terrarumque velis curam, et te maxumus orbis
Auctorem, frugum tempeftatumque potentem,
Adcipiat, cingens maternâ tempora myrto;
An deus immenfi venias maris, ac tua nautæ
Numina fola colant, tibi ferviat ultima Thule,
Teque fibi generum Tethys emat omnibus undis;
Anne novum tardis fidus te menfibus addas,
Quâ locus Erigonen inter Chelasque fequentis
Panditur: ipfe tibi jam brachia contrahit ardens
Scorpios, et cœli juftâ plus parte reliquit:
Quidquid eris; nam te nec fperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido;
(Quamvis Elyfios miretur Græcia campos,
Nec repetita fequi curet Proferpina matrem)
Da facilem curfum, atque audacibus adnue cœptis;

Ignarosque viæ mecum miſeratus agreſtis,
Ingredere, et votis jam nunc aſſueſce vocari.
Vere novo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, et, Zephyro putris, ſe gleba reſolvit,
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, et ſulco adtritus ſplendeſcere vomer.
Illa ſeges demum votis reſpondet avari
Agricolæ, bis quæ ſolem, bis frigora, ſenſit;
Illius inmenſæ ruperunt horrea meſſes.
At prius, ignotum ferro quam ſcindimus æquor,
Ventos et varium cœli prædiſcere morem
Cura ſit, ac patrios cultusque habitusque locorum;
Et quid quæque ferat regio, et quid quæque recuſet.
Hic ſegetes, illic veniunt felicius uvæ;
Arborei fetus alibi, atque injuſſa vireſcunt
Gramina. Nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittit ebur, molles ſua tura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, viroſaque Pontus
Caſtorea, Eliadum palmas Epiros equarum.
Continuo has leges, æternaque fœdera, certis
Inpoſuit Natura locis, quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem;
Unde homines nati, durum genus. Ergo age, terræ
Pingue ſolum primis extemplo a menſibus anni
Fortes invertant tauri, glebasque jacentis
Pulverulenta coquat maturis ſolibus æſtas.
At, ſi non fuerit tellus fecunda, ſub ipſum
Arcturum tenui ſat erit ſuſpendere ſulco:

Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ;
Hic, ſterilem exiguus ne deſerat humor arenam.
Alternis idem tonſas ceſſare novalis,
Et ſegnem patiere ſitu dureſcere campum.
Aut ibi flava feres, mutato ſidere, farra,
Unde prius lætum ſiliquâ quaſſante legumen,
Aut tenuis fetus viciæ, triſtisque lupini
Suſtuleris fragiles calamos ſilvamque ſonantem.
Urit enim lini campum ſeges, urit avenæ;
Urunt Lethæo perfuſa papavera ſomno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne ſaturare fimo pingui pudeat ſola; neve
Effetos cinerem inmundum jactare per agros.
Sic quoque mutatis requieſcunt fetibus arva:
Nec nulla interea eſt inaratæ gratia terræ.
Sæpe etiam ſterilis incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis:
Sive inde occultas vires, et pabula terræ
Pinguia concipiunt; ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor:
Seu pluris calor ille vias et cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quâ ſuccus in herbas;
Seu durat magis, et venas adſtringit hiantis:
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.
Multum adeo, raſtris glebas qui frangit inertis,
Vimineasque trahit crates, juvat arva; neque illum
Flava Ceres alto nequidquam ſpectat Olympo;

Et qui, profciffo quæ fufcitat æquore terga,
Rurfus in obliquum verfo perrumpit aratro,
Exercetque frequens tellurem, atque imperat arvis.
Humida folftitia atque hiemes optate ferenas,
Agricolæ; hiberno lætiffima pulvere farra,
Lætus ager: nullo fe tantum Myfia culto
Jactat, et ipfa fuas mirantur Gargara meffis.
Quid dicam, jacto qui femine comminus arva
Infequitur, cumulosque ruit male pinguis arenæ?
Deinde fatis fluvium inducit, rivosque fequentis?
Et, quum exuftus ager morientibus æftuat herbis,
Ecce! fupercilio clivofi tramitis undam
Elicit? illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, fcatebrisque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariftis,
Luxuriem fegetum tenerâ depafcit in herbâ,
Quum primum fulcos æquant fata? quique paludis
Conlectum humorem bibulâ deducit arenâ?
Præfertim, incertis fi menfibus amnis abundans
Exit, et obducto late tenet omnia limo:
Unde cavæ tepido fudant humore lacunæ.
Nec tamen, hæc quum fint hominumque boumque labores
Verfando terram experti, nihil inprobus anfer,
Strymoniæque grues, et amaris intuba fibris,
Officiunt, aut umbra nocet. Pater ipfe colendi
Haud facilem effe viam voluit; primusque per artem
Movit agros, curis acuens mortalia corda;

Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
  Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Ne ſignare quidem aut partiri limite campum
Fas erat: in medium quærebant; ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit, pontumque moveri;
Mellaque decuſſit foliis, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet artis
Paullatim, et ſulcis frumenti quæreret herbam;
Ut ſilicis venis abſtruſum excuderet ignem.
Tunc alnos fluvii primum ſenſere cavatas;
Navita tum ſtellis numeros et nomina fecit,
Pleïadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, et fallere viſco,
Inventum, et magnos canibus circumdare ſaltus:
Atque alius latum fundâ jam verberat amnem,
Alta petens pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ſerræ;
(Nam primi cuneis ſcindebant fiſſile lignum)
Tum variæ venere artes: labor omnia vicit
Inprobus, et duris urguens in rebus egeſtas.
Prima Ceres ferro mortalis vertere terram
Inſtituit; quum jam glandes atque arbuta ſacræ
Deficerent ſilvæ, et victum Dodona negaret.
Mox et frumentis labor additus; ut mala culmos
Eſſet robigo, ſegnisque horreret in arvis

Carduus: intereunt ſegetes; ſubit aſpera ſilva,
Lappæque tribulique; interque nitentia culta
Infelix lolium, et ſteriles dominantur avenæ.
Quod, niſi et adſiduis terram inſectabere raſtris,
Et ſonitu terrebis aves, et ruris opaci
Falce premes umbras, votisque vocaveris imbrem:
Heu! magnum alterius fruſtra ſpectabis acervum,
Concuſsâque famem in ſilvis ſolabere quercu.
Dicendum et, quæ ſint duris agreſtibus arma;
Quìs ſine nec potuere ſeri, nec ſurgere, meſſes.
Vomis, et inflexi primum grave robur aratri,
Tardaque Eleuſinæ matris volventia plauſtra,
Tribulaque, traheæque, et iniquo pondere raſtri:
Virgea præterea Celei vilisque ſupellex,
Arbuteæ crates, et myſtica vannus Iacchi.
Omnia quæ multo ante memor proviſa repones,
Si te digna manet divini gloria ruris.
Continuo in ſilvis magnâ vi flexa domatur
In burim et curvi formam adcipit ulmus aratri;
Huic a ſtirpe pedes temo protentus in octo;
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorſo.
Cæditur et tilia ante jugo levis, altaque fagus
Stivæ, quæ currus a tergo torqueat imos;
Et ſuſpenſa focis explorat robora fumus.
Poſſum multa tibi veterum præcepta referre;
Ni refugis, tenuisque piget cognoſcere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, et cretâ ſolidanda tenaci;

Ne ſubeant herbæ, neu pulvere victa fatiſcat:
Tum variæ inludant peſtes: ſæpe exiguus mus
Sub terris poſuitque domos atque horrea fecit;
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ;
Inventusque cavis bufo, et quæ plurima terræ
Monſtra ferunt; populatque ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica ſenectæ.
Contemplator item, quum ſe nux plurima ſilvis
Induet in florem, et ramos curvabit olentis:
Si ſuperant fetus, pariter frumenta ſequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore:
At, ſi luxuriâ foliorum exuberat umbra,
Nequidquam pinguis paleâ teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ſerentes,
Et nitro prius et nigrâ perfundere amurcâ;
Grandior ut fetus ſiliquis fallacibus eſſet:
At, quamvis igni exiguo properata maderent,
Vidi lecta diu, et multo ſpectata labore,
Degenerare tamen; ni vis humana quot annis
Maxuma quæque manu legeret: ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter, quam qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.
Præterea, tam ſunt Arcturi ſidera nobis,
Hædorumque dies ſervandi, et lucidus Anguis,
Quam quibus in patriam ventoſa per æquora vectis

Pontus, et oſtriferi fauces tentantur Abydi.
Libra die ſomnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci atque umbris jam dividit orbem;
Exercete, viri, tauros, ſerite hordea campis,
Uſque ſub extremum brumæ intractabilis imbrem.
Nec non et lini ſegetem, et Cereale papaver,
Tempus humo tegere, et jamdudum incumbere raſtris;
Dum ſiccâ tellure licet, dum nubila pendent.
Vere fabis ſatio: tum te quoque, Medica, putres
Adcipiunt ſulci, et milio venit annua cura:
Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, et averſo cedens Canis occidit aſtro.
At, ſi triticeam in meſſem robuſtaque farrà
Exercebis humum, ſolisque inſtabis ariſtis;
Ante tibi Eoæ Atlantides abſcondantur,
Gnoſiaque ardentis decedat ſtella Coronæ,
Debita quam ſulcis committas ſemina, quamque
Invitæ properes anni ſpem credere terræ.
Multi ante occaſum Maiæ cœpere; ſed illos
Exſpectata ſeges vanis eluſit ariſtis.
Si vero viciamque ſeres, vilemque faſelum,
Nec Peluſiacæ curam adſpernabere lentis;
Haud obſcura cadens mittet tibi ſigna Bootes:
Incipe, et ad medias ſementem extende pruinas.
Idcirco, certis dimenſum partibus, orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus aſtra.
Quinque tenent cœlum zonæ; quarum una coruſco

Semper ſole rubens, et torrida ſemper ab igni:
Quam circum extremæ dextrâ lævâque trahuntur,
Cæruleâ glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter mediamque duæ, mortalibus ægris
Munere conceſſæ divom: via ſecta per ambas,
Obliquus quà ſe ſignorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam Rhipæasque arduus arcis
Conſurgit, premitur Libyæ devexus in Auſtros.
Hic vertex nobis ſemper ſublimis; at illum,
Sub pedibus, Styx atra videt Manesque profundi.
Maxumus hic flexu ſinuoſo elabitur Anguis
Circum perque duas, in morem fluminis, Arctos;
Arctos Oceani metuentis æquore tingui.
Illic, ut perhibent, aut intempeſta ſilet nox
Semper, et obtentâ denſentur nocte tenebræ;
Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit:
Nosque ubi primus equis Oriens adflavit anhelis,
Illis ſera rubens accendit lumina Veſper.
Hinc tempeſtates dubio prædiſcere cœlo
Poſſumus, hinc meſſisque diem tempusque ſerendi;
Et quando infidum remis inpellere marmor
Conveniat; quando armatas deducere claſſis;
Aut tempeſtivam in ſilvis evertere pinum.
  Nec fruſtra ſignorum obitus ſpeculamur et ortus,
Temporibusque parem diverſis quatuor annum.
Frigidus agricolam ſi quando continet imber,
Multa, forent quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur: durum procudit arator

Vomeris obtufi dentem; cavat arbore lintres;
Aut pecori fignum aut numeros inpreffit acervis.
Exacuunt vallos alii furcasque bicornis,
Atque Amerina parant lentæ retinacula viti.
Nunc facilis rubeâ texatur fifcina virgâ;
Nunc torrete igni fruges, nunc frangite faxo.
Quippe etiam feftis quædam exercere diebus
Fas et jura finunt: rivos deducere nulla
Religio vetuit, fegeti prætendere fæpem,
Infidias avibus moliri, incendere vepres,
Balantumque gregem fluvio merfare falubri.
Sæpe oleo tardi coftas agitator afelli,
Vilibus aut onerat pomis; lapidemque revertens
Incufum, aut atræ maffam picis, urbe reportat.
  Ipfa dies alios alio dedit ordine Luna
Felices operum: quintam fuge; pallidus Orcus,
Eumenidesque fatæ: tum partu Terra nefando
Cœumque, Iapetumque creat, fævumque Typhoëa,
Et conjuratos cœlum refcindere fratres.
Ter funt conati inponere Pelio Offam
Scilicet, atque Offæ frondofum involvere Olympum:
Ter pater exftructos disjecit fulmine montis.
Septuma poft decumam felix, et ponere vitem,
Et prenfos domitare boves, et licia telæ
Addere: nona fugæ melior, contraria furtis.
  Multa adeo gelidâ melius fe nocte dedere,
Aut quum fole novo terras inrorat Eoüs.

Nocte leves melius ſtipulæ, nocte arida prata,
Tondentur; noctes lentus non deficit humor.
Et quidam ſeros hiberni ad luminis ignes
Pervigilat, ferroque faces inſpicat acuto:
Interea, longum cantu ſolata laborem,
Arguto conjunx percurrit pectine telas;
Aut dulcis muſti Volcano decoquit humorem,
Et foliis undam trepidi deſpumat aheni.
At rubicunda Ceres medio ſucciditur æſtu,
Et medio toſtas æſtu terit area fruges.
Nudus ara, ſere nudus; hiems ignava colono.
Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
Mutuaque inter ſe læti convivia curant.
Invitat genialis hiems, curasque reſolvit:
Ceu preſſæ quum jam portum tetigere carinæ,
Puppibus et læti nautæ inpoſuere coronas.
Sed tamen et quernas glandes tum ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tum gruibus pedicas et retia ponere cervis,
Auritosque ſequi lepores; tum figere damas,
Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ;
Quum nix alta jacet, glaciem quum flumina trudunt.
Quid tempeſtates auctumni et ſidera dicam?
Atque, ubi jam breviorque dies et mollior æſtas,
Quæ vigilanda viris? vel, quum ruit imbriferum ver,
Spicea jam campis quum meſſis inhorruit, et quum
Frumenta in viridi ſtipulâ lactentia turgent?

Sæpe ego, quum flavis meſſorem induceret arvis
Agricola, et fragili jam ſtringeret hordea culmo,
Omnia ventorum concurrere prœlia vidi;
Quæ gravidam late ſegetem ab radicibus imis
Sublime expulſam eruerent: ita turbine nigro
Ferret hiems culmumque levem ſtipulasque volantis.
Sæpe etiam inmenſum cœlo venit agmen aquarum,
Et fœdam glomerant tempeſtatem imbribus atris
Conlectæ ex alto nubes: ruit arduus æther;
Et pluviâ ingenti ſata læta boumque labores
Diluit; inplentur foſſæ, et cava flumina creſcunt
Cum ſonitu; fervetque fretis ſpirantibus æquor.
Ipſe Pater, mediâ nimborum in nocte, coruſcâ
Fulmina molitur dextrâ; quo maxuma motu
Terra tremit: fugere feræ; et mortalia corda
Per gentes humilis ſtravit pavor: ille flagranti
Aut Atho, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
Dejicit; ingeminant auſtri et denſiſſimus imber;
Nunc nemora ingenti vento, nunc litora, plangit.
Hoc metuens, cœli menſes et ſidera ſerva;
Frigida Saturni ſeſe quo ſtella receptet;
Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbes.
In primis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
Extremæ ſub caſum hiemis, jam vere ſereno.
Tunc pingues agni, et tunc molliſſima vina;
Tunc ſomni dulces denſæque in montibus umbræ.

Cuncta tibi Cererem pubes agreſtis adoret;
Cui tu lacte favos et miti dilue Baccho,
Terque novas circum felix eat hoſtia fruges:
Omnis quam chorus et ſocii comitentur ovantes,
Et Cererem clamore vocent in tecta; neque ante
Falcem maturis quisquam ſupponat ariſtis,
Quam Cereri, tortâ redimitus tempora quercu,
Det motus incompoſitos, et carmina dicat.
Atque, hæc ut certis poſſimus diſcere ſignis,
Æſtusque, pluviasque, et agentis frigora ventos;
Ipſe Pater ſtatuit, quid menſtrua Luna moneret;
Quo ſigno caderent auſtri; quid ſæpe videntes
Agricolæ proprius ſtabulis armenta tenerent.
Continuo, ventis ſurgentibus, aut freta ponti
Incipiunt agitata tumeſcere, et aridus altis
Montibus audiri fragor; aut reſonantia longe
Litora miſceri, et nemorum increbreſcere murmur.
Jam ſibi tum curvis male temperat unda carinis:
Quum medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clamoremque ferunt ad litora; quumque marinæ
In ſicco ludunt fulicæ; notasque paludes
Deſerit, atque altam ſupra volat ardea nubem.
Sæpe etiam ſtellas, vento inpendente, videbis
Præcipites cœlo labi, noctisque per umbram
Flammarum longos a tergo albeſcere tractus;
Sæpe levem paleam et frondes volitare caducas,
Aut ſummâ nantis in aquâ conludere plumas.
At Boreæ de parte trucis quum fulminat, et quum

Eurique Zephyrique tonat domus, omnia plenis
Rura natant foſſis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit. Numquam inprudentibus imber
Obfuit: aut illum ſurgentem vallibus imis
Aëriæ fugere grues; aut bucula, cœlum
Suſpiciens, patulis captavit naribus auras;
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo;
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.
Sæpius et tectis penetralibus extulit ova
Anguſtum formica terens iter; et bibit ingens
Arcus; et, e paſtu decedens agmine magno,
Corvorum increpuit denſis exercitus alis.
Jam varias pelagi volucres, et, quæ Aſia circum
Dulcibus in ſtagnis rimantur prata Cayſtri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput objectare fretis, nunc currere in undas,
Et ſtudio incaſſum videas geſtire lavandi.
Tum cornix plenâ pluviam vocat inproba voce,
Et ſola in ſiccâ ſecum ſpatiatur arenâ.
Ne nocturna quidem carpentes penſa puellæ
Neſcivere hiemem: teſtâ quum ardente viderent
Scintillare oleum, et putris concreſcere fungos.
Nec minus ex imbri ſoles et aperta ſerena
Proſpicere, et certis poteris cognoſcere ſignis:
Nam neque tum ſtellis acies obtuſa videtur,
Nec, fratris radiis obnoxia, ſurgere Luna;
Tenuia nec lanæ per cœlum vellera ferri:

Non tepidum ad ſolem pennas in litore pandunt,
Dilectæ Thetidi, alcyones; non ore ſolutos
Inmundi meminere ſues jactare maniplos.
At nebulæ magis ima petunt, campoque recumbunt;
Solis et occaſum ſervans de culmine ſummo
Nequidquam ſeros exercet noctua cantus.
Adparet liquido ſublimis in aëre Niſus,
Et pro purpureo pœnas dat Scylla capillo:
Quâcumque illa levem fugiens ſecat æthera pennis,
Ecce! inimicus, atrox, magno ſtridore per auras
Inſequitur Niſus: quâ ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.
Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant; et ſæpe cubilibus altis,
Neſcio quâ præter ſolitum dulcedine læti,
Inter ſe in foliis ſtrepitant; juvat imbribus actis
Progeniem parvam dulcisque reviſere nidos.
Haud, equidem credo, quia ſit divinitus illis
Ingenium, aut rerum fato prudentia major:
Verum, ubi tempeſtas et cœli mobilis humor
Mutavere vias, et Juppiter, uvidus auſtris,
Denſet, erant quæ rara modo, et, quæ denſa, relaxat;
Vertuntur ſpecies animorum, et pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt: hinc ille avium concentus in agris,
Et lætæ pecudes, et ovantes gutture corvi.

Si vero ſolem ad rapidum, lunasque ſequentis
Ordine, reſpicies; numquam te craſtina fallet
Hora, neque inſidiis noctis capiere ſerenæ.
Luna, revertentes quum primum conligit ignis,
Si nigrum obſcuro conprenderit aëra cornu,
Maxumus agricolis pelagoque parabitur imber:
At, ſi virgineum ſuffuderit ore ruborem,
Ventus erit; vento ſemper rubet aurea Phœbe.
Sin ortu in quarto, namque is certiſſimus auctor,
Pura, neque obtuſis per cœlum cornibus ibit;
Totus et ille dies, et, qui naſcentur ab illo
Exactum ad menſem, pluviâ ventisque carebunt:
Votaque ſervati ſolvent in litore nautæ
Glauco, et Panopeæ, et Inoo Melicertæ.
Sol quoque, et exoriens, et quum ſe condit in undas,
Signa dabit: ſolem certiſſima ſigna ſequuntur,
Et quæ mane refert, et quæ ſurgentibus aſtris.
Ille ubi naſcentem maculis variaverit orbem,
Conditus in nubem, medioque refugerit ortu,
Suſpecti tibi ſint imbres; namque urguet ab alto
Arboribusque ſatisque Notus pecorique ſiniſter.
Aut ubi ſub lucem denſa inter nubila ſeſe
Diverſi rumpent radii, aut ubi pallida ſurget
Tithoni croceum linquens Aurora cubile;
Heu! male tum mites defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans ſalit horrida grando.
Hoc etiam, emenſo quum jam decedet Olympo,

Profuerit meminiſſe magis; nam ſæpe videmus
Ipſius in voltu varios errare colores:
Cæruleus pluviam denuntiat, igneus Euros:
Sin maculæ incipient rutilo inmiſcerier igni,
Omnia tunc pariter vento nimbisque videbis
Fervere: non illâ quisquam me nocte per altum
Ire, neque a terrâ moneat convellere funem.
At ſi, quum referetque diem condetque relatum,
Lucidus orbis erit, fruſtra terrebere nimbis,
Et claro ſilvas cernes aquilone moveri.
Denique, quid Veſper ſerus vehat, unde ſerenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auſter,
Sol tibi ſigna dabit: Solem quis dicere falſum
Audeat? Ille etiam cæcos inſtare tumultus
Sæpe monet, fraudemque et operta tumeſcere bella.
Ille etiam exſtincto miſeratus Cæſare Romam;
Quum caput obſcurâ nitidum ferrugine tinxit,
Inpiaque æternam timuerunt ſæcula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, et æquora ponti,
Obſcenique canes, inportunæque volucres,
Signa dabant. Quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus, undantem ruptis fornacibus, Ætnam,
Flammarumque globos liquefactaque volvere ſaxa!
Armorum ſonitum toto Germania cœlo
Audiit; inſolitis tremuerunt montibus Alpes.
Vox quoque per lucos volgo exaudita ſilentis
Ingens; et ſimulacra, modis pallentia miris,

Visa sub obscurum noctis; pecudesque loquutæ,
Infandum! sistunt amnes, terræque dehiscunt;
Et mæstum inlacrimat templis ebur, æraque sudant.
Proluit, insano contorquens vertice, silvas
Fluviorum rex Eridanus, camposque per omnis
Cum stabulis armenta tulit. Nec tempore eodem
Tristibus aut extis fibræ adparere minaces,
Aut puteis manare cruor cessavit; et altæ
Per noctem resonare, lupis ululantibus, urbes.
Non alias cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura; nec diri toties arsere cometæ.
Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
Emathiam et latos Hæmi pinguescere campos
Scilicet! Et tempus veniet, quum finibus illis
Agricola, incurvo terram molitus aratro,
Exesa inveniet scabrâ robigine pila,
Aut gravibus rastris galeas pulsabit inanis,
Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.
Di patrii Indigetes, et Romule, Vestaque mater,
Quæ Tuscum Tiberim et Romana Palatia servas,
Hunc saltem everso juvenem succurrere sæclo
Ne prohibete! Satis jam pridem sanguine nostro
Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.
Jam pridem nobis cœli te regia, Cæsar,
Invidet, atque hominum queritur curare triumphos:

Quippe ubi fas verſum atque nefas; tot bella per orbem,
Tam multæ ſcelerum facies; non ullus aratro
Dignus honos; ſqualent abductis arva colonis,
Et curvæ rigidum falces conflantur in enſem:
Hinc movet Euphrates, illinc Germania, bellum;
Vicinæ, ruptis inter ſe legibus, urbes
Arma fremunt; ſævit toto Mars inpius orbe:
Ut, quum carceribus ſeſe effudere quadrigæ,
Addunt in ſpatia, et, fruſtra retinacula tendens,
Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER SECUNDUS.

GEORGICON II.

HACTENUS arvorum cultus, et ſidera cœli;
Nunc te, Bacche, canam, nec non ſilveſtria tecum
Virgulta, et prolem tarde creſcentis olivæ.
Huc, pater o Lenæe! tuis hic omnia plena
Muneribus: tibi pampineo gravidus auctumno
Floret ager, ſpumat plenis vindemia labris:
Huc, pater o Lenæe! veni; nudataque muſto
Tingue novo mecum dereptis crura cothurnis.
Principio, arboribus varia eſt natura creandis:
Namque aliæ, nullis hominum cogentibus, ipſæ
Sponte ſuâ veniunt, camposque et flumina late
Curva tenent: ut molle ſiler, lentæque geneſtæ,
Populus, et glaucâ canentia fronde ſalicta.
Pars autem poſito ſurgunt de ſemine: ut altæ

Caſtaneæ, nemorumque Jovi quæ maxuma frondent
Æſculus atque, habitæ Graiis oracula, quercus.
Pullulat ab radice aliis denſiſſima ſilva:
Ut ceraſis ulmisque; etiam Parnaſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbrâ.
Hos Natura modos primum dedit; his genus omne
Silvarum, fruticumque viret, nemorumque ſacrorum.
Sunt alii, quos ipſe viâ ſibi reperit uſus.
Hic plantas, tenero abſcindens de corpore matrum,
Depoſuit ſulcis; hic ſtirpes obruit arvo,
Quadrifidasque ſudes, et acuto robore vallos:
Silvarumque aliæ preſſos propaginis arcus
Exſpectant, et viva ſuâ plantaria terrâ:
Nil radicis egent aliæ; ſummumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin et caudicibus ſectis, mirabile dictu!
Truditur e ſicco radix oleagina ligno.
Et ſæpe alterius ramos inpune videmus
Vertere in alterius; mutatamque inſita mala
Ferre pirum, et prunis lapidoſa rubeſcere corna.
Quare agite, o proprios generatim diſcite cultus,
Agricolæ! fructusque feros mollite colendo;
Neu ſegnes jaceant terræ. Juvat Iſmara Baccho
Conſerere, atque oleâ magnum veſtire Taburnum.
Tuque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus! o famæ merito pars maxuma noſtræ,
Mæcenas! pelagoque volans da vela patenti.

Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto;
Non, mihi ſi linguæ centum ſint, oraque centum,
Ferrea vox: ades, et primi lege litoris oram;
In manibus terræ: non hic te carmine ficto,
Atque per ambages et longa exorſa, tenebo.
Sponte ſuâ quæ ſe tollunt in luminis auras,
Infecunda quidem, ſed læta et fortia, ſurgunt:
Quippe ſolo natura ſubeſt. Tamen hæc quoque, ſi quis
Inferat, aut ſcrobibus mandet mutata ſubactis,
Exuerint ſilveſtrem animum; cultuque frequenti
In quaſcumque voces artis haud tarda ſequentur.
Nec non et ſterilis, quæ ſtirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos ſi ſit digeſta per agros:
Nunc altæ frondes et rami matris opacant,
Creſcentique adimunt fetus, uruntque ferentem.
Jam, quæ ſeminibus jactis ſe ſuſtulit arbos,
Tarda venit, ſeris factura nepotibus umbram;
Pomaque degenerant ſuccos oblita priores;
Et turpis avibus prædam fert uva racemos.
Scilicet omnibus eſt labor inpendendus; et omnes
Cogendæ in ſulcum, ac multâ mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites
Reſpondent, ſolido Paphiæ de robore myrtus;
Plantis et duræ coruli naſcuntur, et ingens
Fraxinus, Herculeæque arbos umbroſa coronæ,
Chaoniique patris glandes; etiam ardua palma
Naſcitur, et caſus abies viſura marinos.

Inferitur vero et fetu nucis arbutus horrida;
Et fteriles platani malos geffere valentis;
Caftaneæ fagus, ornusque incanuit albo
Flore piri, glandemque fues fregere fub ulmis.
Nec modus inferere atque oculos inponere fimplex:
Nam, quà fe medio trudunt de cortice gemmæ,
Et tenuis rumpunt tunicas, anguftus in ipfo
Fit nodo finus: huc alienà ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolefcere libro.
Aut rurfum enodes trunci refecantur, et alte
Finditur in folidum cuneis via; deinde feraces
Plantæ inmittuntur: nec longum tempus, et ingens
Exiit ad cœlum ramis felicibus arbos,
Miraturque novas frondis et non fua poma.
Præterea, genus haud unum, nec fortibus ulmis,
Nec falici, lotoque, neque Idæis cypariffis:
Nec pingues unam in faciem nafcuntur olivæ,
Orchades, et radii, et amarà paufia baccà,
Pomaque, et Alcinoi filvæ: nec furculus idem
Cruftumiis Syriisque piris, gravibusque volemis:
Non eadem arboribus pendet vindemia noftris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lefbos.
Sunt Thafiæ vites; funt et Mareotides albæ;
Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ;
Et paffo Pfithia utilior; tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam;

Purpureæ, preciæque: et quo te carmine dicam,
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt et Aminææ vites, firmiſſima vina;
Tmolus et adſurgit quibus, et rex ipſe Phanæus;
Argitisque minor, cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te, dîs et menſis adcepta ſecundis,
Tranſierim, Rhodia; et tumidis, Bumaſte, racemis.
Sed neque, quam multæ ſpecies, nec, nomina quæ ſint,
Eſt numerus; neque enim numero conprendere refert:
Quem qui ſcire velit, Libyci velit æquoris idem
Diſcere quam multæ Zephyro turbentur arenæ;
Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurus,
Noſſe, quot Ionii veniant ad litora fluctus.
Nec vero terræ ferre omnes omnia poſſunt:
Fluminibus ſalices, craſſisque paludibus alni,
Naſcuntur; ſteriles ſaxoſis montibus orni:
Litora myrtetis lætiſſima: denique apertos
Bacchus amat collis, aquilonem et frigora taxi.
Adſpice et extremis domitum cultoribus orbem,
Eoasque domos Arabum, pictosque Gelonos;
Diviſæ arboribus patriæ: ſola India nigrum
Fert ebenum; ſolis eſt turea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam ſudantia ligno
Balſamaque, et baccas ſemper frondentis acanthi?
Quid nemora Æthiopum, molli canentia lanâ?

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?
Aut quos, Oceano propior, gerit India lucos?
Extremi ſinus orbis; ubi aëra vincere ſummum
Arboris haud ullæ jactu potuere ſagittæ:
Et gens illa quidem ſumtis non tarda pharetris.
Media fert triſtes ſuccos tardumque ſaporem
Felicis mali, quo non præſentius ullum,
Pocula ſi quando ſævæ infecere novercæ,
Miſcueruntque herbas et non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
Ipſa ingens arbos, faciemque ſimillima lauro;
Et, ſi non alium late jactaret odorem,
Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis;
Flos ad prima tenax: animas et olentia Medi
Ora fovent illo, et ſenibus medicantur anhelis.
  Sed neque Medorum, ſilvæ ditiſſima, terra,
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
Laudibus Italiæ certent; non Bactra, neque Indi,
Totaque turiferis Panchaïa pinguis arenis.
Hæc loca non tauri, ſpirantes naribus ignem,
Invertere, ſatis inmanis dentibus hydri;
Nec galeis denſisque virûm ſeges horruit haſtis:
Sed gravidæ fruges et Bacchi Maſſicus humor
Inplevere; tenent oleæ, armentaque lata.
Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert;
Hinc albi, Clitumne, greges, et maxuma taurus
Victima, ſæpe tuo perfuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa deûm duxere triumphos.

Hic ver adſiduum, atque alienis menſibus æſtas;
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor.
At rabidæ tigres abſunt, et ſæva leonum
Semina; nec miſeros fallunt aconita legentis;
Nec rapit inmenſos orbis per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe conligit anguis.
Adde tot egregias urbis, operumque laborem,
Tot congeſta manu præruptis oppida ſaxis,
Fluminaque antiquos ſubterlabentia muros.
An mare, quod ſupra, memorem, quodque adluit infra?
Anne lacus tantos? te, Lari maxume, teque,
Fluctibus et fremitu adſurgens, Benace, marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra;
Atque indignatum magnis ſtridoribus æquor,
Julia quâ ponto longe ſonat unda refuſo,
Tyrrhenusque fretis inmittitur æſtus Avernis?
Hæc eadem argenti rivos ærisque metalla
Oſtendit venis, atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virûm, Marſos, pubemque Sabellam,
Adſuetumque malo Ligurem, Volſcosque verutos,
Extulit; hæc Decios, Marios, magnosque Camillos,
Scipiadas, duros bello; et te, maxume Cæſar,
Qui, nunc extremis Aſiæ jam victor in oris,
Inbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturnia tellus!
Magna virûm: tibi res antiquæ laudis et artis

Ingredior, ſanctos auſus recludere fontis;
Aſcræumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arvorum ingeniis; quæ robora cuique,
Quis color, et quæ ſit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, collesque maligni,
Tenuis ubi argilla, et dumoſis calculus arvis,
Palladiâ gaudent ſilvâ vivacis olivæ.
Indicio eſt, tractu ſurgens oleaſter eodem
Plurimus, et ſtrati baccis ſilveſtribus agri.
At quæ pinguis humus, dulcique uligine læta,
Quique frequens herbis et fertilis ubere campus,
Qualem ſæpe cavâ montis convalle ſolemus
Diſpicere, huc ſummis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum; quique editus auſtro,
Et filicem curvis inviſam paſcit aratris;
Hic tibi prævalidas olim multoque fluentis
Sufficiet Baccho vitis; hic fertilis uvæ,
Hic laticis, qualem pateris libamus et auro,
Inflavit quum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.
Sin armenta magis ſtudium vitulosque tueri,
Aut fetus ovium, aut urentis culta capellas;
Saltus, et ſaturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amiſit Mantua campum,
Paſcentem niveos herboſo flumine cycnos:
Non liquidi gregibus fontes, non gramina, deerunt;
Et, quantum longis carpent armenta diebus,

Exiguâ tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere et preſſo pinguis ſub vomere terra,
Et cui putre ſolum, (namque hoc imitamur arando)
Optuma frumentis: non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plauſtra juvencis:
Aut, unde iratus ſilvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquasque domos avium cum ſtirpibus imis
Eruit: illæ altum nidis petiere relictis;
At rudis enituit inpulſo vomere campus.
Nam jejuna quidem clivoſi glarea ruris
Vix humilis apibus caſias roremque miniſtrat;
Et tophus ſcaber, et nigris exeſa chelydris
Creta, negant alios æque ſerpentibus agros
Dulcem ferre cibum, et curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam fumosque volucris;
Et bibit humorem, et, quum vult, ex ſe ipſa remittit;
Quæque ſuo viridi ſemper ſe gramine veſtit,
Nec ſcabie et ſalſâ lædit robigine ferrum,
Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos;
Illa ferax oleo eſt; illam experiere colendo
Et facilem pecori, et patientem vomeris unci.
Talem dives arat Capua, et vicina Veſevo
Ora jugo, et vacuis Clanius non æquus Acerris.
Nunc, quo quamque modo poſſis cognoſcere, dicam.
Rara ſit, an ſupra morem ſi denſa, requiras;

Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho;
Denſa magis Cereri, rariſſima quæque Lyæo;
Ante locum capies oculis, alteque jubebis
In ſolido puteum demitti, omnemque repones
Rurſus humum, et pedibus ſummas æquabis arenas.
Si deerunt, rarum, pecorique et vitibus almis
Aptius, uber erit: ſin in ſua poſſe negabunt
Ire loca, et ſcrobibus ſuperabit terra repletis,
Spiſſus ager; glebas cunctantis craſſaque terga
Exſpecta, et validis terram proſcinde juvencis.
Salſa autem tellus, et quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix, (ea nec manſueſcit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis ſua nomina ſervat)
Tale dabit ſpecimen: tu ſpiſſo vimine qualos,
Colaque prælorum, fumoſis deripe tectis;
Huc ager ille malus, dulcesque a fontibus undæ,
Ad plenum calcentur: aqua eluctabitur omnis
Scilicet, et grandes ibunt per vimina guttæ;
At ſapor indicium faciet, manifeſtus et ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.
Pinguis item quæ ſit tellus, hoc denique pacto
Diſcimus: haud umquam manibus jactata fatiſcit,
Sed picis in morem ad digitos lenteſcit habendo.
Humida majores herbas alit, ipſaque juſto
Lætior: ah nimium ne ſit mihi fertilis illa,
Neu ſe prævalidam primis oſtendat ariſtis!
Quæ gravis eſt, ipſo tacitam ſe pondere prodit;

Quæque levis. Promtum eſt oculis prædiſcere nigram,
Et quis cui color. At ſceleratum exquirere frigus
Difficile eſt: piceæ tantum taxique nocentes
Interdum, aut ederæ pandunt veſtigia nigræ.
His animadverſis, terram multo ante memento
Excoquere, et magnos ſcrobibus concidere montis,
Ante ſupinatas aquiloni oſtendere glebas,
Quam lætum infodias vitis genus. Optuma putri
Arva ſolo: id venti curant, gelidæque pruinæ,
Et labefacta movens robuſtus jugera foſſor.
At, ſi quos haud ulla viros vigilantia fugit,
Ante locum ſimilem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus ſeges, et quo mos digeſta feratur;
Mutatam ignorent ſubito ne ſemina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice ſignant:
Ut, quo quæque medo ſteterit, quâ parte calores
Auſtrinos tulerit, quæ terga obverterit axi,
Reſtituant: adeo in teneris conſueſcere multum eſt!
Collibus, an plano melius ſit ponere vitem,
Quære prius. Si pinguis agros metabere campi,
Denſa ſere: in denſo non ſegnior ubere Bacchus.
Sin tumulis adclive ſolum collisque ſupinos;
Indulge ordinibus. Nec ſecius omnis in unguem
Arboribus poſitis ſecto via limite quadret.
Ut ſæpe, ingenti bello quum longa cohortis
Explicuit legio, et campo ſtetit agmen aperto,
Directæque acies, ac late fluctuat omnis

Ære renidenti tellus; nec dum horrida miſcent
Prœlia, ſed dubius mediis Mars errat in armis:
Omnia ſint paribus numeris dimenſa viarum,
Non animum modo uti paſcat proſpectus inanem;
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, neque in vacuum poterunt ſe extendere rami.
Forſitan et, ſcrobibus quæ ſint faſtigia, quæras.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco:
Altior ac penitus terræ defigitur arbos;
Æſculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres,
Convellunt; inmota manet, multosque nepotes,
Multa virûm volvens durando ſæcula, vincit:
Tum, fortis late ramos et brachia tendens
Huc illuc, media ipſa, ingentem ſuſtinet umbram.
Neve tibi ad ſolem vergant vineta cadentem;
Neve inter vites corulum ſere: neve flagella
Summa pete, aut ſummâ deſtringe ex arbore plantas;
Tantus amor terræ! neu ferro læde retuſo
Semina; neve oleæ ſilveſtris inſere truncos:
Nam ſæpe incautis paſtoribus excidit ignis,
Qui, furtim pingui primum ſub cortice tectus,
Robora conprendit, frondesque elapſus in altas
Ingentem cœlo ſonitum dedit, inde ſequutus
Per ramos victor perque alta cacumina regnat,
Et totum involvit flammis nemus, et ruit atram

Ad cœlum, piceâ craſſus caligine, nubem:
Præſertim ſi tempeſtas a vertice ſilvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi, non a ſtirpe valent, cæſæque reverti
Poſſunt, atque imâ ſimiles revireſcere terrâ:
Infelix ſuperat foliis oleaſter amaris.
Nec tibi tam prudens quiſquam perſuadeat auctor,
Tellurem, Boreâ rigidam ſpirante, moveri:
Rura gelu tum claudit hiems; nec ſemine jacto
Concretam patitur radicem adfigere terræ.
Optuma vinetis ſatio, quum vere rubenti
Candida venit avis, longis inviſa colubris;
Prima vel auctumni ſub frigora, quum rapidus ſol
Nondum hiemem contingit equis, jam præterit æſtus.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile ſilvis;
Vere tument terræ, et genitalia ſemina poſcunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Conjugis in gremium lætæ deſcendit, et omnes
Magnus alit, magno conmixtus corpore, fetus.
Avia tum reſonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.
Parturit almus ager; Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva ſinus; ſuperat tener omnibus humor;
Inque novos ſoles audent ſe gramina tuto
Credere; nec metuit ſurgentis pampinus Auſtros,
Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem;

Sed trudit gemmas, et frondis explicat omnis.
Non alios primâ crescentis origine mundi
Inluxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim: ver illud erat; ver magnus agebat
Orbis, et hibernis parcebant flatibus Euri:
Quum primæ lucem pecudes hausere, virûmque
Ferrea progenies duris caput extulit arvis,
Inmissæque feræ silvis, et sidera cœlo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque caloremque
Inter, et exciperet cœli indulgentia terras.
Quod superest, quæcumque premes virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, et multâ memor occule terrâ;
Aut lapidem bibulum, aut squalentis infode conchas;
Inter enim labentur aquæ, tenuisque subibit
Halitus, atque animos tollent sata. Jamque reperti,
Qui saxo super, atque ingentis pondere testæ,
Urguerent: hoc effusos munimen ad imbris;
Hoc, ubi hiulca siti findit canis æstifer arva.
Seminibus positis, superest deducere terram
Sæpius ad capita, et duros jactare bidentis;
Aut presso exercere solum sub vomere, et ipsa
Flectere luctantis inter vineta juvencos.
Tum levis calamos, et rasæ hastilia virgæ,
Fraxineasque aptare sudes, furcasque bicornis;
Viribus eniti quarum, et contemnere ventos

Adſueſcant, ſummasque ſequi tabulata per ulmos.
Ac, dum prima novis adoleſcit frondibus ætas,
Parcendum teneris; et, dum ſe lætus ad auras
Palmes agit, laxis per purum inmiſſus habenis,
Ipſa acie nondum falcis tentanda; ſed uncis
Carpendæ manibus frondes, interque legendæ.
Inde, ubi jam validis amplexæ ſtirpibus ulmos
Exierint, tum ſtringe comas, tum brachia tonde;
Ante reformidant ferrum: tum denique dura
Exerce imperia, et ramos conpeſce fluentis.
Texendæ ſæpes etiam, et pecus omne tenendum,
Præcipue dum frons tenera inprudensque laborum:
Cui, ſuper indignas hiemes ſolemque potentem,
Silveſtres uri adſidue capreæque ſequaces
Inludunt, paſcuntur oves avidæque juvencæ.
Frigora nec tantum canâ concreta pruinâ,
Aut gravis incumbens ſcopulis arentibus æſtas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, et admorſo ſignata in ſtirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, et veteres ineunt proſcenia ludi,
Præmiaque ingeniis pagos et compita circum
Theſidæ poſuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos ſaluere per utres.
Nec non Auſonii, Trojâ gens miſſa, coloni
Verſibus incomtis ludunt, riſuque ſoluto;
Oraque corticibus ſumunt horrenda cavatis;
Et te, Bacche, vocant per carmina læta, tibique

Oscilla ex altâ suspendunt mollia pinu.
Hinc omnis largo pubescit vinea fetu;
Conplentur vallesque cavæ saltusque profundi,
Et quocumque deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque et liba feremus;
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exta colurnis.
Est etiam ille labor curandis vitibus alter,
Cui numquam exhausti satis est: namque omne quot annis
Terque quaterque solum scindendum, glebaque versis
Æternum frangenda bidentibus; omne levandum
Fronde nemus: redit agricolis labor actus in orbem,
Atque in se sua per vestigia volvitur annus.
Ac jam olim, seras posuit quum vinea frondis,
Frigidus et silvis Aquilo decussit honorem;
Jam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, et curvo Saturni dente relictam
Persequitur vitem adtondens, fingitque putando.
Primus humum fodito, primus devecta cremato
Sarmenta, et vallos primus sub tecta referto;
Postremus metito: bis vitibus ingruit umbra;
Bis segetem densis obducunt sentibus herbæ.
Durus uterque labor. Laudato ingentia rura:
Exiguum colito. Nec non etiam aspera rusci
Vimina per silvam, et ripis fluvialis arundo

Cæditur, incultique exercet cura falicti.
Jam vinctæ vites: jam falcem arbusta reponunt;
Jam canit extremos effetus vinitor antes:
Sollicitanda tamen tellus, pulvisque movendus;
Et jam maturis metuendus Juppiter uvis.
Contra, non ulla est oleis cultura; neque illæ
Procurvam exspectant falcem rastrosque tenaces,
Quum semel hæserunt arvis, aurasque tulerunt.
Ipsa satis tellus, quum dente recluditur unco,
Sufficit humorem, et gravidas cum vomere fruges.
Hoc pinguem, et placitam Paci, nutritor olivam.
Poma quoque, ut primum truncos sensere valentis,
Et vires habuere suas, ad sidera raptim
Vi propriâ nituntur, opisque haud indiga nostræ.
Nec minus interea fetu nemus omne gravescit,
Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis.
Tondentur cytisi, tædas silva alta ministrat,
Pascunturque ignes nocturni, et lumina fundunt.
Et dubitant homines serere, atque inpendere curam?
Quid majora sequar? salices humilesque genestæ,
Aut illæ pecori frondem, aut pastoribus umbras
Sufficiunt; sæpemque satis, et pabula melli:
Et juvat undantem buxo spectare Cytorum,
Naryciæque picis lucos; juvat arva videre
Non rastris, hominum non ulli obnoxia curæ.
Ipsæ Caucasio steriles in vertice silvæ,

Quas animofi Euri adfidue franguntque feruntque,
Dant alios aliæ fetus; dant utile lignum
Navigiis pinos, domibus cedrumque cupreffosque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plauftris
Agricolæ, et pandas ratibus pofuere carinas.
Viminibus falices fecundæ, frondibus ulmi;
At myrtus validis haftilibus, et, bona bello,
Cornus; Ituræos taxi torquentur in arcus.
Nec tiliæ leves, aut torno rafile buxum,
Non formam adcipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non et torrentem undam levis innatat alnus,
Miffa Pado; nec non et apes examina condunt
Corticibusque cavis vitiofæque ilicis alveo.
Quid memorandum æque Baccheïa dona tulerunt?
Bacchus et ad culpam cauffas dedit; ille furentis
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O fortunatos nimium, fua fi bona norint,
Agricolas! quibus ipfa, procul difcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juftiffima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta fuperbis
Mane falutantum totis vomit ædibus undam;
Nec varios inhiant pulchrâ teftudine poftes,
Inlufasque auro veftis, Ephyreïaque æra;
Alba neque Affyrio fucatur lana veneno,
Nec cafiâ liquidi conrumpitur ufus olivi:
At fecura quies, et nefcia fallere vita,
Dives opum variarum; at latis otia fundis,

Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque ſub arbore ſomni,
Non abſunt: illic ſaltus, ac luſtra ferarum,
Et patiens operum, exiguoque adſueta, juventus;
Sacra deûm, ſanctique patres: extrema per illos
Juſtitia, excedens terris, veſtigia fecit.
Me vero primum, dulces ante omnia, Muſæ,
Quarum ſacra fero, ingenti percuſſus amore,
Adcipiant; cœlique vias, et ſidera, monſtrent;
Defectus ſolis varios, lunæque labores;
Unde tremor terris; quâ vi maria alta tumeſcant
Objicibus ruptis, rurſusque in ſe ipſa reſidant;
Quid tantum Oceano properent ſe tinguere ſoles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Sin, has ne poſſim naturæ adcedere partes,
Frigidus obſtiterit circum præcordia ſanguis;
Rura mihi, et rigui placeant in vallibus amnes:
Flumina amem, ſilvasque, inglorius. O, ubi campi,
Spercheosque, et, virginibus bacchata Lacænis,
Taygeta! o, qui me gelidis in vallibus Hæmi
Siſtat, et ingenti ramorum protegat umbrâ!
Felix, qui potuit rerum cognoſcere cauſſas;
Atque metus omnis, et inexorabile fatum,
Subjecit pedibus, ſtrepitumque Acherontis avari!
Fortunatus et ille, deos qui novit agreſtis,
Panaque, Silvanumque ſenem, Nymphasque ſorores!
Illum non populi faſces, non purpura regum,

Flexit, et infidos agitans difcordia fratres;
Aut conjurato defcendens Dacus ab Hiftro;
Non res Romanæ, perituraque regna: neque ille
Aut doluit miferans inopem, aut invidit habenti.
Quos rami fructus, quos ipfa volentia rura,
Sponte tulere fua, carpfit: nec ferrea jura,
Infanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca, ruuntque
In ferrum, penetrant aulas, et limina regum;
Hic petit excidiis urbem miferosque Penatis,
Ut gemmâ bibat, et Sarrano indormiat oftro:
Condit opes alius, defoffoque incubat auro.
Hic ftupet adtonitus Roftris; hunc plaufus hiantem
Per cuneos, geminatus enim plebisque patrumque,
Conripuit. Gaudent perfufi fanguine fratrum,
Exfilioque domos et dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quærunt fub fole jacentem.
Agricola incurvo terram dimovit aratro:
Hinc anni labor; hinc patrem parvosque nepotes
Suftinet; hinc armenta boum, meritosque juvencos.
Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi;
Proventuque oneret fulcos, atque horrea vincat.
Venit hiems: teritur Sicyonia bacca trapetis;
Glande fues læti redeunt; dant arbuta filvæ;
Et varios ponit fetus auctumnus; et alte
Mitis in apricis coquitur vindemia faxis.
Interea dulces pendent circum ofcula nati;

Casta pudicitiam servat domus; ubera vaccæ
Lactea demittunt: pinguesque in gramine læto
Inter se adversis luctantur cornibus hædi.
Ipse dies agitat festos; fusus que per herbam,
Ignis ubi in medio, et socii cratera coronant,
Te, libans, Lenæe, vocat; pecorisque magistris
Velocis jaculi certamina ponit in ulmo;
Corporaque agresti nudant prædura palæstrâ.
Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus et frater: sic fortis Etruria crevit
Scilicet, et rerum facta est pulcherrima Roma,
Septemque una sibi muro circumdedit arces.
Ante etiam sceptrum Dictæi regis, et ante
Inpia quam cæsis gens est epulata juvencis,
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum
Inpositos duris crepitare incudibus enses.
Sed nos inmensum spatiis confecimus æquor;
Et jam tempus equûm fumantia solvere colla.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER TERTIUS.

GEORGICON III.

Te quoque, magna Pales, et te memorande canemus
Paſtor ab Amphryſo; vos, ſilvæ amnesque Lycæi.
Cetera, quæ vacuas tenuiſſent carmine mentis,
Omnia jam volgata: quis aut Euryſthea durum,
Aut inlaudati neſcit Buſiridis aras?
Cui non dictus Hylas puer, et Latonia Delos?
Hippodameque, humeroque Pelops inſignis eburno,
Acer equis? Tentanda via eſt, quâ me quoque poſſim
Tollere humo, victorque virûm volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit,
Aonio rediens deducam vertice Muſas;
Primus Idumæas referam tibi, Mantua, palmas:
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat

Mincius, et tenerâ prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæſar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, et Tyrio conſpectus in oſtro,
Centum quadrijugos agitabo ad flumina currus.
Cuncta mihi, Alpheum linquens lucosque Molorchi,
Curſibus et crudo decernet Græcia ceſtu.
Ipſe, caput tonſæ foliis ornatus olivæ,
Dona feram. Jam nunc ſollemnis ducere pompas
Ad delubra juvat, cæſosque videre juvencos;
Vel ſcena ut verſis diſcedat frontibus, utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro ſolidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini;
Atque hic undantem bello magnumque fluentem
Nilum, ac navali ſurgentis ære columnas.
Addam urbis Aſiæ domitas, pulſumque Niphaten,
Fidentemque fugâ Parthum verſisque ſagittis,
Et duo rapta manu diverſo ex hoſte tropæa,
Bisque triumphatas utroque ab litore gentis.
Stabunt et Parii lapides, ſpirantia ſigna,
Aſſaraci proles, demiſſæque ab Jove gentis
Nomina, Trosque parens, et Trojæ Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias, amnemque ſeverum
Cocyti, metuet, tortosque Ixionis anguis,
Inmanemque rotam, et non exſuperabile ſaxum.
Interea Dryadum ſilvas ſaltusque ſequamur
Intactos; tua, Mæcenas, haud mollia juſſa.
Te ſine nil altum mens inchoat. En! age, ſegnis

Rumpe moras; vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetique canes, domitrixque Epidaurus equorum;
Et vox adſenſu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardentis adcingar dicere pugnas
Cæſaris, et nomen famâ tot ferre per annos,
Tithoni primâ quot abeſt ab origine Cæſar.
Seu quis, Olympiacæ miratus præmia palmæ,
Paſcit equos; ſeu quis, fortis ad aratra, juvencos;
Corpora præcipue matrum legat. Optuma torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenus a mento palearia pendent;
Tum longo nullus lateri modus; omnia magna,
Pes etiam; et camuris hirtæ ſub cornibus aures.
Nec mihi diſpliceat maculis inſignis et albo,
Aut juga detrectans; interdumque aſpera cornu,
Et faciem tauro propior; quæque ardua tota,
Et gradiens imâ verrit veſtigia caudâ.
Ætas Lucinam juſtosque pati hymenæos
Definit ante decem, poſt quatuor incipit, annos:
Cetera nec feturæ habilis, nec fortis aratris.
Interea, ſuperat gregibus dum læta juventas,
Solve mares; mitte in Venerem pecuaria primus,
Atque aliam ex aliâ generando ſuffice prolem.
Optuma quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit; ſubeunt morbi, triſtisque ſenectus,
Et labor, et duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis;

Semper enim refice; ac, ne poſt amiſſa requiras,
Anteveni, et ſubolem armento ſortire quot annis.
Nec non et pecori eſt idem dilectus equino:
Tu modo, quos in ſpem ſtatues ſubmittere gentis,
Præcipuum jam inde a teneris inpende laborem.
Continuo pecoris generoſi pullus in arvis
Altius ingreditur, et mollia crura reponit.
Primus et ire viam, et fluvios tentare minaces
Audet, et ignoto ſeſe conmittere ponti;
Nec vanos horret ſtrepitus. Illi ardua cervix,
Argutumque caput, brevis alvus, obeſaque terga;
Luxuriatque toris animoſum pectus. Honeſti
Spadices, glaucique: color deterrimus albis,
Et gilvo. Tum, ſi qua ſonum procul arma dedere,
Stare loco neſcit; micat auribus, et tremit artus;
Conlectumque fremens volvit ſub naribus ignem:
Denſa juba, et dextro jactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos ſpina; cavatque
Tellurem, et ſolido graviter ſonat ungula cornu.
Talis, Amyclæi domitus Pollucis habenis,
Cyllarus, et, quorum Graii meminere poëtæ,
Martis equi bijuges, et magni currus Achilli.
Talis et ipſe jubam cervice effundit equinâ,
Conjugis adventu pernix, Saturnus, et altum
Pelion hinnitu fugiens inplevit acuto.
Hunc quoque, ubi aut morbo gravis, aut jam ſegnior annis,
Deficit, abde domo; nec turpi ignoſce ſenectæ.

Frigidus in Venerem ſenior, fruſtraque laborem
Ingratum trahit; et, ſi quando ad prœlia ventum eſt,
Ut quondam in ſtipulis magnus ſine viribus ignis,
Incaſſum furit. Ergo animos ævumque notabis
Præcipue; hinc alias artis, prolemque parentum,
Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palmæ.
Nonne vides, quum præcipiti certamine campum
Corripuere, ruuntque effuſi carcere currus;
Quum ſpes adrectæ juvenum, exſultantiaque haurit
Corda pavor pulſans? illi inſtant verbere torto,
Et proni dant lora: volat vi fervidus axis:
Jamque humiles, jamque elati ſublime videntur
Aëra per vacuum ferri, atque adſurgere in auras.
Nec mora, nec requies; at fulvæ nimbus arenæ
Tollitur; humeſcunt ſpumis flatuque ſequentum:
Tantus amor laudum, tantæ eſt victoria curæ!
  Primus Erichthonius currus et quatuor auſus
Jungere equos, rapidusque rotis inſiſtere victor.
Frena Pelethronii Lapithæ gyrosque dedere
Inpoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo, et greſſus glomerare ſuperbos.
Æquus uterque labor; æque juvenemque magiſtri
Exquirunt, calidumque animis, et curſibus acrem;
Quamvis ſæpe fugâ verſos ille egerit hoſtis,
Et patriam Epirum referat, fortisque Mycenas,
Neptunique ipſâ deducat origine gentem.
  His animadverſis, inſtant ſub tempus, et omnis
Inpendunt curas denſo diſtendere pingui,

Quem legere ducem, et pecori dixere maritum;
Florentisque ſecant herbas, fluviosque miniſtrant,
Farraque; ne blando nequeat ſupereſſe labori:
Invalidique patrum referant jejunia nati.
Ipſi autem macie tenuant armenta volentes;
Atque, ubi concubitus primos jam nota voluptas
Sollicitat, frondisque negant, et fontibus arcent.
Sæpe etiam curſu quatiunt, et ſole fatigant,
Quum graviter tunſis gemit area frugibus, et quum
Surgentem ad Zephyrum paleæ jactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtuſior uſus
Sit genitali arvo, et ſulcos oblimet inertis;
Sed rapiat ſitiens Venerem, interiusque recondat.
Rurſus, cura patrum cadere, et ſuccedere matrum,
Incipit. Exactis gravidæ quum menſibus errant,
Non illas gravibus quisquam juga ducere plauſtris,
Non ſaltu ſuperare viam ſit paſſus, et acri
Carpere prata fugâ, fluviosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis paſcant, et plena ſecundum
Flumina: muſcus ubi, et viridiſſima gramine ripa,
Speluncæque tegant, et ſaxea procubet umbra.
Eſt lucos Silari circa, ilicibusque virentem
Plurimus Alburnum volitans, quoi nomen aſilo
Romanum eſt, œſtrum Graii vertere vocantes;
Aſper, acerba ſonans: quo tota exterrita ſilvis
Diffugiunt armenta; furit mugitibus æther
Concuſſus, ſilvæque et ſicci ripa Tanagri.

Hoc quondam monſtro horribilis exercuit iras
Inachiæ Juno peſtem meditata juvencæ.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior inſtat,
Arcebis gravido pecori, armentaque paſces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus aſtris.
  Poſt partum, cura in vitulos traducitur omnis;
Continuoque notas et nomina gentis inurunt,
Et, quos aut pecori malint ſubmittere habendo,
Aut aris ſervare ſacros, aut ſcindere terram,
Et campum horrentem fractis invertere glebis:
Cetera paſcuntur viridis armenta per herbas.
Tu, quos ad ſtudium atque uſum formabis agreſtem,
Jam vitulos hortare, viamque inſiſte domandi,
Dum faciles animi juvenum, dum mobilis ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici ſubnecte: dehinc, ubi libera colla
Servitio adſuerint, ipſis e torquibus aptos
Junge pares, et coge gradum conferre juvencos;
Atque illis jam ſæpe rotæ ducantur inanes
Per terram, et ſummo veſtigia pulvere ſignent:
Poſt, valido nitens ſub pondere, faginus axis
Inſtrepat, et junctos temo trahat æreus orbis.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec veſcas ſalicum frondes, ulvamque paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata. Nec tibi fetæ,
More patrum, nivea inplebunt mulctraria vaccæ,
Sed tota in dulcis conſument ubera natos.
  Sin ad bella magis ſtudium turmasque feroces,

Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Jovis in luco currus agitare volantis;
Primus equi labor est, animos atque arma videre
Bellantum, lituosque pati; tractuque gementem
Ferre rotam, et stabulo frenos audire sonantis;
Tum magis atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, et plausæ sonitum cervicis amare.
Atque hæc, jam primo depulsus ab ubere matris,
Audeat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamque tremens, etiam inscius ævi.
At, tribus exactis ubi quarta adcesserit æstas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Conpositis, sinuetque alterna volumina crurum;
Sitque laboranti similis: tum cursibus auras,
Tum vocet; ac, per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix summâ vestigia ponat arenâ:
Qualis Hyperboreis Aquilo quum densus ab oris
Incubuit, Scythiæque hiemis atque arida differt
Nubila: tum segetes altæ campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæque sonorem
Dant silvæ, longique urguent ad litora fluctus:
Ille volat, simul arva fugâ, simul æquora, verrens.
Hic vel ad Elei metas et maxuma campi
Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas;
Belgica vel molli melius feret esseda collo.
Tum demum, crassâ magnum farragine, corpus
Crescere jam domitis sinito; namque ante domandum

Ingentis tollent animos, prensique negabunt
Verbera lenta pati, et duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quam Venerem et cæci stimulos avertere amoris,
Sive boum, sive est cui gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul atque in sola relegant
Pascua, post montem oppositum, et trans flumina lata;
Aut intus clausos satura ad præsepia servant.
Carpit enim vires paullatim, uritque videndo,
Femina; nec nemorum patitur meminisse, nec herbæ.
Dulcibus illa quidem inlecebris et sæpe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amantis.
Pascitur in magnâ silvâ formosa juvenca:
Illi alternantes multâ vi prœlia miscent
Vulneribus crebris; lavit ater corpora sanguis;
Versaque in obnixos urguentur cornua vasto
Cum gemitu: reboant silvæque et longus Olympus.
Nec mos bellantis una stabulare; sed alter
Victus abit, longeque ignotis exsulat oris,
Multa gemens ignominiam, plagasque superbi
Victoris, tum, quos amisit inultus, amores,
Et stabula adspectans regnis excessit avitis.
Ergo omni curâ vires exercet, et inter
Dura jacet pernox instrato saxa cubili,
Frondibus hirsutis et carice pastus acutâ;
Et tentat sese, atque irasci in cornua discit

Arboris obnixus trunco, ventosque laceſſit
Ictibus, et ſparſâ ad pugnam proludit arenâ.
Poſt, ubi conlectum robur, viresque refectæ,
Signa movet, præcepsque oblitum fertur in hoſtem:
Fluctus uti, medio cœpit quum albeſcere ponto,
Longius ex altoque ſinum trahit; utque, volutus
Ad terras, inmane ſonat per ſaxa, neque ipſo
Monte minor procumbit; at ima exæſtuat unda
Verticibus, nigramque alte ſubjectat arenam.
Omne adeo genus in terris, hominumque ferarumque,
Et genus æquoreum pecudes, pictæque volucres,
In furias ignemque ruunt: amor omnibus idem.
Tempore non alio, catulorum oblita, leæna
Sævior erravit campis; nec funera volgo
Tam multa informes urſi ſtragemque dedere
Per ſilvas: tum ſævus aper, tum peſſima tigris:
Heu! male tum Libyæ ſolis erratur in agris.
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, ſi tantum notas odor adtulit auras?
Ac neque eos jam frena virûm, neque verbera ſæva,
Non ſcopuli rupesque cavæ, atque objecta retardant
Flumina, conreptosque undâ torquentia pontis.
Ipſe ruit dentisque Sabellicus exacuit ſus,
Et pede proſubigit terram, fricat arbore coſtas
Atque hinc atque illinc, humerosque ad vulnera durat.
Quid juvenis, magnum cui verſat in oſſibus ignem

Durus amor? Nempe, abruptis turbata procellis,
Nocte natat cæcâ serus freta; quem super ingens
Porta tonat cœli, et scopulis inlisa reclamant
Æquora; nec miseri possunt revocare parentes,
Nec moritura super crudeli funere virgo.
Quid lynces Bacchi variæ, et genus acre luporum,
Atque canum? quid, quæ inbelles dant prœlia cervi
Scilicet? ante omnis furor est insignis equarum;
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumsere quadrigæ.
Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
Ascanium; superant montis, et flumina tranant.
Continuoque, avidis ubi subdita flamma medullis,
Vere magis, quia vere calor redit ossibus, illæ,
Ore omnes versæ in Zephyrum, stant rupibus altis,
Exceptantque levis auras: et sæpe sine ullis
Conjugiis, vento gravidæ, mirabile dictu!
Saxa per, et scopulos, et depressas convallis
Diffugiunt; non, Eure, tuos, neque Solis ad ortus;
In Borean Caurumque, aut unde nigerrimus Auster
Nascitur, et pluvio contristat frigore cœlum.
Hic demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
Pastores, lentum destillat ab inguine virus;
Hippomanes, quod sæpe malæ legere novercæ,
Miscueruntque herbas et non innoxia verba.
Sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,
Singula dum capti circumvectamur amore.
Hoc satis armentis. Superat pars altera curæ,

Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
Hinc labor; hinc laudem fortes ſperate coloni.
Nec ſum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam ſit, et anguſtis hinc addere rebus honorem.
Sed me Parnaſi deſerta per ardua dulcis
Raptat amor: juvat ire jugis, quâ nulla priorum
Caſtaliam molli devertitur orbita clivo.
Nunc, veneranda Pales, magno nunc ore ſonandum.
Incipiens, ſtabulis edico in mollibus herbam
Carpere ovis, dum mox frondoſa reducitur æſtas;
Et multâ duram ſtipulâ filicumque maniplis
Sternere ſubter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, ſcabiemque ferat turpisque podagras.
Poſt, hinc digreſſus, jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere, et fluvios præbere recentis;
Et ſtabula a ventis hiberno opponere ſoli,
Ad medium converſa diem: quum frigidus olim
Jam cadit, extremoque inrorat Aquarius anno.
Hæ quoque non curâ nobis leviore tuendæ,
Nec minor uſus erit: quamvis Mileſia magno
Vellera mutentur Tyrios incocta rubores,
Denſior hinc ſuboles; hinc largi copia lactis.
Quam magis exhauſto ſpumaverit ubere mulctra,
Læta magis preſſis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas incanaque menta
Cinyphii tondent hirci, ſætasque comantis,
Uſum in caſtrorum, et miſeris velamina nautis.
Paſcuntur vero ſilvas, et ſumma Lycæi,

Horrentiſque rubos, et amantis ardua dumos;
Atque ipſæ memores redeunt in tecta, ſuosque
Ducunt, et gravido ſuperant vix ubere limen.
Ergo omni ſtudio glaciem ventosque nivalis,
Quo minor eſt illis curæ mortalis egeſtas,
Avertes; victumque feres et virgea lætus
Pabula; nec totâ claudes fœnilia brumâ.
At vero, Zephyris quum læta vocantibus æſtas
In ſaltus utrumque gregem atque in paſcua mittet,
Luciferi primo cum ſidere frigida rura
Carpamus, dum mane novum, dum gramina canent,
Et ros in tenerâ pecori gratiſſimus herbâ.
Inde, ubi quarta ſitim cœli conlegerit hora,
Et cantu querulæ rumpent arbuſta cicadæ;
Ad puteos aut alta greges ad ſtagna jubebo
Currentem ilignis potare canalibus undam;
Æſtibus at mediis umbroſam exquirere vallem,
Sicubi magna Jovis antiquo robore quercus
Ingentis tendat ramos; aut ſicubi nigrum
Ilicibus crebris ſacrâ nemus adcubet umbrâ:
Tum tenuis dare rurſus aquas, et paſcere rurſus
Solis ad occaſum; quum frigidus aëra veſper
Temperat, et ſaltus reficit jam roſcida luna,
Litoraque alcyonen reſonant, acalanthida dumi.
Quid tibi paſtores Libyæ, quid paſcua verſu
Proſequar, et raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diem, noctemque, et totum ex ordine menſem,

Pascitur itque pecus longa in deserta, sine ullis
Hospitiis: tantum campi jacet! Omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque,
Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram.
Non secus ac patriis acer Romanus in armis
Injusto sub fasce viam quum carpit, et hosti
Ante exspectatum positis stat in agmine castris.
At non, quà Scythiæ gentes, Mæotiaque unda,
Turbidus et torquens flaventis Hister arenas,
Quàque redit medium Rhodope porrecta sub axem:
Illic clausa tenent stabulis armenta; neque ullæ
Aut herbæ campo adparent, aut arbore frondes:
Sed jacet aggeribus niveis informis et alto
Terra gelu late, septemque adsurgit in ulnas:
Semper hiems, semper spirantes frigora Cauri.
Tum Sol pallentis haud umquam discutit umbras;
Nec quum invectus equis altum petit æthera, nec quum
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.
Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ,
Undaque jam tergo ferratos sustinet orbis,
Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris:
Æraque dissiliunt volgo, vestesque rigescunt
Indutæ, cæduntque securibus humida vina,
Et totæ solidam in glaciem vertere lacunæ,
Stiriaque inpexis induruit horrida barbis.
Interea toto non secius aëre ninguit:

Intereunt pecudes; ſtant, circumfuſa pruinis,
Corpora magna boum; confertoque agmine cervi
Torpent mole novâ, et ſummis vix cornibus exſtant.
Hos non inmiſſis canibus, non caſſibus ullis,
Puniceæve agitant pavidos formidine pinnæ:
Sed fruſtra oppoſitum trudentes pectore montem
Comminus obtruncant ferro, graviterque rudentes
Cædunt, et magno læti clamore reportant.
Ipſi in defoſſis ſpecubus ſecura ſub altâ
Otia agunt terrâ; congeſtaque robora, totasque
Advolvere focis ulmos, ignique dedere.
Hic noctem ludo ducunt, et pocula læti
Fermento atque acidis imitantur vitea ſorbis.
Talis, Hyperboreo Septem ſubjecta trioni,
Gens effrena virûm Rhipæo tunditur Euro,
Et pecudum fulvis velatur corpora ſætis.
Si tibi lanitium curæ, primum aſpera ſilva,
Lappæque, tribulique abſint; fuge pabula læta;
Continuoque greges villis lege mollibus albos.
Illum autem, quamvis aries ſit candidus ipſe,
Nigra ſubeſt udo tantum cui lingua palato,
Rejice, ne maculis infuſcet vellera pullis
Naſcentum; plenoque alium circumſpice campo.
Munere ſic niveo lanæ, ſi credere dignum eſt,
Pan deus Arcadiæ captam te, Luna, fefellit,
In nemora alta vocans; nec tu adſpernata vocantem.
At, cui lactis amor, cytiſum, lotosque frequentis,
Ipſe manu, ſalſasque ferat præſepibus herbas.

Hinc et amant fluvios magis, ac magis ubera tendunt,
Et ſalis occultum referunt in lacte ſaporem.
Multi jam excretos prohibent a matribus hædos,
Primaque ferratis præfigunt ora capiſtris.
Quod ſurgente die mulſere horisque diurnis,
Nocte premunt; quod jam tenebris et ſole cadente,
Sub lucem exportans calathis, adit oppida paſtor;
Aut parco ſale contingunt, hiemique reponunt.
Nec tibi cura canum fuerit poſtrema: ſed una
Velocis Spartæ catulos, acremque Moloſſum,
Paſce ſero pingui. Numquam cuſtodibus illis
Nocturnum ſtabulis furem, incurſusque luporum,
Aut inpacatos a tergo horrebis Hiberos.
Sæpe etiam curſu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.
Sæpe, volutabris pulſos ſilveſtribus, apros
Latratu turbabis agens, montisque per altos
Ingentem clamore premes ad retia cervum.
Diſce et odoratum ſtabulis adcendere cedrum,
Galbaneoque agitare gravis nidore chelydros.
Sæpe ſub inmotis præſepibus, aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit;
Aut, tecto adſuetus coluber ſuccedere et umbræ,
Peſtis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
Fovit humum. Cape ſaxa manu, cape robora, paſtor;
Tollentemque minas et ſibila colla tumentem

Dejice: jamque fugâ timidum caput abdidit alte,
Quum medii nexus extremæque agmina caudæ
Solvuntur, tardosque trahit ſinus ultimus orbis.
Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,
Squamea convolvens ſublato pectore terga,
Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:
Qui, dum amnes ulli rumpuntur fontibus, et dum
Vere madent udo terræ ac pluvialibus auſtris,
Stagna colit, ripisque habitans, hic piſcibus atram
Inprobus ingluviem ranisque loquacibus explet.
Poſtquam exuſta palus, terræque ardore dehiſcunt,
Exſilit in ſiccum; et, flammantia lumina torquens,
Sævit agris, aſperque ſiti, atque exterritus æſtu.
Ne mihi tum mollis ſub divo carpere ſomnos,
Neu dorſo nemoris libeat jacuiſſe per herbas,
Quum, poſitis novus exuviis, nitidusque juventâ,
Volvitur, aut catulos tectis aut ova relinquens,
Arduus ad ſolem, et linguis micat ora triſulcis.
Morborum quoque te cauſſas et ſigna docebo.
Turpis ovis tentat ſcabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum perſedit, et horrida cano
Bruma gelu; vel, quum tonſis inlotus adhæſit
Sudor, et hirſuti ſecuerunt corpora vepres.
Dulcibus idcirco fluviis pecus omne magiſtri
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Merſatur, miſſusque ſecundo defluit amni:
Aut tonſum triſti contingunt corpus amurcâ,
Et ſpumas miſcent argenti, vivaque ſulfura,

Idæasque pices, et pinguis unguine ceras,
Scillamque, elleborosque gravis, nigrumque bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Ulceris os: aliter vitium, vivitque tegendo;
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, aut meliora deos sedet omina poscens.
Quin etiam, ima dolor balantum lapsus ad ossa
Quum furit, atque artus depascitur arida febris,
Profuit incensos æstus avertere, et inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Quum fugit in Rhodopen atque in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere sæpius umbræ
Videris, aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamque sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, et seræ solam decedere nocti;
Continuo culpam ferro conpesce, prius quam
Dira per incautum serpant contagia volgus.
Non tam creber agens hiemem ruit æquora turbo,
Quam multæ pecudum pestes: nec singula morbi
Corpora conripiunt; sed tota æstiva repente,
Spemque gregemque simul, cunctamque ab origine gentem.
Tum sciat, aërias Alpis, et Norica si quis
Castella in tumulis, et Iapydis arva Timavi

Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
Pastorum, et longe saltus lateque vacantis.
  Hic quondam, morbo cœli, miseranda coorta est
Tempestas, totoque auctumni incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum;
Conrupitque lacus; infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex; sed, ubi ignea venis
Omnibus acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor; omniaque in se
Ossa minutatim morbo conlapsa trahebat.
Sæpe in honore deûm medio stans hostia ad aram,
Lanea dum niveâ circumdatur infula vittâ,
Inter cunctantis cecidit moribunda ministros.
Aut, si quam ferro mactaverat ante sacerdos,
Inde neque inpositis ardent altaria fibris,
Nec responsa potest consultus reddere vates;
Ac vix suppositi tinguuntur sanguine cultri,
Summaque jejunâ sanie infuscatur arena.
Hinc lætis vituli volgo moriuntur in herbis,
Et dulcis animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, et quatit ægros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.
Labitur, infelix studiorum, atque inmemor herbæ,
Victor equus, fontesque avertitur, et pede terram
Crebra ferit: demissæ aures; incertus ibidem
Sudor, et ille quidem morituris frigidus; aret
Pellis, et ad tactum tractanti dura resistit.

Hæc ante exitium primis dant ſigna diebus:
Sin in proceſſu cœpit crudeſcere morbus;
(Tum vero ardentes oculi, atque adtractus ab alto
Spiritus interdum, gemitu gravis; imaque longo
Ilia ſingultu tendunt; it naribus ater
Sanguis, et obſeſſas fauces premit aſpera lingua)
Profuit inſerto latices infundere cornu
Lenæos; ea viſa ſalus morientibus una.
Mox erat hoc ipſum exitio, furiisque refecti
Ardebant; ipſique ſuos, jam morte ſub ægrâ,
(Di meliora piis, erroremque hoſtibus illum!)
Diſciſſos nudis laniabant dentibus artus.
Ecce autem, duro fumans ſub vomere, taurus
Concidit, et mixtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. It triſtis arator,
Mærentem abjungens fraternâ morte juvencum;
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorum, non mollia poſſunt
Prata movere animum; non, qui per ſaxa volutus,
Purior electro, campum petit amnis: at ima
Solvuntur latera, atque oculos ſtupor urguet inertis,
Ad terramque fluit devexo pondere cervix.
Quid labor, aut benefacta juvant? quid vomere terras
Invertiſſe gravis? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ;
Frondibus, et victu paſcuntur ſimplicis herbæ:
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu

Flumina; nec ſomnos abrumpit cura ſalubres.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boves Junonis, et uris
Inparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre raſtris terram rimantur, et ipſis
Unguibus infodiunt fruges, montisque per altos
Contentâ cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Non lupus inſidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat; acrior illum
Cura domat: timidi damæ, cervique fugaces,
Nunc interque canes et circum tecta vagantur.
Jam maris inmenſi prolem, et genus omne natantum,
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit: inſolitæ fugiunt in flumina phocæ.
Interit et, curvis fruſtra defenſa latebris,
Vipera, et adtoniti ſquamis adſtantibus hydri.
Ipſis eſt aër avibus non æquus; et illæ
Præcipites altâ vitam ſub nube relinquunt.
Præterea jam nec mutari pabula refert,
Quæſitæque nocent artes: ceſſere magiſtri,
Phillyrides Chiron Amythaoniusque Melampus.
Sævit, et, in lucem Stygiis emiſſa tenebris,
Pallida Tiſiphone Morbos agit ante, Metumque;
Inque dies avidum ſurgens caput altius effert.
Balatu pecorum, et crebris mugitibus, amnes
Arenteſque ſonant ripæ, colleſque ſupini.
Jamque catervatim dat ſtragem, atque aggerat ipſis

In ſtabulis turpi dilapſa cadavera tabo:
Donec humo tegere, ac foveis abſcondere diſcunt.
Nam neque erat coriis uſus; nec viſcera quisquam
Aut undis abolere poteſt, aut vincere flammâ;
Ne tondere quidem, morbo illuvieque pereſa,
Vellera, nec telas poſſunt adtingere putris.
Verum etiam, inviſos ſi quis tentarat amictus,
Ardentes papulæ, atque inmundus olentia ſudor
Membra ſequebatur; nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus ſacer ignis edebat.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON

LIBER QUARTUS.

GEORGICON IV.

Protenus aërii mellis cœleſtia dona
Exſequar: hanc etiam, Mæcenas, adſpice partem.
Admiranda tibi levium ſpectacula rerum,
Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
Mores, et ſtudia, et populos, et prœlia dicam.
In tenui labor; at tenuis non gloria, ſi quem
Numina læva ſinunt, auditque vocatus Apollo.
Principio, ſedes apibus ſtatioque petenda,
Quo neque ſit ventis aditus, (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neque oves hædique petulci
Floribus inſultent, aut errans bucula campo
Decutiat rorem, et ſurgentis adterat herbas.
Abſint et picti ſqualentia terga lacerti

Pinguibus a ſtabulis, meropesque, aliæque volucres,
Et manibus Procne pectus ſignata cruentis.
Omnia nam late vaſtant, ipſasque volantis
Ore ferunt dulcem nidis inmitibus eſcam.
At liquidi fontes et ſtagna virentia muſco
Adſint, et tenuis, fugiens per gramina, rivus;
Palmaque veſtibulum, aut ingens oleaſter, inumbret:
Ut, quum prima novi ducent examina reges
Vere ſuo, ludetque favis emiſſa juventus,
Vicina invitet decedere ripa calori;
Obviaque hoſpitiis teneat frondentibus arbos.
In medium, ſeu ſtabit iners, ſeu profluet, humor,
Tranſverſas ſalices et grandia conjice ſaxa;
Pontibus ut crebris poſſint conſiſtere, et alas
Pandere ad æſtivum ſolem, ſi forte morantis
Sparſerit, aut præceps Neptuno inmerſerit Eurus.
Hæc circum caſiæ virides, et olentia late
Serpylla, et graviter ſpirantis copia thymbræ
Floreat, inriguumque bibant violaria fontem.
Ipſa autem, ſeu corticibus tibi ſuta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Anguſtos habeant aditus; nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit:
Utraque vis apibus pariter metuenda; neque illæ
Nequidquam in tectis certatim tenuia cerâ
Spiramenta linunt, fucoque et floribus oras
Explent, conlectumque hæc ipſa ad munera gluten

Et vifco et Phrygiæ fervant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effoffis, fi vera eft fama, latebris
Sub terrâ fovere larem, penitusque repertæ
Pumicibusque cavis exefæque arboris antro.
Tu tamen e levi rimofa cubilia limo
Ungue fovens circum, et raras fuper injice frondis.
Neu propius tectis taxum fine; neve rubentis
Ure foco cancros; altæ neu crede paludi,
Aut ubi odor cœni gravis, aut ubi concava pulfu
Saxa fonant, vocisque offenfa refultat imago.
Quod fupereft, ubi pulfam hiemem Sol aureus egit
Sub terras, cœlumque æftivâ luce reclufit,
Illæ continuo faltus filvasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, et flumina libant
Summa leves: hinc, nefcio quâ dulcedine lætæ,
Progeniem nidosque fovent; hinc arte recentis
Excudunt ceras, et mella tenacia fingunt.
Hinc, ubi jam emiffum caveis ad fidera cœli
Nare per æftatem liquidam fufpexeris agmen,
Obfcuramque trahi vento mirabere nubem,
Contemplator; aquas dulcis, et frondea femper
Tecta petunt. Huc tu juffos adfperge fapores,
Trita melifphylla, et cerinthæ ignobile gramen;
Tinnitusque cie, et Matris quate cymbala circum:
Ipfæ confident medicatis fedibus; ipfæ
Intima more fuo fefe in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint, (nam fæpe duobus

Regibus inceffit magno difcordia motu,
Continuoque animos volgi, et trepidantia bello
Corda, licet longe præfcifcere: namque morantis
Martius ille æris rauci canor increpat, et vox
Auditur, fractos fonitus imitata tubarum;
Tum trepidæ inter fe coëunt, pennisque corufcant,
Spiculaque exacuunt roftris, aptantque lacertos,
Et circa regem, atque ipfa ad prætoria, denfæ
Mifcentur, magnisque vocant clamoribus hoftem)
Ergo, ubi ver nactæ fudum camposque patentis,
Erumpunt portis; concurritur æthere in alto;
Fit fonitus; magnum mixtæ glomerantur in orbem,
Præcipitesque cadunt. Non denfior aëre grando,
Nec de concuffâ tantum pluit ilice glandis.
Ipfi per medias acies, infignibus alis,
Ingentis animos angufto in pectore verfant;
Ufque adeo obnixi non cedere, dum gravis aut hos,
Aut hos verfa fugâ victor dare terga fubegit.
Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta,
Pulveris exigui jactu conpreffa, quiefcent.
Verum, ubi ductores acie revocaveris ambo,
Deterior qui vifus, eum, ne prodigus obfit,
Dede neci; melior vacuâ fine regnet in aulâ.
Alter erit maculis, auro fqualentibus, ardens;
Nam duo funt genera: hic melior, infignis et ore,
Et rutilis clarus fquamis; ille horridus alter
Defidiâ, latamque trahens inglorius alvum.
Ut binæ regum facies, ita corpora plebis:

Namque aliæ turpes horrent; ceu, pulvere ab alto
Quum venit, et ficco terram fpuit ore viator
Aridus: elucent aliæ, et fulgore corufcant,
Ardentes auro et paribus lita corpora guttis.
Hæc potior fuboles: hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes; nec tantum dulcia, quantum
Et liquida, et durum Bacchi domitura faporem.
At, quum incerta volant cœloque examina ludunt,
Contemnuntque favos, et frigida tecta relinquunt;
Inftabilis animos ludo prohibebis inani:
Nec magnus prohibere labor; tu regibus alas
Eripe: non illis quisquam cunctantibus altum
Ire iter, aut caftris audebit vellere figna.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et, cuftos furum atque avium, cum falce falignâ
Hellefpontiaci fervet tutela Priapi.
Ipfe, thymum pinosque ferens de montibus altis,
Tecta ferat late circum, cui talia curæ;
Ipfe labore manum duro terat; ipfe feracis
Figat humo plantas, et amicos inriget imbris.
Atque equidem, extremo ni jam fub fine laborum
Vela traham, et terris feftinem advertere proram;
Forfitan et, pinguis hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique rofaria Pæfti;
Quoque modo potis gauderent intuba rivis,
Et virides apio ripæ; tortusque per herbam

Crescerent in ventrem cucumis; nec sera comantem
Narcissum, aut flexi tacuissem vimen acanthi,
Pallentisque ederas, et amantis litora myrtos.
  Namque sub Œbaliæ memini me turribus altis,
Qua niger humectat flaventia culta Galæsus,
Corycium vidisse senem, cui pauca relicti
Jugera ruris erant; nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna seges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenasque premens, vescumque papaver,
Regum æquabat opes animis; serâque revertens
Nocte domum dapibus mensas onerabat inemtis.
Primus vere rosam, atque auctumno carpere poma;
Et, quum tristis hiems etiamnum frigore saxa
Rumperet, et glacies cursus frenaret aquarum,
Ille comam mollis jam tondebat hyacinthi,
Æstatem increpitans seram zephyrosque morantis.
Ergo apibus fetis idem, atque examine multo,
Primus abundare, et spumantia cogere pressis
Mella favis: illi tiliæ, atque uberrima pinus:
Quotque in flore novo pomis se fertilis arbos
Induerat, totidem auctumno matura tenebat.
Ille etiam seras in versum distulit ulmos,
Eduramque pirum, et spinos jam pruna ferentis,
Jamque ministrantem platanum potantibus umbras.
Verum hæc ipse equidem, spatiis exclusus iniquis,
Prætereo, atque aliis post me memoranda relinquo.
  Nunc age, naturas apibus quas Juppiter ipse

Addidit, expediam; pro quâ mercede, canoros
Curetum sonitus crepitantiaque æra secutæ,
Dictæo cœli regem pavere sub antro.
Solæ communis gnatos, consortia tecta
Urbis, habent; magnisque agitant sub legibus ævum;
Et patriam solæ, et certos novere Penatis;
Venturæque hiemis memores æstate laborem
Experiuntur, et in medium quæsita reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, et fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra sæpta domorum
Narcissi lacrimam, et lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina, deinde tenacis
Suspendunt ceras; aliæ, spem gentis, adultos
Educunt fetus; aliæ purissima mella
Stipant, et liquido distendunt nectare cellas.
Sunt, quibus ad portas cecidit custodia sorti;
Inque vicem speculantur aquas et nubila cœli;
Aut onera excipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum, fucos, pecus a præsepibus arcent:
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti, lentis Cyclopes fulmina massis
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Adcipiunt redduntque, alii stridentia tinguunt
Æra lacu; gemit inpositis incudibus Ætna:
Illi inter sese magnâ vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum:
Non aliter, si parva licet conponere magnis,

Cecropias innatus apes amor urguet habendi,
Munere quamque ſuo. Grandævis oppida curæ,
Et munire favos, et dædala fingere tecta:
At feſſæ multâ referunt ſe nocte minores,
Crura thymo plenæ; paſcuntur et arbuta paſſim,
Et glaucas ſalices, caſiamque, crocumque rubentem,
Et pinguem tiliam, et ferrugineos hyacinthos.
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis; nuſquam mora: rurſus, eaſdem
Veſper ubi e paſtu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant;
Fit ſonitus, muſſantque oras et limina circum.
Poſt, ubi jam thalamis ſe conpoſuere, ſiletur
In noctem, feſſosque ſopor ſuus occupat artus.
Nec vero a ſtabulis, pluviâ inpendente, recedunt
Longius, aut credunt cœlo adventantibus Euris;
Sed circum tutæ ſub mœnibus urbis aquantur,
Excurſusque brevis tentant, et ſæpe lapillos,
Ut cymbæ inſtabiles fluctu jactante ſaburram,
Tollunt; his ſeſe per inania nubila librant.
Illum adeo placuiſſe apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora ſegnes
In Venerem ſolvunt, aut fetus nixibus edunt;
Verum ipſæ e foliis natos et ſuavibus herbis
Ore legunt; ipſæ regem parvosque Quirites
Sufficiunt: aulasque, et cerea regna, refingunt.
Sæpe etiam duris errando in cotibus alas

Adtrivere, ultroque animam ſub faſce dedere;
Tantus amor florum, et generandi gloria mellis!
Ergo, ipſas quamvis anguſti terminus ævi
Excipiat, neque enim plus ſeptuma ducitur æſtas,
At genus inmortale tamen, multosque per annos
Stat Fortuna domûs, et avi numerantur avorum.
Præterea, regem non ſic Ægyptos, et ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaſpes,
Obſervant. Rege incolumi, mens omnibus una eſt;
Amiſſo, rupere fidem, conſtructaque mella
Diripuere ipſæ, et crates ſolvere favorum.
Ille operum cuſtos; illum admirantur, et omnes
Circumſtant fremitu denſo, ſtipantque frequentes;
Et ſæpe adtollunt humeris, et corpora bello
Objectant, pulchramque petunt per volnera mortem.
His quidam ſignis, atque hæc exempla ſecuti,
Eſſe apibus partem divinæ mentis, et hauſtus
Ætherios, dixere: Deum namque ire per omnis
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quemque ſibi tenuis naſcentem arceſſere vitas
Scilicet: huc reddi deinde, ac reſoluta referri,
Omnia; nec morti eſſe locum; ſed viva volare
Sideris in numerum, atque alto ſuccedere cœlo.
Si quando ſedem auguſtam, ſervataque mella
Theſauris, relines; prius hauſtu ſparſus aquarum,
Ore fove fumosque manu prætende ſequacis.

Bis gravidos cogunt fetus, duo tempora meſſis;
Taygete ſimul os terris oſtendit honeſtum
Plias, et Oceani ſpretos pede repulit amnîs;
Aut eadem ſidus fugiens ubi Piſcis aquoſi
Triſtior hibernas cœlo deſcendit in undas.
 Illis ira modum ſupra eſt, læſæque venenum
Morſibus inſpirant, et ſpicula cæca relinquunt
Adfixæ venis, animasque in volnere ponunt.
 Sin duram metues hiemem, parcesque futuro,
Contuſosque animos et res miſerabere fractas;
At ſuffire thymo, cerasque recidere inanis,
Quis dubitet? nam ſæpe favos ignotus adedit
Stellio; et lucifugis congeſta cubilia blattis;
Inmunisque ſedens aliena ad pabula fucus,
Aut aſper crabro inparibus ſe inmiſcuit armis;
Aut dirum, tineæ, genus; aut inviſa Minervæ
Laxos in foribus ſuſpendit aranea caſſes.
Quo magis exhauſtæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapſi ſarcire ruinas,
Conplebuntque foros, et floribus horrea texent.
 Si vero, quoniam caſus apibus quoque noſtros
Vita tulit, triſti languebunt corpora morbo;
Quod jam non dubiis poteris cognoſcere ſignis:
(Continuo eſt ægris alius color; horrida vultum
Deformat macies; tum corpora luce carentum
Exportant tectis, et triſtia funera ducunt;
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clauſis cunctantur in ædibus, omnes

Ignavæque fame, et contracto frigore pigræ.
Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant;
Frigidus ut quondam silvis inmurmurat Auster,
Ut mare sollicitum stridit refluentibus undis,
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis)
Hic jam galbaneos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus ultro,
Hortantem, et fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit et tunsum gallæ admiscere saporem,
Arentisque rosas, aut igni pinguia multo
Defruta, vel psythiâ passos de vite racemos,
Cecropiumque thymum, et grave olentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ: facilis quærentibus herba;
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse; sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ sublucet purpura nigræ;
Sæpe deûm nexis ornatæ torquibus aræ;
Asper in ore sapor; tonsis in vallibus illum
Pastores et curva legunt prope flumina Mellæ.
Hujus odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis adpone canistris.
Sed, si quem proles subito defecerit omnis,
Nec, genus unde novæ stirpis revocetur, habebit;
Tempus et Arcadii memoranda inventa magistri
Pandere, quoque modo cæsis jam sæpe juvencis
Insincerus apes tulerit cruor: altius omnem
Expediam, primâ repetens ab origine, famam.

Nam quâ Pellæi gens fortunata Canopi
Adcolit effuſo ſtagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur ſua rura faſelis;
Quâque pharetratæ vicinia Perſidis urguet,
Et diverſa ruens ſeptem diſcurrit in ora
Uſque coloratis amnis devexus ab Indis,
Ut viridem Ægyptum nigrâ fecundet arenâ;
Omnis in hac certam regio jacit arte ſalutem.
Exiguus primum, atque ipſos contractus ad uſus,
Eligitur locus: hunc anguſtique imbrice tecti
Parietibusque premunt artis, et quatuor addunt,
Quatuor a ventis, obliquâ luce feneſtras.
Tum vitulus, bimâ curvans jam cornua fronte,
Quæritur: huic geminæ nares, et ſpiritus oris,
Multa reluctanti, obſuitur; plagisque peremto
Tunſa per integram ſolvuntur viſcera pellem.
Sic poſitum in clauſo linquunt, et ramea coſtis
Subjiciunt fragmenta, thymum, caſiasque recentis.
Hoc geritur, Zephyris primum inpellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum ſuſpendat hirundo.
Interea, teneris tepefactus in oſſibus humor
Æſtuat, et viſenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox et ſtridentia pennis
Miſcentur, tenuemque magis magis aëra carpunt;
Donec, ut æſtivis effuſus nubibus imber,
Erupere; aut ut, nervo pulſante, ſagittæ,
Prima leves ineunt ſi quando prœlia Parthi.

Quis Deus hanc, Musæ, quis nobis extudit artem?
Unde nova ingressus hominum experientia cepit?
Pastor Aristæus fugiens Peneïa Tempe,
Amissis, ut fama, apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
Multa querens, atque hac adfatus voce parentem:
Mater, Cyrene mater, quæ gurgitis hujus
Ima tenes, quid me præclarâ stirpe deorum,
Si modo, quem perhibes, pater est Thymbræus Apollo,
Invisum fatis genuisti? aut quo tibi nostri
Pulsus amor? quid me cœlum sperare jubebas?
En! etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum et pecudum custodia sollers
Omnia tentanti extuderat, te matre relinquo.
Quin age, et ipsa manu felicis erue silvas;
Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messis;
Ure sata, et validam in vitis molire bipennem:
Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit: eam circum Milesia vellera Nymphæ
Carpebant, hyali saturo fucata colore;
Drymoque, Xanthoque, Ligeaque, Phyllodoceque,
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla;
Nesæe, Spioque, Thaliaque, Cymodoceque,
Cydippeque, et flava Lycorias; altera virgo,
Altera tum primos Lucinæ experta labores;

Clioque, et Beroë ſoror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pellibus ambæ;
Atque Ephyre, atque Opis, et Aſia Deïopea;
Et tandem poſitis velox Arethuſa ſagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Volcani, Martisque dolos et dulcia furta;
Aque Chao denſos divom numerabat amores.
Carmine quo captæ dum fuſis mollia penſa
Devolvunt, iterum maternas inpulit auris
Luctus Ariſtæi, vitreisque ſedilibus omnes
Obſtupuere; ſed ante alias Arethuſa ſorores
Proſpiciens, ſummâ flavum caput extulit undâ:
Et procul, O gemitu non fruſtra exterrita tanto,
Cyrene ſoror! ipſe tibi, tua maxima cura,
Triſtis Ariſtæus Peneï patris ad undam
Stat lacrimans, et te crudelem nomine dicit.
Huic, percuſſa novâ mentem formidine, mater,
Duc, age, duc ad nos: fas illi limina divom
Tangere, ait: ſimul alta jubet diſcedere late
Flumina, quâ juvenis greſſus inferret: at illum,
Curvata in montis faciem, circumſtetit unda,
Adcepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.
Jamque domum mirans genetricis, et humida regna,
Speluncisque lacus clauſos, lucosque ſonantis,
Ibat; et, ingenti motu ſtupefactus aquarum,
Omnia ſub magnâ labentia flumina terrâ
Spectabat, diverſa locis; Phaſimque, Lycumque,
Et caput, unde altus primum ſe erumpit Enipeus,

Unde pater Tiberinus, et unde Aniena fluenta,
Saxoſumque ſonans Hypanis, Myſusque Caïcus,
Et gemina auratus taurino cornua voltu
Eridanus; quo non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior effluit amnis.
Poſtquam eſt in thalami, pendentia pumice, tecta
Perventum, et gnati fletus cognovit inanes
Cyrene; manibus liquidos dant ordine fontis
Germanæ, tonſisque ferunt mantelia villis.
Pars epulis onerant menſas, et plena reponunt
Pocula; Panchæis adoleſcunt ignibus aræ:
Et mater, Cape Mæonii carcheſia Bacchi;
Oceano libemus, ait. Simul ipſa precatur
Oceanumque patrem rerum, Nymphasque ſorores,
Centum quæ ſilvas, centum quæ flumina, ſervant;
Ter liquido ardentem perfudit nectare Veſtam;
Ter flamma ad ſummum tecti ſubjecta reluxit.
Omine quo firmans animum, ſic incipit ipſa:
Eſt in Carpathio Neptuni gurgite vates,
Cæruleus Proteus, magnum qui piſcibus æquor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus, patriamque reviſit
Pallenen: hunc et Nymphæ veneramur, et ipſe
Grandævus Nereus; novit namque omnia vates,
Quæ ſint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur;
Quippe ita Neptuno viſum eſt, inmania cujus
Armenta, et turpis paſcit ſub gurgite phocas.

Hic tibi, nate, prius vinclis capiundus, ut omnem
Expediat morbi caufam, eventusque fecundet.
Nam fine vi non ulla dabit præcepta, neque illum
Orando flectes; vim duram et vincula capto
Tende: doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipfa ego te, medios quum fol adcenderit æftus,
Quum fitiunt herbæ, et pecori jam gratior umbra
eft,
In fecreta fenis ducam, quo feffus ab undis
Se recipit; facile ut fomno adgrediare jacentem.
Verum, ubi conreptum manibus vinclisque tenebis,
Tum variæ eludent fpecies atque ora ferarum:
Fiet enim fubito fus horridus, atraque tigris,
Squamofusque draco, et fulvâ cervice leæna;
Aut acrem flammæ fonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenues dilapfus abibit.
Sed, quanto ille magis formas fe vertet in omnis,
Tanto, nate, magis contende tenacia vincla;
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret quum lumina fomno.
Hæc ait, et liquidum ambrofiæ diffundit odorem,
Quo totum nati corpus perduxit; at illi
Dulcis conpofitis fpiravit crinibus aura,
Atque habilis membris venit vigor. Eft fpecus
ingens
Exefi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur inque finus fcindit fefe unda reductos;

Deprensis olim statio tutissima nautis:
Intus se vasti Proteus tegit objice saxi.
Hic juvenem in latebris, aversum a lumine, Nympha
Conlocat: ipsa procul, nebulis obscura, resistit.
Jam rabidus torrens sitientis Sirius Indos
Ardebat cœlo, et medium Sol igneus orbem
Hauserat; arebant herbæ, et cava flumina siccis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Quum Proteus, consueta petens e fluctibus antra,
Ibat; eum vasti circum gens humida ponti
Exsultans rorem late dispersit amarum.
Sternunt se somno diversæ in litore phocæ:
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
Auditisque lupos acuunt balatibus agni,
Considit scopulo medius, numerumque recenset.
Cujus Aristæo quoniam est oblata facultas,
Vix defessa senem passus conponere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisque jacentem
Occupat. Ille, suæ contra non inmemor artis,
Omnia transformat sese in miracula rerum,
Ignemque, horribilemque feram, fluviumque liquentem.
Verum, ubi nulla fugam reperit pellacia, victus
In sese redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis te, juvenum confidentissime, nostras
Jussit adire domus? quidve hinc petis? inquit. At ille:

Scis, Proteu, ſcis ipſe; neque eſt te fallere quidquam;
Sed tu deſine velle. Deûm præcepta ſecuti
Venimus, hinc lapſis quæſitum oracula rebus.
Tantum effatus. Ad hæc vates vi denique multâ
Ardentis oculos intorſit lumine glauco,
Et, graviter frendens, ſic fatis ora reſolvit:
Non te nullius exercent numinis iræ:
Magna luis conmiſſa: tibi has miſerabilis Orpheus
Haud quâquam ob meritum pœnas, ni fata reſiſtant,
Suſcitat; et raptâ graviter pro conjuge ſævit.
Illa quidem, dum te fugeret per flumina præceps,
Inmanem ante pedes hydrum moritura puella,
Servantem ripas, altâ non vidit in herbâ.
At chorus æqualis Dryadum clamore ſupremos
Inplerunt montis; flerunt Rhodopeïæ arces,
Altaque Pangæa, et Rheſi Mavortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus, et Actias Orithyia.
Ipſe, cavâ ſolans ægrum teſtudine amorem,
Te, dulcis conjunx, te ſolo in litore ſecum,
Te, veniente die, te, decedente canebat.
Tænarias etiam fauces, alta oſtia Ditis,
Et caligantem nigrâ formidine lucum
Ingreſſus, Maniſque adiit, Regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.
At, cantu conmotæ, Erebi de ſedibus imis
Umbræ ibant tenues, ſimulacraque luce carentum:

Invalidasque tibi tendens, heu! non tua, palmas.
Dixit, et ex oculis ſubito, ceu fumus in auras
Conmixtus tenuis, fugit diverſa; neque illum,
Prenſantem nequidquam umbras, et multa volentem
Dicere, præterea vidit; nec portitor Orci
Amplius objectam paſſus tranſire paludem.
Quid faceret? quo ſe, raptâ bis conjuge, ferret?
Quo fletu Manis, quâ Numina voce, moveret?
Illa quidem Stygiâ nabat jam frigida cymbâ:
Septem illum totos perhibent ex ordine menſis,
Rupe ſub aëriâ, deſerti ad Strymonis undam,
Fleviſſe, et gelidis hæc evolviſſe ſub aſtris,
Mulcentem tigris, et agentem carmine quercus.
Qualis populeâ mærens Philomela ſub umbrâ
Amiſſos queritur fetus; quos durus arator
Obſervans nido inplumis detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, et mæſtis late loca queſtibus inplet.
Nulla Venus, non ulli animum flexere Hymenæi:
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque nivalem,
Arvaque Rhipæis numquam viduata pruinis,
Luſtrabat, raptam Eurydicen atque inrita Ditis
Dona querens: ſpretæ Ciconum quo munere matres,
Inter ſacra deûm, nocturnique orgia Bacchi,
Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoque, marmoreâ caput a cervice revolſum

Gurgite quum medio portans Œagrius Hebrus
Volveret, Eurydicen vox ipſa, et frigida lingua,
Ah miſeram Eurydicen! animâ fugiente vocabat;
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
  Hæc Proteus; et ſe jactu dedit æquor in altum:
Quâque dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene: namque ultro adfata timentem:
  Nate, licet triſtis animo deponere curas.
Hæc omnis morbi cauſſa; hinc miſerabile Nymphæ,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus: tu munera ſupplex
Tende petens pacem, et faciles venerare Napæas;
Namque dabunt veniam votis, irasque remittent.
Sed, modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lycæi,
Delige, et intactâ totidem cervice juvencas.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, et ſacrum jugulis demitte cruorem;
Corporaque ipſa boum frondoſo deſere luco.
Poſt, ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus,
Inferias Orphei, Lethæa papavera, mittes;
Placatam Eurydicen vitulâ venerabere cæſâ,
Et nigram mactabis ovem, lucumque reviſes.
  Haud mora; continuo matris præcepta faceſſit:
Ad delubra venit; monſtratas excitat aras;
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
Ducit, et intactâ totidem cervice juvencas.

Poſt, ubi nona ſuos Aurora induxerat ortus,
Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit.
Hic vero, ſubitum ac dictu mirabile monſtrum!
Adſpiciunt liquefacta boum per viſcera toto
Stridere apes utero, et ruptis effervere coſtis;
Inmenſasque trahi nubes; jamque arbore ſummâ
Confluere, et lentis uvam demittere ramis.

Hæc ſuper arvorum cultu pecorumque canebam,
Et ſuper arboribus; Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphraten bello, victorque volentis
Per populos dat jura, viamque adfectat Olympo.
Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti;
Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juventâ,
Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS

CULEX.

AD OCTAVIUM.

Lusimus, Octavi, gracili modulante Thaliâ;
Atque, ut araneoli, tenuem formavimus orsum.
Lusimus: hæc propter Culicis sint carmina dicta.
Omnis ut historiæ per ludum consonet ordo
Notitiæ, ducam voces: licet invidus adsit.
Quisquis erit culpare jocos, Musamque, paratus;
Pondere vel Culicis levior, famâque, feretur.
Posterius graviore sono tibi Musa loquetur
Nostra: dabunt cum securos mihi tempora fructus:
Ut tibi digna tuo poliantur carmina sensu.
Latonæ, magnique decus Jovis, aurea proles,
Phœbus, erit nostri princeps et carminis auctor,
Et recinente lyrâ fautor: sive educat illum
Alma Chimæreo Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriæ, seu quâ Parnassia rupes
Hinc atque hinc patulâ præpandit cornua fronte,

Castaliæque sonans liquido pede labitur unda.
Quare, Pierii laticis decus, ite, sorores
Naïdes, et celebrate deum plaudente choreâ.
Et tibi, sancta Pales, ad quam ventura recurrit
Agrestum bona cura, sequi sit cura tenentis
Aërios nemorum tractus, silvasque virentes:
Te cultrice vagus saltus feror inter, et antra.
At tu, cui meritis oritur fiducia chartis,
Octavi venerande, meis adlabere cœptis,
Sancte puer: tibi namque canit non pagina bellum,
Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus;
Nec Centaureos Lapithas conpellit in ensis;
Urit Erichthonias Oriens non ignibus arces;
Non perfossus Athos, nec magno vincula Ponto
Jacta, meo quærent jam sera volumine famam;
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Græcia cum timuit venientis undique Persas:
Mollia sed tenui percurrere carmina versu,
Viribus apta suis, Phœbo et duce ludere, gaudet.
Et tu, sancte puer, venerabilis, et tibi certet
Gloria perpetuum lucis mansura per ævum;
Et tibi sede piâ maneat locus, et tibi sospes
Debita felicis memoretur vita per annos,
Grata bonis lucens. Sed nos ad cœpta feramur.
Igneus Oeteas jam sol penetrarat in arcis,
Candidaque aurato quatiebat lumina curru;
Crinibus et roseis tenebras Aurora fugarat:
Propulit ut stabulis ad pabula læta capellas

Paſtor, et excelſi montis juga ſumma petivit,
Lucida quâ patulos velabant gramina collis.
Jam ſilvis, dumisque, vagæ; jam vallibus abdunt
Corpora; jamque, omni celeres e parte vagantes,
Scrupea deſertæ perrepunt ad cava rupis.
Tondentur tenero viridantia germina morſu,
Pendula projectis carpuntur et arbuta ramis,
Denſaque virgultis avide labruſca petuntur.
Hæc, ſuſpenſa, rapit carpente cacumina morſu
Vel ſalicis lentæ, vel quæ nova naſcitur alnus:
Hæc teneras fruticum ſentes rimatur: at illa
Imminet in rivi præſtantis marginis undam.
O bona paſtoris! ſi quis non pauperis uſum
Mente prius doctâ faſtidiat, et probet illic
Omnia, luxuriæ pretiis, incognita curis,
Quæ lacerant avidas inimico pectore mentes.
Si non Aſſyrio fuerint bis lauta colore,
Attalicis opibus data vellera; ſi nitor auri
Sub laqueare domûs animum non tangit avarum;
Picturæque decus, lapidum nec fulgor in ullâ
Cognitus utilitate manet; nec pocula gratum
Alconis referent Bœtique toreuma; nec Indi
Conchea bacca maris pretio eſt: at pectore puro
Sæpe ſuper tenero proſternit gramine corpus;
Florida cum tellus, gemmantis picta per herbas,
Vere novat dulci diſtincta coloribus arva:
Atque illum, calamo lætum recinente paluſtri,
Otiaque invidiâ degentem, ac fraude, remotâ,

Pollentemque sibi, viridi cum palmite ludens
Tmolia pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt vaccæ, et rorantes lacte capellæ,
Et nemus, et fecunda Pales, et vallibus imis
Semper opaca, novis manantia fontibus, antra.
Quis magis optato queat esse beatior ævo,
Quam qui mente procul purâ, sensuque probando,
Non avidas agnovit opes; non tristia bella,
Nec funesta timet validæ certamina classis;
Non, spoliis dum sancta deûm fulgentibus ornet
Templa, vel evectus finem transcendat habendi,
Adversum sævis ultro caput hostibus offert.
Illi falce deus colitur, non arte, politus;
Ille colit lucos; illi Panchaïa tura,
Floribus agrestes herbæ variantibus, adsunt;
Illi dulcis adest requies, et pura voluptas,
Libera vindicibus curis: huc imminet, omnis
Dirigit huc sensus, hæc cura est subdita cordi,
Quolibet ut requie victu contentus abundet,
Jucundoque liget languentia corpora somno.
O pecudes! o Panes! et o lætissima Tempe
Frondis Hamadryadum! quarum non divite cultu
Æmulus Ascræo pastor sibi quisque poëtæ
Securam placido traducit pectore vitam.
Talibus in studiis baculo dum nixus apricas
Pastor agit curas, et dum non arte canorâ
Conpactâ solitum modulatur arundine carmen;
Tendit inevectus radios Hyperionis ardor,

Lucidaque æthereo ponit difcrimina mundo,
Quâ jacit Oceanum flammas in utrumque rapaces.
Et jam conpellente vagæ paftore capellæ
Ima fufurrantis repebant ad vada lymphæ,
Quæ fubter viridem refidebant cærula mufcum.
Jam medias operum partis evectus erat Sol,
Cum denfas paftor pecudes cogebat in umbras;
Et procul adfpexit luco refidere virenti,
Delia diva, tuo: quo quondam, victa furore,
Venit Nyctelium fugiens Cadmeïs Agave,
Infandas fcelerata manus e cæde cruentâ:
Quæ, gelidis bacchata jugis, requievit in antro,
Pofterius pœnam gnati de morte datura.
Hic etiam viridi ludentes Panes in herbâ,
Et Satyri, Dryadesque choros egere puellæ,
Naïadum in cœtu. Tantum non Orpheus Hebrum
Reftantem tenuit ripis, filvasque, canendo,
Quantum te pernox remorantem, diva, chorea,
Multa tibi læto fundentes gaudia vultu;
Ipfa loci natura domum refonante fufurro
Quis dabat, et dulci feffas refovebat in umbrâ.
Nam primum pronâ furgebant valle patentes
Aëriæ platanus; inter quas inpia lotos,
Inpia, quæ focios Ithaci mærentis abegit,
Hofpita dum nimiâ tenuit dulcedine captos.
At, quibus, infigni curru projectus equorum,
Ambuftus Phaëthon luctu mutaverat artus,
Heliades, teneris inplexæ brachia truncis,

Candida fundebant lentis velamina ramis:
Pofterius, cui Demophoon æterna reliquit
Perfidiam lamentandi mala, perfida multis:
Quam comitabantur, fatalia carmina, quercus:
Quercus ante datæ, Cereris quam femina, vitæ:
Illas Triptolemi mutavit fulcus ariftis:
Hic, magnum Argoæ navi decus, edita pinus
Proceras decorat filvas, hirfuta per artus;
Adpetit aëriis conjungere montibus aftra
Ilicis et nigræ fpecies, et mœfta cupreffus;
Umbrofæque manent fagus, ederæque ligantes
Brachia, fraternos plangat ne populus ictus;
Ipfæque excedunt ad fumma cacumina lentæ,
Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos:
Quîs aderat veteris myrtus non nefcia fati.
At volucres patulis refidentes dulcia ramis
Carmina per varios edunt refonantia cantus.
His fuberat, gelidis manans e fontibus, unda;
Quæ levibus placidum rivis fonat orta liquorem:
Et, quamquam geminas avium vox obftrepit auris,
Hinc querulæ referunt voces, quîs, nantia limo,
Corpora lympha fovet: fonitus alit aëris Echo:
Argutis et culta fremunt ardore cicadis.
At circa paffim feffæ cubuere capellæ,
Excelfisque fuper dumis; quos, leniter adflans,
Aura fufurrantis poffit confundere venti.

Paftor, ut ad fontem denfâ requievit in umbrâ,
Mitem concepit, projectus membra, foporem,

Anxius insidiis nullis; sed, lentus in herbis,
Securo pressos somno mandaverat artus.
Stratus humi dulcem capiebat corde quietem;
Ni Fors incertos jussisset ducere casus.
Nam, solitum volvens ad tempus tractibus isdem,
Inmanis, vario maculatus corpore, serpens,
Mersus ut in limo magnos subsideret aestus,
Obvia vibranti carpens gravis aëra linguâ,
Squamosos latis torquebat motibus orbis.
Tollebant aurae venientis ad omnia visus.
Jam magis atque magis, corpus revolubile volvens,
Adtollit nitidis pectus fulgoribus, et se
Sublimi cervice rapit: cui crista, superne
Edita, purpureo lucens maculatur amictu,
Adspectuque micant flammantia lumina torvo.
Metabat late circum loca; cum videt ingens
Adversum recubare ducem gregis. Acrior instat
Lumina diffundens intendere, et obvia torvo
Saepius adripiens infringere, quod sua quisquam
Ad vada venisset: naturae comparat arma:
Ardet mente, furit stridoribus, intonat ore;
Flexibus eversis torquetur corporis orbis;
Manant sanguineae per tractus undique guttae;
Spiritus et rumpit fauces. Quo cuncta parante,
Parvulus hunc prior humoris conterret alumnus,
Et mortem vitare monet per acumina. Namque,
Quà diducta genas pingebant lumina gemmis,
Hac senioris erat naturae pupula telo

Icta levi. Tum profiluit furibundus, et illum
Obtritum morti mifit: cui diffitus omnis
Spiritus exceffit fenfus. Tum, torva tenentem
Lumina, refpexit ferpentem comminus: inde
Inpiger, exanimis, vix conpos mente, refugit,
Et validum dextrâ truncum detraxit ab orno:
Qui cafus fociaret opem, numenve deorum.
Namque illi dederitne viam cafusve, deusve,
Prodere fit dubium: voluit fed vincere tales.
Horrida fquamofi volventia membra draconis,
Atque reluctantis, crebris fœdeque petentis
Ictibus, offa ferit, cingunt quâ tempora criftæ:
Et, quod erat tardus, fomni languore remoto,
Nefcius adfpiciens, timor obcæcaverat artus:
Hoc minus inplicuit dirâ formidine mentem.
Quem poftquam vidit cæfum languefcere, fedit.

Jam quatit et bijuges oriens Erebo cit equos Nox,
Et piger aurato procedit Vefper ab Œtâ;
Cum, grege conpulfo, paftor, duplicantibus umbris,
Vadit, et in feffos requiem dare conparat artus:
Cujus ut intravit levior per corpora fomnus,
Languidaque effufo requierunt membra fopore;
Effigies ad eum Culicis devenit, et illi,
Triftis ab eventu, cecinit convicia mortis.
Inquit: Quid meritus, ad quæ delatus, acerbas
Cogor adire vices? tua dum mihi carior ipfâ
Vita fuit vitâ, rapior per inania ventis.
Tu lentus refoves jucundâ membra quiete,

Ereptus tetris e cladibus; et mea Manes
Viſcera Lethæas cogunt transnare per undas:
Præda Charontis agor. Video ut, flagrantia tædis,
Lumina conlucent infernis horrida templis;
Obvia Tiſiphone, ſerpentibus undique comta,
It flammis; et ſæva quatit mihi verbera Pœna;
Cerberus et diris flagrat latratibus ora,
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
Sanguineumque micant ardorem luminis orbes.
Heu! quid ab officio digreſſa eſt gratia, cum te
Reſtitui ſuperis, leti jam limine ab ipſo?
Præmia ſunt pietatis ubi? pietatis honores
In vanas abiere vices; et rure receſſit
Juſtitia, et prior illa Fides: inſtantia vici
Alterius, ſine reſpectu mea fata relinquens.
Ad pariles agor eventus; ſit pœna merenti;
Pœna ſit exitium; modo ſit dum grata voluntas!
Exiſtat par officium! Feror avia carpens,
Avia Cimmerios inter diſtantia lucos;
Quem circa triſtes denſentur in omnia pœnæ.
Nam vinctus ſedet inmanis ſerpentibus Otos,
Devinctum mæſtus procul adſpiciens Ephialten,
Conati cum ſint quondam reſcindere mundum;
Et Tityos, Latona, tuæ memor anxius iræ,
Inplacabilis ira nimis! jacet alitis eſca.
Terreor ah! tantis inſiſtere, terreor umbris,
Ad Stygias revocatus aquas. Vix ultimus amni
Reſtat, nectareas divûm qui prodidit eſcas,

Gutturis arenti revolutus in omnia ſenſu.
Quid; ſaxum procul adverſo qui monte revolvit,
Contemſiſſe dolor quem numina vincit acerbus,
Otia quærentem fruſtra? Vos ite, puellæ,
Ite, quibus tædas adcendit triſtis Erinnys;
Sic ut Hymen præfata dedit connubia mortis:
Atque alias alio denſat ſuper agmine turmas;
Inpietate ferâ vecordem Colchida matrem,
Anxia ſollicitis meditantem volnera natis;
Jam Pandionias miſerandâ prole puellas,
Quarum vox Ityn, et Ityn, quod Biſtonius Rex,
Orbus Epops mæret, volucris evectus in auras.
At diſcordantes Cadmeo ſemine fratres
Jam truculenta ferunt infeſtaque volnera corpus.
Alter in alterius: jamque averſatus uterque,
Inpia germani manat quod ſanguine dextra.
Heu! heu! mutandus nunquam labor: auferor ultra
In diverſa magis; diſtantia limina cerno:
Elyſiam tranandus agor delatus ad undam.
Obvia Perſephone comites Heroïdas urguet
Adverſas præferre faces. Alceſtis ab omni
Inviolata vacat curâ, quod ſæva mariti
Ipſa ſuis fatis Admeti fata morata eſt.
Ecce! Ithaci conjux fertur decus Icariotis
Femineum incorrupta decus; manet et procul illa
Turba ferox juvenum, telis confixa, procorum.
Quin miſera Eurydice tanto mærore receſſit,

Pœnaque respectus et nunc manet, Orpheus, in te.
Audax ille quidem, qui mitem Cerberon unquam
Credidit, aut ulli Ditis placabile numen;
Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus undis,
Nec mæsta obtentu diro, et ferrugine, regna;
Defossasque domos, ac Tartara nocte cruenta
Obsita, nec faciles Ditis sine judice sedes,
Judice, qui vitæ post mortem vindicat acta.
Sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.
Jam rapidi steterant amnes, et turba ferarum,
Blandâ voce sequax, regionem insederat Orphei;
Jamque imam viridi radicem moverat alte
Quercus humo, steterantque amnes, silvæque sonoræ
Sponte suâ cantus rapiebant cortice avarâ.
Labentes bijuges etiam per sidera Luna
Pressit; equos et tu currentes, menstrua virgo,
Auditura lyram tenuisti, nocte relictâ.
Hæc eadem potuit, Ditis, te vincere, conjux,
Eurydicenque ultro ducendam reddere (non fas,
Non erat, invitam) divæ exorabile numen.
Illa quidem, nimium Manes experta severos,
Præceptum signabat iter; nec retulit intus
Lumina, nec divæ corrupit munera linguâ.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis, Orpheu,
Oscula cara petens, rupisti jussa deorum.
Dignus amor veniâ, parvum si Tartara nossent
Peccatum ignovisse. Sed et vos sede piorum,

Vos manet Heroüm contra manus: hic et uterque
Æacides: Peleus namque et Telamonia virtus
Per ſecura patris lætantur numina, quorum
Connubiis Venus et Virtus injunxit honorem.
Hunc rapuit ſerva; aſt illum Nereïs amavit.
Aſſidet hac juvenis, ſociat quem gloria, fortis,
Acer, inexcuſſus, referens a navibus ignis
Argolicis Phrygios, torvâ feritate repulſos.
O quis non referat talis divortia belli,
Quæ Trojæ videre viri, videreque Graii!
Teucria cum magno manaret ſanguine tellus,
Et Simois, Xanthique liquor; Sigeaque præter
Litora cum Troas, ſævi ducis, Hectoris irâ
Videre in claſſis, inimicâ mente, Pelaſgas
Vulnera, tela, neces, ignis, inferre paratos.
Ipſa jugis namque Ida potens feritatis, et ipſa
Æqua faces altrix cupidis præbebat alumnis,
Omnis ut in cineres Rhœteï litoris ora
Claſſibus ambuſtis, flammâ ſuperante, daretur.
Hinc erat oppoſitus contra Telamonius heros,
Objectoque dabat clipeo certamina; et illinc
Hector erat, Trojæ ſummum decus: acer uterque,
Fulminibus cœlo veluti fragor editus alto;
Ignibus hic telisque ſuper, ſi claſſibus Argos
Eripiat reditus: ille ut Vulcania ferro
Vulnera protectis depellere navibus inſtet.
Hoc erat Æacides alter lætatus honore:
Dardaniæque alter fuſo quod ſanguine campis

Hectoreo victor lustravit corpore Trojam.
Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat, et hujus
Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta.
Huic gerit aversos proles Laërtia vultus;
Et, jam Strymonii Rhesi victorque Dolonis,
Pallade jam lætatur ovans; rursusque tremiscit
Jam Ciconas, jam jamque horret Læstrygonas atrox.
Illum Scylla rapax, canibus subcincta Molossis,
Ætnæusque Cyclops; illum Zanclæa Charybdis,
Pallentesque lacus, et squalida Tartara, terrent.
Hic et, Tantalei generis decus, amplus Atrides,
Assidet, Argivûm lumen; quo flamma regente
Doris Erichthonias prostravit funditus arces.
Reddidit heu! gravius pœnas tibi Troja ruenti;
Hellespontiacis abiturus reddidit undis.
Illa vices hominum testata est copia quondam,
Ne quisquam, propriæ fortunæ munere dives,
Iret inevectus cœlum super; omne propinquo
Frangitur invidiæ telo decus. Ibat in altum
Vis Argea, petens patriam, ditataque prædâ
Arcis Erichthoniæ: comes huic erat aura secunda
Per placidum cursu pelagus: Nereïs ad undas
Signa dabat, pars inflexis super acta carinis:
Cum, seu cœlesti fato, seu sideris ortu,
Undique mutatur cœli nitor; omnia ventis,
Omnia turbinibus, sunt anxia. Jam maris unda
Sideribus certat consurgere; jamque superne

Conruere et Sol ipſe, et ſidera cuncta minantur;
Ac venit in terras cœli fragor. Hic, modo læta,
Çopia nunc miſeris circumdatur anxia fatis,
Inmoriturque ſuper fluctus, et ſaxa Capharei,
Euboicas et per cautes, Ægæaque late
Litora: cum Phrygiæ paſſim vaga præda peremtæ
Fluctuat omnis in æquoreo jam naufraga tractu.
Hic alii ſidunt, pariles virtutis honore,
Heroës, mediisque ſiti ſunt ſedibus omnes;
Omnis Roma decus magni quos ſuſcipit orbis.
Hic Fabii, Deciique; hic eſt et Horatia virtus;
Hic et fama vetus numquam moritura Camilli;
Curtius et, mediis quem quondam ſedibus urbis
Devotum tellus conſumſit gurgitis hauſtu:
Mucius et prudens ardorem corpore paſſus
Legitime, ceſſit cui fracta potentia Regis.
Hic Curius, claræ ſocius virtutis, et ille
Flaminius, devota dedit qui corpora famæ.
Jure igitur talis ſedes pietatis honorat.
Illic Scipiadæque duces; devota triumphis
Mœnia quos rapidos Libycæ Carthaginis horrent.
Illi laude ſuâ vigeant; ego Ditis opacos
Cogor adire lacus, viduos a lumine Phœbi;
Et vaſtum Phlegethonta pati: quo, maxime Minos,
Conſcelerata piâ diſcernis ſingula ſede.
Ergo jam cauſſam mortis, jam dicere vitæ,
Verberibus ſævo cogunt ab judice Pœnæ;
Cum mihi tu ſis cauſſa mali, nec conſcius adſis,

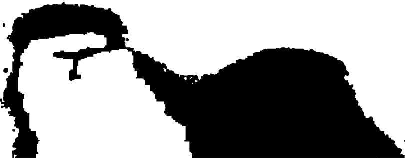
Sed tolerabilibus curis hæc inmemor audis:
Quæ tamen ut vanis dimittens omnia ventis,
Digredior, nunquam rediturus; tu cole fontis,
Et viridis nemorum silvas, et pascua, lætus:
Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.
Dixit; et extremâ tristis cum voce recessit.
Hunc ubi sollicitum dimisit inertia vitæ,
Interius graditur mentem æger, nec tulit ultra,
Sensibus infusum, Culicis de morte dolorem.
Quantumcumque sibì vires tribuere seniles,
Quìs tamen infestum pugnans devicerat hostem,
Rivum propter aquæ, viridi sub fronde latentem
Conformare locum capit inpiger: hunc et in orbem
Destinat, ac ferri capulum repetivit in usum,
Gramineam ut viridi foderet de cespite terram.
Jam memor inceptum peragens sibi cura laborem
Congestum cumulavit opus, atque aggere multo
Telluris tumulus formatum crevit in orbem:
Quem circum lapidem, lævi de marmore formans,
Conserit, assiduæ curæ memor. Hic et acanthus,
Et rosa purpureo crescit rubicunda colore,
Et violæ genus omne hic est, et Spartica myrtus,
Atque Hyacinthus; et hic Cilici crocus editus arvo;
Laurus item Phœbi surgens decus; hic rhododaph-
ne,
Liliaque, et roris non avia cura marini,
Herbaque turis opes priscis imitata Sabina,
Chrysanthusque, ederæque nitor, pallente corymbo,

Et Bocchus Libyæ regis memor; hic Amarantus,
Bupthalmusque virens, et ſemper florida pinus.
Non illinc Narciſſus abeſt, cui gloria formæ
Igne Cupidineo proprios exarſit in artus;
Et quoscumque novant vernantia tempora flores.
His tumulus ſuper inſeritur: tum fronte locatur
Elogium, tacitâ format quod litera voce:
  Parve Culex, pecudum cuſtos tibi tale merenti
Funeris officium vitæ pro munere reddit.

P. VIRGILII MARONIS

CIRIS.

Etsi me, vario jactatum laudis amore,
Irritaque expertum fallacis præmia vulgi,
Cecropius ſuavis exſpirans hortulus auras
Florentis viridi Sophiæ conplectitur umbrâ;
Num mea quæret eo dignum ſibi quærere carmen?
Longe aliud ſtudium, atque alios adcincta labores,
Altius ad magni ſubtendit ſidera mundi,
Et placitum paucis auſa eſt adſcendere collem:
Non tamen abſiſtam cœptum detexere munus:
In quo jure meas utinam requieſcere Muſas,
Et leviter blandum liceat deponere morem.
Quod ſi mirificum proferre valent genus omnes
Mirificum ſæcli, modo ſit tibi velle libido;
Si me jam ſummâ Sapientia poneret arce,
Quatuor antiquis quæ heredibus eſt data conſors:
Unde hominum errores longe lateque per orbem
Deſpicere, atque humilis poſſem contemnere curas:
Non ego te talem venerarer munere tali;

Non equidem; quamvis interdum ludere nobis,
Et gracilem molli liceat pede claudere verſum:
Sed magno intexens, ſi fas eſt dicere, peplo,
Qualis Erichtheis olim portatur Athenis,
Debita cum caſtæ ſolvuntur vota Minervæ,
Tardaque confecto redeunt Quinquennia luſtro;
Cum levis alterno Zephyrus concrebuit Euro,
Et prono gravidum provexit pondere currum.
Felix ille dies, felix et dicitur annus;
Felices, qui talem annum videre, diemque.
Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugnæ:
Magna Giganteis ornantur pepla tropæis;
Horrida ſanguineo pinguntur prælia cocco;
Additur, auratâ dejectus cuſpide, Typho,
Qui prius, Oſſæis conſternens æthera ſaxis,
Emathio celſum duplicabat vertice Olympum.
Tale deæ velum ſollemni in tempore portant.
Tali te vellem, juvenem doctiſſime, ritu
Purpureos inter Soles, et candida Lunæ
Sidera, cæruleis orbem pulſantia bigis,
Naturæ rerum magnis intexere chartis:
Æternum Sophiæ conjunctum carmine nomen
Noſtra tuum ſenibus loqueretur pagina ſæclis.
Sed, quoniam ad tantas nunc primum naſcimur artes;
Nunc primum teneros firmamus robore nervos;
Hæc tamen interea, quæ poſſumus, in quibus ævi
Prima rudimenta et primos exegimus annos,

Adcipe dona, meo multum vigilata labore,
Et præmiſſa tuis non magna exordia rebus:
Inpia prodigiis ut quondam exterruit amplis
Scylla, novosque avium, ſublimis in aëre, cœtus
Viderit; et, tenui conſcendens ſidera pennâ,
Cæruleis ſua tecta ſupervolitaverit alis;
Hanc pro purpureo pœnam ſcelerata capillo,
Proque patris ſolvens exciſâ funditus urbe.
Conplures illam, et magni, Meſſalla, poëtæ
(Nam verum fateamur; amat Polyhymnia verum)
Longe aliâ perhibent mutatam membra figurâ;
Scyllæum monſtra in ſaxum converſa vocari.
Illam eſſe, ærumnis quam ſæpe legamus Ulyxi,
Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris,
Dulichias vexaſſe ratis, et gurgite in alto
Deprenſos nautas canibus laceraſſe marinis.
Sed neque Mæoniæ hæc patiuntur credere chartæ,
Nec malus iſtorum dubiis erroribus auctor.
Namque alias alii vulgo finxere puellas,
Quæ Colophoniaco Scyllæ dicantur Homero.
Ipſi ſeu Lamie mater ſit, ſive Cratæis,
Sive illam monſtro genuit Perſea biformi,
Sive eſt neutra parens: atque hoc in carmine toto
Inguinis eſt vitium, et Veneris deſcripta libido;
Sive etiam eſt jactis ſpeciem mutata venenis,
Infelix virgo: quid enim conmiſerat illa?
Ipſe Pater, nudam ſævâ conplexus arenâ,
Conjugium caræ violaverat Amphitrites:

At tamen exegit longo poſt tempore pœnas;
Ut, cum cura ſui veheretur conjugis alto,
Ipſa trucem multo miſceret ſanguine pontum.
Seu vero, ut perhibent, formâ cum vinceret omnis,
Et cupidos quæſtu paſſim popularet amantes;
Piſcibus, et canibus rabidis, vallata repente,
Horribiles circum vidit ſe ſiſtere formas.
Heu quoties mirata novos expalluit artus!
Ipſa ſuos quoties heu pertimuit latratus!
Auſa quod eſt mulier numen fraudare deorum,
Et dictam Veneri votorum avertere prædam:
Quam, mala multiplici juvenum quod ſæpta catervâ
Dixerat, atque animo meretrix jactata ferarum,
Infamem tali merito rumore fuiſſe,
Docta Palæphatiâ teſtatur voce papyrus.
Quidquid, et ut quisquis tali de clade locutus,
Omnia ſint: potius liceat noteſcere Cirin;
Atque unam ex multis Scyllam non eſſe puellis.
Quare, quæ, cantus meditanti mittere certos,
Magna mihi cupido tribuiſtis præmia, divæ
Pierides; quarum caſtos altaria poſtes
Munere ſæpe meo inficiunt, foribusque hyacinthi
Deponunt flores, aut ſuave rubens narciſſus,
Aut crocus, alternâ conjungens lilia calthâ,
Sparſaque liminibus floret roſa; nunc age, divæ,
Præcipue noſtro nunc adſpirate labori:

Atque novum æterno prætexite honore volumen.
Sunt Pandioniis vicinæ ſedibus urbes,
Actæos inter collis, et candida Theſei
Purpureis late ridentia litora conchis:
Quarum non ulli famâ concedere digna,
Stat Megara, Actæi quondam munita labore
Alcathoi, Phœbique; deus namque adfuit illi:
Unde etiam, citharæ voces imitatus acutas,
Sæpe lapis recrepat Cyllenia munera pulſus,
Et veterem ſonitu Phœbi teſtatur honorem.
Hanc urbem, ante alios qui tum florebat in armis,
Fecerat infeſtam, populator remige, Minos:
Hoſpitio quod ſe Niſi Polyidos avito,
Carpathium fugiens et flumina Cæratea,
Texerat. Hunc bello repetens Gortynius heros
Attica Cretæâ ſternebat rura ſagittâ.
Sed neque tunc cives, neque tunc rex ipſe veretur
Infeſto ad muros volitantis agmine turmas
Ducere, et indomitâ virtute retundere mentis:
Reſponſum quoniam ſatis eſt meminiſſe deorum.
Nam capite a ſummo regis, mirabile dictu!
Candida cæſaries; florebant tempora lauro;
At roſeus medio fulgebat vertice crinis:
Cujus quam ſervata diu natura fuiſſet,
Tam patriam incolumem Niſi, regnumque futurum,
Concordes ſtabili firmarunt numine Parcæ.
Ergo omnis caro reſidebat cura capillo;

Aurea sollemni comtum quoque fibula ritu
Mopsopio tereti nectebat dente cicadæ.
Nec vero hæc vobis custodia vana fuisset,
Nec fuerat; nisi Scylla, novo conrepta furore,
Scylla, patris miseri patriæque inventa sepulcrum,
O nimium cupidis si non inhiasset ocellis!
Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratum potuit, quem nec pater, atque avus idem
Jupiter: ille etiam Pœnos domitare leones,
Et validas docuit vires mansuescere tigris;
Ille etiam divos, homines; sed dicere magnum est:
Idem tum tristes acuebat parvulus iras
Junonis magnæ, cujus perjuria divæ
Olim se meminisse diu perjura puellæ
Non ulli liceat. Violaverat inscia sedem,
Dum sacris operata deæ lascivit, et extra
Procedit longe matrum comitumque catervam,
Suspensam gaudens in corpore ludere vestem,
Et tumidos agitante sinus Aquilone relaxans.
Nec dum etiam castos agitaverat ignis honores,
Nec dum, sollemni lymphâ perfusa, sacerdos
Pallentis foliis caput exornarat olivæ:
Cum lapsa e manibus fugit pila, cumque relapsa
Procurrit virgo: quo utinam ne prodita ludo
Auratam gracili solvisset corpore pallam!
Omnia, quæ retinere gradum, cursumque morari
Possent, o tecum vellem tua semper haberes!
Non umquam violata manu sacraria divæ,

Jurando infelix nequidquam jura piaſſes.
Et, ſi quis nocuiſſe tibi perjuria credat,
Cauſſa pia eſt: timuit fratri te oſtendere Juno.
At levis ille deus, cui ſemper ad ulciſcendum
Quæritur ex omni verborum injuria dicto,
Aurea fulgenti depromens tela pharetrâ,
Heu! nimium tereti, nimium Tirynthia viſu,
Virginis in tenerâ defixerat omnia mente.
Quæ ſimul ac venis hauſit ſitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in oſſa furorem;
Sæva velut gelidis Ciconum Biſtonis in oris,
Ictave barbarico Cybeles antiſtita buxo,
Infelix virgo totâ bacchatur in urbe:
Non ſtyrace Idæo fragrantes tincta capillos,
Cognita non teneris pedibus Sicyonia ſervans,
Non niveo retinens baccata monilia collo.
Multum illi incerto trepidant veſtigia curſu.
Sæpe redit patrios adſcendere perdita muros;
Aëriasque facit cauſſam ſe viſere turres.
Sæpe etiam, triſtis volvens in nocte querelas,
Sedibus ex altis cœli ſpeculatur amorem;
Caſtraque proſpectat crebris lucentia flammis.
Nulla colum novit; carum nec reſpicit aurum:
Non arguta ſonant tenui pſalteria chordâ;
Non Libyco molles plauduntur pectine telæ.
Nullus in ore rubor: ubi enim rubor, obſtat amori.
 Atque, ubi nulla malis reperit ſolatia tantis,
Tabidulamque videt labi per viſcera mortem:

Quo vocat ire dolor, ſubigunt quo tendere fata,
Fertur; et horribili præceps inpellitur œſtro:
Ut patris, ah demens! crinem de vertice ferret
Furtim, atque arguto detonſum mitteret hoſti:
Namque hæc conditio miſeræ proponitur una.
Sive ille ignorans: quis non bonus omnia malit
Credere, quam tanto ſcelere damnare puellam?
Heu tamen infelix (quid enim inprudentia prodeſt?)
Niſe pater! cui, direptâ crudeliter urbe,
Vix erit una ſuper ſedes in turribus altis,
Feſſus ubi exſtructo poſſis conſidere nido.
Tu quoque, avis, moriere: dabit tibi filia pœnas.
Gaudete, o celeres! ſubnixæ nubibus altis,
Quæ mare, quæ virides ſilvas, lucosque ſonantes,
Incolitis; gaudete, vagæ blandæque volucres;
Vosque adeo, humani mutatæ corporis artus,
Vos o! crudeli fatorum lege, puellæ
Dauliades, gaudete; venit, cariſſima vobis,
Cognatos augens reges, numerumque ſuorum,
Ciris, et ipſe pater: vos, o! pulcherrima quondam
Corpora, cæruleas prævertite in æthera nubes,
Quâ novus ad ſuperûm ſedes Haliæetus, et quâ
Candida conceſſos adſcendat Ciris honores.
  Jamque adeo dulci devinctus lumina ſomno
Niſus erat; vigilumque procul cuſtodia primis
Excubias foribus ſtudio jactabat inani:
Cum furtim tacito deſcendens Scylla cubili

Auribus adrectis nocturna filentia tentat:
Et preffis tenuem fingultibus aëra captat.
Tum, fufpenfa levans digitis veftigia primis,
Egreditur; ferroque manus armata bidenti
Evolat: at demptae fubitâ in formidine vires.
Cæruleas fua furta prius teftatur ad umbras.
Nam, quâ fe ad patrium tendebat femita limen,
Veftibulo in thalami paulum remoratur; et altum
Sufpicit ad culti nictantia fidera mundi,
Non adcepta piis promittens munera divis.
Quam fimul, Ogygii Phœnicis filia, Carme
Surgere fenfit anus; fonitum nam fecerat illi
Marmoreo æratus ftridens in limine cardo;
Conripit extemplo feffam languore puellam:
Et fimul, o nobis facrum caput, inquit, alumna!
Non tibi nequidquam viridis per vifcera pallor
Ægrotas tenui fuffudit fanguine venas;
Nec levis, hoc faceres (neque enim pote) cura fubegit:
Haud fallor, quod te potius Rhamnufia fallit.
Nam quâ te cauffâ nec dulcis pocula Bacchi,
Nec gravidos Cereris dicam contingere fetus?
Quâ cauffâ ad patrium folam vigilare cubile,
Tempore quo feffas mortalia pectora curas,
Quo rapidos etiam requiefcunt flumina curfus?
Dic age nunc miferæ faltem, quid fæpe petenti
Jurabas nihil effe mihi, cum mæfta parentis
Formofos circum virgo morerere capillos?

Hei mihi! ne furor ille tuos invaſerit artus,
Ille, Arabis Myrrhæ quondam qui cepit ocellos,
Ut ſcelere infando, quod nec ſinit Adraſtia,
Lædere utrumque uno ſtudeas errore parentem.
Quod ſi alio quovis animo jactaris amore;
Nam te jactari, non eſt Amethuſia noſtri
Tam rudis, ut nullo poſſim cognoſcere ſigno:
Si conceſſus amor noto te macerat igne:
Per tibi Dictynnæ præſentia numina juro,
Prima deûm quæ te mihi dulcem donat alumnam,
Omnia me potius digna atque indigna laborum
Millia viſuram, quam te tam triſtibus iſtis
Sordibus, et ſcoriâ patiar tabeſcere tali.
Hæc loquitur; mollique ut ſe velavit amictu,
Frigidulam injectâ circumdat veſte puellam,
Quæ prius in tenui ſteterat ſuccincta crocotâ.
Dulcia deinde genis rorantibus oſcula figens,
Perſequitur miſeræ cauſſas exquirere tabis.
Nec tamen ante ullas patitur ſibi reddere voces,
Marmoreum tremebunda pedem quam retulit intra.
Illa autem, Quid nunc me, inquit, nutricula, torques?
Quid tantum properas noſtros noviſſe furores?
Non ego conſueto mortalibus uror amore,
Nec mihi notorum deflectunt lumina voltus,
Nec genitor cordi eſt: ultro namque odimus omnis.
Nil amat hicc' animus, nutrix, quod oportet amari,
In quo falſa tamen lateat pietatis imago:

Sed mediâ ex acie, mediis ex hoſtibus. Heu! heu!
Quid dicam? quove ipſa malum hoc exordiar ore?
Dicam equidem: quoniam quid tu tibi dicere, nutrix,
Non finis; extremum hoc munus morientis habeto.
Ille, vides, noſtris qui mœnibus adſidet hoſtis,
Quem pater ipſe deûm ſceptri donavit honore,
Cui Parcæ tribuere nec ullo volnere lædi:
Dicendum eſt, fruſtra circumvehor omnia verbis,
Ille mea, ille idem oppugnat præcordia Minos.
Quod te per divûm crebros obteſtor amores,
Perque tuum memoris hauſtum mihi pectus alumnæ,
Ut me, ſi ſervare potes, ne perdere malis.
Sin autem optatæ ſpes eſt inciſa ſalutis;
Ne mihi, quam merui, invideas, nutricula, mortem.
Nam niſi te nobis malus, o! malus, optima Carme,
Ante hunc conſpectum caſusve, deusve, tuliſſet;
Aut ferro hoc (aperit ferrum quod veſte latebat)
Purpureum patris demſiſſem vertice crinem,
Aut mihi præſenti peperiſſem volnere letum.
Vix hæc ediderat, cum, clade exterrita triſti,
Intonſos multo deturpat pulvere crinis,
Et graviter queſtu Carme conplorat anili:
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos!
O iterum noſtræ Minos inimice ſenectæ!
Semper et, aut olim nata, o te propter eundem,
Aut amor inſanæ luctum portavit alumnæ!

Tene ego, tam longe capta atque avecta, nequivi,
Tam grave servitium, tam duros passa labores,
Effugere, ut sistam exitium crudele meorum?
Jam jam nec nobis ea, quæ senioribus, ullum
Copia vivendi vitæ genus. Ut quid ego amens,
Te ereptâ, o Britomarti! meæ spes una salutis,
Te, Britomarti, diem potui producere vitæ?
Atque utinam celeri ne tantum grata Dianæ
Venatus esses virgo sectata virorum,
Cnossia neu Partho contendens spicula cornu
Dictæas ageres ad gramina nota capellas:
Nunquam, tam obnixe fugiens Minoïs amores,
Præceps aëriis speculâ de montibus isses;
Unde alii fugisse ferunt, et numina Aphææ
Virginis adsignant: alii, quo notior esses,
Dictynnam dixere tuo de nomine Lunam.
Sint hæc vera velim: mihi certe, gnata, peristi.
Numquam ego te summo volitantem in vertice montis
Hyrcanos inter comites agmenque ferarum
Conspiciam, nec te redeuntem amplexa tenebo.
Verum hæc tum nobis gravia atque indigna fuere,
Tum, mea alumna, tui cum spes integra maneret;
Et vox ista meas non dum violaverat aures.
Tene etiam Fortuna mihi crudelis ademit?
Tene, o! sola meæ vivendi caussa senectæ?
Sæpe, tuo dulci nequidquam capta sopore,
Cum premeret natura, mori me velle negavi,

Ut tibi Corycio glomerarem flammea luto.
Quo nunc me, infelix! aut quæ me numina servant?
An nescis, quâ lege patris de vertice summo
Edita candentis prætexat purpura canos?
Quæ tenui patriæ spes sit suspensa capillo?
Si nescis, aliquam possum sperare salutem;
Inscia quandoquidem scelus es conata nefandum.
Sin est, quod metuo; per me, mea alumna, tuumque
Expertum multis miseræ mihi rebus amorem,
Per me, et sacra precor per flumina Ilithyiæ,
Ne tantum in facinus tam molli mente sequaris.
Non ego te incepto, fieri quod non pote, conor
Flectere, amore; neque est cum dîs contendere nostrum:
Sed patris incolumi potius te nubere regno,
Atque aliquos tamen esse velis tibi, alumna, Penates.
Hoc unum, exilio docta atque experta, monebo.
Quod, si non aliâ poteris ratione parentem
Flectere: (sed poteris; quid enim non unica possis?)
Tunc potius tamen ipsa, pio cum jure licebit,
Cum facti caussam, tempusque doloris, habebis,
Tunc potius conata tua, atque incepta, referto:
Meque, deosque tibi comites, mea alumna, futuros
Polliceor: nihil est, quod texas ordine, longum.
His ubi sollicitos animi relevaverat æstus
Vocibus, et blandâ pectus spe vicerat ægrum;

Paullatim tremebunda genis obducere veſtem
Virginis, et placidam tenebris captare quietem,
Inverſo bibulum reſtinguens lumen olivo,
Incipit; ad crebros inſani pectoris ictus
Ferre manum, adſiduis mulcens præcordia palmis.
  Noctem illam ſic mæſta ſuper morientis alumnæ
Frigidulos cubito ſubnixa pependit ocellos.
Poſtera lux ubi læta diem mortalibus almum,
Et gelido veniens mani quatiebat ab Œtâ;
Quem pavidæ alternis fugitant, optantque, puellæ;
Heſperium vitant, optant ardeſcere Solem;
Præceptis paret virgo nutricis, et omnis
Undique conquirit nubendi ſedula cauſſas.
Tentantur patriæ ſubmiſſis vocibus aures,
Laudanturque bonæ pacis bona; multus ineptæ
Virginis inſolito ſermo novus errat in ore.
Nunc tremere inſtantis belli certamina dicit,
Communemque timere deum; nunc regis amicos,
(Namque ipſo verita eſt orbari mæſta parente)
Cum Jove communis qui quondam habuere nepotes;
Nunc etiam conficta dolo mendacia turpi
Invenit, et divûm terret formidine civis;
Nunc alia ex aliis, nec deſunt, omina quærit.
Quin etiam caſtos auſa eſt conrumpere vates:
Ut, cum cæſa pio cecidiſſet victima ferro,
Eſſent, qui generum Minoa auctoribus extis
Jungere, et ancipites ſuaderent tollere pugnas.

At nutrix, patulâ conponens ſulfura teſtâ,
Narciſſum, caſiamque, herbas incendit olentis;
Terque novena ligat triplici diverſa colore
Fila; ter in gremium mecum, inquit, deſpue virgo,
Deſpue ter, virgo: numero deus inpare gaudet.
Inde Jovi geminat magno Stygialia ſacra,
Sacra nec Idæis anibus, nec cognita Grails:
Pergit, Amyclæo ſpargens altaria thallo,
Regis Iolciacis animum defigere votis.
Verum, ubi nulla movet ſtabilem fallacia Niſum,
Nec poſſunt homines, nec poſſunt flectere divi;
Tanta eſt in parvo fiducia crine cavendi!
Rurſus ad inceptum ſociam ſe adjungit alumnæ,
Purpureumque parat rurſus tondere capillum,
Cum longo quod jam captat ſuccurrere amori:
Non minus illa tamen revehi, quod mœnia creſcant,
Gaudeat: et cineri patria eſt jucunda ſepulto.
Ergo metu capiti Scylla eſt inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens ſucciditur oſtro.
Tum capitur Megara, et divûm reſponſa probantur.
Tum, ſuſpenſa novo ritu de navibus altis,
Per mare cæruleum trahitur Niſeïa virgo.
Conplures illam Nymphæ mirantur in undis;
Miratur pater Oceanus, et candida Tethys,
Et cupidas ſecum rapiens Galatea ſorores;
Illa etiam, junctis magnum quæ piſcibus æquor
Et glauco bipedum curru metitur equorum,

Leucothee, parvusque deâ cum matre Palæmon.
Illi etiam, alternas fortiti vivere luces,
Cara Jovis foboles, magnum Jovis incrementum,
Tyndaridæ niveos mirantur virginis artus.
Has adeo voces, atque hæc lamenta, per auras
Fluctibus in mediis queftu volvebat inani,
Ad cœlum infelix ardentia lumina tollens,
Lumina; nam teneras arcebant vincula palmas:
Supprimite, o paullum turbati flamina venti!
Dum queror; et divos, quamquam nil teftibus illis
Profeci, extremâ moriens tamen adloquor horâ.
Vos ego, vos adeo, venti teftabor, et auræ,
Vos o! Mantinâ fi qui de gente venitis,
Cernitis: illa ego fum, cognato fanguine vobis,
Scylla; quod ah! falvâ liceat te dicere Procne;
Illa ego fum Nifi pollentis filia quondam:
Certatim ex omni petiit quam Græcia regno,
Quâ curvus terras amplectitur Hellefpontus:
Illa ego fum, Minos, facrato fœdere conjunx
Dicta tibi: tamen hæc, et fi non adcipis, audis.
Vinctane tam magni tranabo gurgitis undas?
Vincta tot affiduas pendebo ex ordine luces?
Non equidem me alio poffim contendere dignam
Supplicio: quod fic patriam, carosque Penates,
Hoftibus inmitique addixi ignara tyranno.
Verum efto. Hæc, Minos, illos fcelerata putavi,
Si noftra ante aliquis nudaffet fœdera cafus,
Facturos, quorum, direptis mœnibus urbis,

O ego crudelis! flammâ delubra petivi:
Te vero victore, prius vel ſidera curſus
Mutatura ſuos, quam te mihi talia captæ
Facturum metui. Jam jam ſcelus omnia vincit.
Tene ego plus patrio dilexi perdita regno?
Tene ego? nec mirum, vultu decepta puella,
Ut vidi, ut perii! ut me malus abſtulit error!
Non equidem ex iſto ſperavi corpore poſſe
Tale malum naſci: formâ, vel ſidere, fallor.
Non me deliciis conmovit regia, dives
Coralio fragili, atque electro lacrimoſo:
Non me florentes æquali corpore Nymphæ;
Non metus incenſam potuit retinere deorum.
Omnia vincit amor: quid enim non vinceret ille?
Non mihi jam pingui ſudabunt tempora myrrhâ,
Pronuba nec caſtos adcendet pinus odores,
Nec Libys Aſſyrio ſternetur lectulus oſtro:
Magna queror; nec et, illa quidem communis alumna
Omnibus, injectâ tellus tumulabit arenâ.
Mene inter comites, ancillarumque catervas
Mene alias inter, famularum munere fungi,
Conjugis atque tuæ, quæcumque erit illa, beatæ
Non licuit gravidos penſo devolvere fuſos?
At belli ſaltem captivam lege necaſſes.
Jam feſſæ tandem fugiunt de corpore vires,
Et caput inflexâ lentum cervice recumbit
Marmoreâ; adductisque labaſcunt brachia nodis.

Æquoreæ peſtes, inmania corpora Ponti,
Undique conveniunt; et, glauco in gurgite circum,
Verbere caudarum, atque oris minitantur hiatu.
Jam tandem caſus hominum, jam reſpice, Minos.
Sit ſatis hoc, tantum ſolam vidiſſe malorum:
Vel ſato fuerit nobis hæc debita peſtis,
Vel caſu incerto, meritâ vel denique culpâ:
Omnia nam potius, quam te læſiſſe, putabo.
Labitur interea, reſoluta ab litore, claſſis;
Magna repentino ſinuantur lintea Coro;
Flectitur in viridi remus ſale; languida feſſæ
Virginis in curſu moritur querimonia longo.
Deſerit, anguſtis incluſum faucibus, Iſthmon,
Cypſelidæ magni florentia regna Corinthi:
Præterit abruptas Scironis protinus arcis,
Infeſtumque ſuis diræ teſtudinis exit
Spelæum, multoque cruentas hoſpite cautes.
Jamque adeo tutum longe Piræea cernit,
Et notas ſecum, heu fruſtra! reſpectat Athenas.
Jam procul e fluctu Minoïa reſpicit arva,
Florentisque videt jam Cycladas, hinc Strophadasque;
Hinc ſinus, hinc ſtatio contra patet Hermionea.
Linquitur ante alias longe gratiſſima Delos
Nereïdum matri, et Neptuno Ægæo.
Proſpicit, incinctam ſpumanti litore, Cythnon,
Marmoreamque Paron, viridemque adlapſa Donuſam,

Æginamque ſimul, ſementiferamque Seriphum,
Fertur, et incertis jactatur ad omnia ventis:
Cymba velut, magnas ſequitur cum parvula claſſis,
Afer et hiberno bacchatur in æquore turbo.
Donec tale decus formæ vexavit, et ægros
Non tulit, et miſeros mutavit virginis artus,
Cæruleo pollens conjunx Neptunia regno.
Sed tamen externam ſquamis veſtire puellam,
Infidosque inter teneram conmittere piſcis,
Non ſtatuit. Nimium eſt avidum pecus Amphitrites.
Aëreis potius ſublimem ſuſtulit alis,
Eſſet ut in terris facti de nomine Ciris,
Ciris Amyclæo formoſior anſere Ledæ.
Ac, velut in niveo teneræ cum primitus ovo
Effigies animantis et internodia membris
Inperfecta novo fluitant concreta calore;
Sic liquido Scyllæ circumfuſum æquore corpus
Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
Undique mutabant, atque undique mutabantur.
Oris honos primum, et multis optata labella,
Et patulæ frontis ſpecies, concreſcere in unum
Cœpere, et gracili mentum producere roſtro.
Tum, quà ſe medium capitis diſcrimen agebat,
Ecce! repente, velut patrios imitatus honores,
Puniceam concuſſit apex in vertice criſtam.
At, mollis varios intexens pluma colores,
Marmoreum volucri veſtivit tegmine corpus,

Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas.
Inde alias partis, minioque infecta rubenti
Crura, novâ macies obduxit squalida pelli,
Et pedibus teneris ungues confixit acutos.
Et tamen hoc demum miseræ succurrere pacto
Vix fuerat placidâ Neptuni conjuge dignum.
Numquam illam posthac oculi videre suorum
Purpureas flavo retinentem vertice vittas;
Non thalamus Tyrio fragrans adcepit amomo,
Nullæ illam sedes: quid jam cum sedibus illi?
Quæ simul ut sese cano de gurgite velox
Cum sonitu ad cœlum stridentibus extulit alis,
Et multum late dispersit in æquore rorem;
Infelix virgo, nequidquam a morte recepta,
Incultum solis in rupibus exigit ævum,
Rupibus, et scopulis, et litoribus desertis.
Nec tamen hoc iterum pœnâ sine: namque deûm rex,
Omnia qui imperio terrarum millia versat,
Conmotus talem ad superos volitare puellam,
Cum pater extinctus cæcâ sub nocte lateret,
Illi pro pietate suâ (nam sæpe tepenti
Sanguine taurorum supplex resperserat aras,
Sæpe deûm largo decorarat munere sedes)
Reddidit optatam, mutato corpore, vitam;
Fecit et in terris Haliæetus ales ut esset:
Quippe aquilis semper gaudet deus ille coruscus.
Huic vero miseræ, quoniam damnata deorum

Judicio, gnatique, et conjugis ante fuiſſet,
Infeſti adpoſuitque odium crudele parentis.
Namque, ut in ætherio ſignorum munere præſtans,
Unum quem duplici ſtellatum ſidere vidi,
Scorpius alternis clarum fugat Oriona;
Sic inter ſeſe triſtis Haliæetus iras
Et Ciris memori ſervant ad ſæcula fato.
Quâcumque illa levem fugiens ſecat æthera pennis,
Ecce! inimicus, atrox, magno ſtridore, per auras
Inſequitur Niſus; quâ ſe fert Niſus ad auras,
Illa levem fugiens raptim ſecat æthera pennis.

P. VIRGILII MARONIS
CATALECTA.

I.

AD TUCCAM.

Delia, Tucca, tibi venit; sed sæpe videre
Non licet: occulitur limine clausa viri.
Delia sæpe tibi, non venit adhuc mihi: namque
Si occulitur, longe est, tangere quod nequeas.
Venerit aut tibi; sed jam jam mihi nuntius iste
Quid prodest? illi dicito, quæ rediit.

II.

IN C. ANNIUM CIMBRUM RHETOREM.

Corinthiorum amator iste verborum,
Iste iste rhetor! Namque quâtenus totus
Thucydides tyrannus Atticæ febris,
Tau Gallicum spinæ ipsemet male illisit,
Ista omnia, ista verba miscuit fratri.

III.

IN NOCTUINUM.

Socer, beate nec tibi nec alteri,
Generque Noctuine, putidum caput,
Tuone nunc puella talis, heu! tuo
Stupore pressa rus abibit? Hei mihi!
Ut ille versus usquequaque pertinet:
Gener socerque, perdidistis omnia.

IV.

IN EUNDEM.

Superbe Noctuine, putidum caput,
Datur tibi puella, quam petis, datur;
Datur, superbe Noctuine, quam petis.
Sed, o superbe Noctuine! non vides
Duas habere filias Atilium;
Duas, et hanc, et alteram, tibi dari.
Adeste nunc, adeste, ducit, ut decet,
Superbus ecce! Noctuinus herneam.
Thalassio! Thalassio! Thalassio!

V.

IN LUCIUM.

Jacere me, quod alta non poſſim, putas,
Ut ante, vectari freta;
Nec ferre durum frigus, æſtum nec pati,
Neque arma victoris ſequi.
Valent, valent mihi ira et antiquus furor,
Et lingua, quâ jam adſim tibi.
Et proſtitutæ turpe contubernium
Sororis. O quid me incitas?
Quid, impudice, et improbande Cæſari?
Sed furta dicantur tua,
Et heluato ſera patrimonio
In fratre parſimonia;
Vel acta puero cum viris convivia,
Udæque per ſomnum nates;
Et inſcio repente clamatum ſuper,
Thalaſſio! Thalaſſio!
Quid palluiſti, femina? an joci dolent?
An facta cognoſcis tua?
Non me vocabis pulchra per Cotyttia
Ad feriatos faſcinos:
Nec dein movere lumbos in crocotulam
Prenſis videbo altaribus;
Flavum prope et Thybrim te olentis nauticum
Vocare: ubi adpulſæ rates

Stant in vadis, cœno retentæ ſordido,
   Macrâque luctantes aquâ.
Neque in culinam, et uncta compitalia,
   Dapesque duces ſordidas:
Quibus repletus, ut ſalivoſis aquis
   Obeſam ad uxorem redis!
Et æſtuantes nocte ſolvis pantices,
   Olusque lambis ſaviis!
Nunc læde, nunc laceſſe, ſi quidquam vales;
   Et nomen adſcribo tuum.
Cinæde Luci, an te reliquerunt opes,
   Fameque genuini crepant?
Videbo habentem præter ignavos nihil
   Fratres, et iratum Jovem,
Sciſſumque ventrem, et hernioſi patrui
   Pedes incediâ turgidos.

VI.

AD VENEREM.

Si mihi ſuſceptum fuerit decurrere munus,
   O Paphon! o ſedes quæ colis Idalias!
Troïus Æneas Romana per oppida digno
   Jam tandem ut tecum carmine vectus eat:
Non ego ture modo, aut pactâ tua templa tabellâ,
   Ornabo, et puris ſerta feram manibus;
Corniger hos aries, humilis, et maxima taurus,
   Victima, ſacratos tinguet honore focos:

Marmoreusque tibi, dea, verficoloribus alis,
  In morem pictâ ftabit Amor pharetrâ.
Adfis, O Cytherea! tuus te Cæfar Olympo,
  Et Surrentini litoris ora, vocat.

VII.

RELICTIS ALIIS STUDIIS PHILOSOPHIAM EPICUREAM AMPLECTITUR.

Ite hinc, inanes rhetorum manipli, ite,
Inflata rore non Achaïco turba.
Et vos, Sile, Albuti, Arquitique, Varroque,
Scholafticorum natio, madens pingui;
Ite hinc, inanes, cymbalon juventutis;
Tuque, o! mearum cura, Sexte, curarum,
Vale, Sabine; jam valete formofi.
Nos ad beatos vela mittimus portus,
Magni petentes docta dicta Syronis,
Vitamque ab omni vindicabimus curâ.
Ite hinc, Camenæ, vos quoque limite fævæ,
Dulces Camenæ; nam, fatebimur verum,
Dulces fuiftis: et tamen meas chartas
Revifitote; fed pudenter, et raro.

VIII.

DE SABINO, PARODIA CATULLIANA.

Sabinus ille, quem videtis, hoſpites,
Ait fuiſſe mulio celerrimus;
Neque ullius volantis impetum cisî
Nequiſſe præterire; ſive Mantuam
Opus foret volare, ſive Brixiam.
Et hoc negat Tryphonis æmuli domum
Negare nobilem, inſulamve Cæruli:
Ubi iſte, poſt Sabinus, ante Quinctio,
Bidente dicit adtotonſe forcipe
Comata colla, ne qua ſordidum, jugo
Premente, dura volnus ederet juba.
Cremona frigida, et lutoſa Gallia,
Tibi hæc fuiſſe, et eſſe, cognitiſſima
Ait Sabinus: ultimâ ex origine
Tuâ ſtetiſſe dicit in voragine,
Tuâ in palude depoſiſſe ſarcinas;
Et inde tot per orbitoſa millia
Jugum tuliſſe: læva, ſive dextera,
Strigare mula, ſive utrumque, cœperat.
Neque ulla vota ſemitalibus deis
Sibi eſſe facta, præter hoc noviſſimum,
Paterna lora, proximumque pectinem.
Sed hæc prius fuere; nunc eburneâ

Sedetque ſede, ſeque dedicat tibi,
Gemelle Caſtor, et gemelle Caſtoris.

IX.

AD VARIUM.

Si licet hoc ſine fraude, Vari dulciſſime, dicam;
Diſpeream, niſi me perdidit iſte putus.
Sin autem præcepta vetant me dicere; ſane,
Non dicam: ſed me perdidit iſte puer.

X.

AD VILLAM SYRONIS.

Villula, quæ Syronis eras, et pauper agelle,
Verum illi domino tu quoque divitiæ;
Me tibi, et hos unà mecum, et quos ſemper amavi,
Si quid de patrià triſtius audiero,
Conmendo; in primisque patrem: tu nunc eris illi,
Mantua quod fuerat, quodque Cremona, prius.

XI.

AD M. VALERIUM MESSALAM.

Pauca mihi, niveo ſed non incognita Phœbo,
Pauca mihi, doctæ, dicite, Pegaſides.

Victor adeſt, magni magnum decus ecce! triumphi,
  Victor, quà terræ, quàque patent maria;
Horrida barbaricæ portans inſignia pugnæ,
  Magnus ut Œnides, utque ſuperbus Eryx.
Nec minus idcirco noſtros expromere cantus
  Maximus, et ſanctos dignus inire choros.
Hoc itaque inſuetis jactor magis, optime, curis:
  Quid de te poſſim ſcribere, quidve tibi.
Namque, fatebor enim, quæ maxima deterrendi
  Debuit, hortandi maxima cauſſa fuit.
Pauca tua in noſtras venerunt carmina chartas,
  Carmina cum linguà, tum ſale, Cecropia:
Carmina, quæ Pylium, ſæclis adcepta futuris,
  Carmina, quæ Pylium vincere digna ſenem.
Molliter hic viridi patulæ ſub tegmine quercûs
  Mœris paſtores et Melibœus erant;
Dulcia jactantes alterno carmina verſu,
  Qualia Trinacriæ doctus amat juvenis.
Certatim ornabant omnes Heroïda divi;
  Certatim divæ, munere quæque ſuo.
Felicem ante alias tanto ſcriptore puellam!
  Altera non famà dixerit eſſe prior:
Non illa, Heſperidum ni munere capta fuiſſet,
  Quæ volucrem curſu vicerat Hippomenem;
Candida cycneo non edita Tyndaris ovo;
  Non ſupero fulgens Caſſiopea polo:
Non, defenſa diu volucrum certamine equorum,
  Optabant Graiæ quam, ſibi quiſque, manus;

Sæpe animam generi pro quâ pater inpius hausit;
Sæpe rubro Eleïs sanguine fluxit humus:
Regia non Semele, non Inachis Acrisione,
Inmitti exspectans fulmine, et imbre, Jovem:
Cujus et ob raptum pulsi liquere Penates
Tarquinii patrios, filius atque pater;
Illo, quo primum dominatus Roma superbos
Mutavit placidis tempore Consulibus:
Multa, neque inmeritis, donavit præmia alumnis,
Præmia Messalis maxima Poplicolis.
Jam quid ego inmensi memorem studia ista laboris?
Horrida quid duræ tempora militiæ?
Castra foro solitos, urbi præponere castra,
Tam procul hoc nato, tam procul hac patriâ?
Inmoderata pati nunc frigora, nuncque calores?
Stertere vel durâ posse super silice?
Sæpe trucem adverso perlabi sidere Pontum?
Sæpe mare audendo vincere, sæpe hiemem?
Sæpe etiam densos inmittere corpus in hostes;
Communem belli nec timuisse deum?
Nunc celeres Afros, perituraque millia gentis,
Aurea nunc rapidi flumina adire Tagi?
Nunc aliam ex aliâ bellando quærere gentem?
Vincere et Oceani finibus ulterius?
Non nostrum est, inquam, tantas adtingere laudes;
Quin ausim hoc etiam dicere, vix hominum est.
Ipsa, hæc ipsa ferent rerum monumenta per orbem;
Ipsa sibi egregium facta decus parient.

Nos ea, quæ tecum finxerunt carmina divi,
 Cynthius, et Mufæ, Bacchus, et Aglaïe.
Si laudes adfpirem, humili fed adire Camenâ;
 Si patrio Graios carmine adire fales
Poffumus, optatis plus jam procedimus ipfis:
 Hoc fatis eft; pingui nil mihi cum populo.

XII.

IN POMPEIUM MAGNUM, VEL IN MITHRIDATEM.

Adspice, quem valido fubnixum gloria regno
 Altius et cœli fedibus extulerat;
Terrarum hic bello magnum concufferat orbem;
 Hic reges Afiæ fregerat, hic populos:
Hic grave fervitium tibi, jam tibi, Roma, ferebat;
 Cetera namque viri cufpide conciderant;
Cum fubito, in medio rerum certamine, præceps
 Conruit, e patriâ pulfus in exilium.
Tale deæ numen; tali mortalia nutu
 Fallax, momento temporis, hora dedit.

XIII.

AD ANTONIUM MUSAM.

Quocumque ire ferunt variæ nos tempora vitæ,
 Tangere quas terras, quosque videre homines;

Dispeream, si te fuerit mihi carior alter:
  Alter enim quis te dulcior esse potest?
Cui Venus ante alios, divi, divumque sorores,
  Cuncta, neque indigno, Musa, dedere bona;
Cuncta, quibus gaudet Phœbi chorus, ipseque Phœbus:
  Doctior o! quis te, Musa, fuisse potest?
O! quis te in terris loquitur jucundior uno?
  Clio tam certe candida non loquitur.
Quare illud satis est, si te permittis amari;
  Non, contra ut sit amor mutuus inde mihi.

XIV.

IN OCTAVII MORTEM.

Quis deus, Octavi, te nobis abstulit? an, quæ
  Dicunt, ah! nimio pocula dira mero?
Vobis si culpa est bilis: sua quemque sequuntur
  Fata; quod inmeriti crimen habent cyathi?
Scripta quidem tua nos multum mirabimur, et te
  Raptum, et Romanam flebimus historiam:
Sed tu nullus eris. Perversi, dicite, Manes,
  Hunc superesse patri quæ fuit invidia?

XV.

P. VIRGILII MARONIS.

Fragmenta ex Epiſtolâ, quam ad Auguſtum Cæſarem ſuper Æneide ſuâ ſcripſit.

Ego vero frequentes a te literas accipio. *Et infra:* De Æneâ quidem meo, ſi, me Hercules, jam dignum auribus haberem tuis, libenter mitterem: ſed tantum inchoata res eſt; ut pæne vitio mentis tantum opus ingreſſus mihi videar: cum præſertim, ut ſcis, alia quoque ſtudia ad id opus, multoque potiora, inpertiar.

P. VIRGILII MARONIS

COPA.

Copa Syrisca, caput Graiâ redimita mitellâ,
  Crispum sub crotalo docta movere latus,
Ebria fumosâ saltat lasciva tabernâ,
  Ad cubitum raucos excutiens calamos.
Quid juvat æstivo defessum pulvere abesse,
  Quam potius bibulo decubuisse toro?
Sunt topia, et calices, cyathi, rosa, tibia, chordæ,
  Et trichila, umbriferis frigida arundinibus:
Est et, Mænalio quæ garrit dulce sub antro,
  Rustica pastoris fistula more sonans:
Est et vappa, cado nuper defusa picato;
  Est strepitans rauco murmure rivus aquæ:
Sunt et Cecropio junctæ de flore corollæ;
  Sertaque purpureâ lutea mista rosâ;
Et quæ virgineo libata Acheloïs ab amne
  Lilia vimineis adtulit in calathis:
Sunt et caseoli, quos stirpea fiscina siccat;
  Sunt autumnali cerea pruna die;

N

Caftaneæque nuces, et fuave rubentia mala:
  Eft hic munda Ceres; eft Amor, eft Bromius:
Sunt et mora cruenta, et lentis uva racemis;
  Eft, pendens junco, cæruleus cucumis:
Eft tuguri cuftos, armatus falce falignâ;
  Sed non et vafto eft inguine terribilis.
Huc Alibida veni: feffus jam fudat afellus:
  Parce illi; veftrum delicium eft afinus.
Nunc cantu crebro rumpunt arbufta cicadæ;
  Nunc varia in gelidâ fepe lacerta latet.
Si fapis, æftivo recubans te prolue vitro;
  Seu vis, cryftalli verte novos calices.
Eia age, pampineâ feffus requiefce fub umbrâ;
  Et gravidum rofeo necte caput ftrophio:
Formofus teneræ decerpes ora puellæ.
  Ah! pereat, cui funt prifca fupercilia!
Quid cineri ingrato fervas bene olentia ferta?
  Anne coronato vis lapidi ifta legi?
Pone merum, et talos. Pereant, qui craftina curant!
  Mors aurem vellens, Vivite, ait, venio.

P. VIRGILII MARONIS

MORETUM.

Jam nox hibernas bis quinque peregerat horas,
Excubitorque diem cantu prædixerat ales:
Simulus exigui cultor quum rusticus agri,
Tristia venturæ metuens jejunia lucis,
Membra levat, sensim vili demissa grabato;
Sollicitâque manu tenebras explorat inertes,
Vestigatque focum; læsus quem denique sensit.
Parvulus exusto remanebat stipite fomes,
Et cinis obductæ celabat lumina prunæ.
Admovet is pronam, submissâ fronte, lucernam,
Et producit acu stupas, humore carentes;
Excitat et crebris languentem flatibus ignem.
Tandem concepto tenebræ fulgore recedunt;
Oppositâque manu lumen defendit ab aurâ,
Et reserat clausa, quæ prævidet, ostia clavi.
Fusus erat terrâ frumenti pauper acervus;
Hinc sibi depromit, quantum mensura patebat,
Quæ bis in octonas excurrit pondere libras.

Inde abit, adſiſtitque molæ; parvâque tabellâ,
Quam fixam paries illos ſervabat in uſus,
Lumina fida locat: geminos tunc veſte lacertos
Liberat; et, cinctus villoſæ tergore capræ,
Præverrit caudâ ſilices, gremiumque molarum.
Advocat inde manus operi, partitus utrinque;
Læva miniſterio, dextra eſt intenta labori;
Hæc rotat aſſiduis gyris, et concitat, orbem.
Tunſa Ceres rapido ſilicum decurrit ab actu.
Interdum feſſæ ſuccedit læva ſorori,
Alternatque vices. Modo ruſtica carmina cantat,
Agreſtique ſuum ſolatur voce laborem:
Interdum clamat Cybalen: erat unica cuſtos,
Afra genus, totâ patriam teſtante figurâ,
Torta comam, labroque tumens, et fuſca colorem;
Pectore lata, jacens mammis, conpreſſior alvo,
Cruribus exilis, ſpatioſâ prodiga plantâ;
Continuis rimis calcanea fiſſa rigebant.
Hanc vocat, atque arſura focis inponere ligna
Inperat, et flammâ gelidos adolere liquores.
Poſtquam inplevit opus juſtam verſatile finem,
Transfert inde manu tuſas in cribra farinas,
Et quatit: at remanent ſummo purgamina dorſo;
Subſidit ſincera, foraminibusque liquatur
Emundata, Ceres. Lævi tum protinus illam
Conponit tabulâ, et tepidas ſuper ingerit undas.
Contrahit admiſtos dum fontes, atque farinas,
Transverſat durata manu; liquidoque coacto

Interdum grumos ſpargit ſale: jamque ſubactum
Lævat opus, palmisque ſuum dilatat in orbem,
Et notat, inpreſſis æquo diſcrimine quadris.
Infert inde foco: Cybale mundaverat aptum
Ante locum; teſtisque tegit, ſuper aggerat ignes.
Dumque ſuas peragit Vulcanus, Veſtaque, partes;
Simulus interea vacuâ non ceſſat in horâ;
Verum aliam ſibi quærit opem; neu ſola palato
Sit non grata Ceres, quas jungat, conparat eſcas.
Non illi ſuſpenſa focum carnaria juxta,
Durati ſale terga ſuis, truncique, vacabant:
Trajectus medium ſparto ſed caſeus orbem,
Et vetus adſtricti faſcis pendebat anethi.
Ergo aliam molitur opem ſibi providus heros.
Hortus erat caſulæ junctus, quem vimina pauca,
Et calamo recidiva levi munibat arundo;
Exiguus ſpatio, variis ſed fertilis herbis.
Non illi deerat, quod pauperis exigit uſus.
Interdum locuples a paupere multa petebat:
Nec ſumtus erat hujus opus, ſed regula curæ.
Si quando vacuum caſulâ pluviæve tenebant,
Feſtave lux; ſi forte labor ceſſabat aratro;
Horti opus illud erat. Varias deponere plantas
Norat, et occultæ conmittere ſemina terræ,
Vicinosque apte curâ ſubmittere rivos.
Hic olus, hic, late fundentes brachia, betæ,
Fecundusque rumex, malvæque, inulæque, vire-
bant:

[illegible]

Ac primum [illegible] tellure [illegible]
Quattuor [illegible] fibris:
Inde comas [illegible]
Vellit, et exiguo [illegible]
Haec [illegible] ad ignem:
Et clara famulam [illegible] voce.
Singula tum [illegible]
Et summis spoliat [illegible] passim
Spargit humi, atque abjicit. Servatum gramine bulbum
Tingit aquâ, lapidisque cavum demittit in orbem.
Hinc salis inspergit micas; sale durus adeso,

Caſeus adjicitur; dictas ſuper ingerit herbas;
Et lævâ veſtem ſetoſa ſub inguina fulcit.
Dextera piſtillo primum fragrantia mollit
Allia; tum pariter miſto terit omnia ſucco.
It manus in gyrum: paullatim ſingula vires
Deperdunt proprias; color eſt e pluribus unus:
Nec totus viridis, quia lactea fruſta repugnant;
Nec de lacte nitens, quia tot variatur ab herbis.
Sæpe viri nares acer jaculatur apertas
Spiritus, et ſimo damnat ſua prandia vultu:
Sæpe manu ſummâ lacrimantia lumina tergit;
Inmeritoque furens dicit convicia fumo.
Procedebat opus: non jam ſalebroſus, ut ante,
Sed gravior lentos ibat piſtillus in orbes.
Ergo Palladii guttas inſtillat olivi,
Exiguique ſuper vires infundit aceti;
Atque iterum conmiſcet opus, miſtumque recurat.
Tum demum digitis mortaria tota duobus
Circuit, inque globum diſtantia contrahit unum;
Conſtet ut effecti ſpecies, nomenque, moreti.
  Eruit interea Cybale quoque ſedula panem;
Quem lotis recipit manibus; pulſoque timore
Jam famis, inque diem ſecurus Simulus illam,
Ambit crura ocreis paribus, tectusque galero
Sub juga parentes cogit lorata juvencos,
Atque agit in ſegetes, et terræ condit aratrum.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS.

LIBER PRIMUS.

Arma virumque cano, Trojæ qui primus ab oris
Italiam, fato profugus, Lavinia venit
Litora; multum ille et terris jactatus et alto,
Vi superûm, sævæ memorem Junonis ob iram:
Multa quoque et bello passus, dum conderet urbem,
Inferretque deos Latio; genus unde Latinum,
Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.
Musa, mihi caussas memora, quo numine læso,
Quidve dolens, regina deûm tot volvere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores,
Inpulerit: tantæne animis cœlestibus iræ!
Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni,
Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli;
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam

Posthabitâ coluisse Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum dea gentibus esse,
Si quâ fata sinant, jam tum tenditque fovetque.
Progeniem sed enim Trojano a sanguine duci
Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces;
Hinc populum, late regem, belloque superbum,
Venturum excidio Libyæ: sic volvere Parcas.
Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
Prima quod ad Trojam pro caris gesserat Argis:
Nec dum etiam caussæ irarum sævique dolores
Exciderant animo; manet altâ mente repostum
Judicium Paridis, spretæque injuria formæ,
Et genus invisum, et rapti Ganymedis honores:
His adcensa super, jactatos æquore toto
Troas, reliquias Danaûm atque inmitis Achilli,
Arcebat longe Latio: multosque per annos
Errabant, acti fatis, maria omnia circum.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem!
Vix, e conspectu Siculæ telluris, in altum
Vela dabant læti, et spumas salis ære ruebant;
Quum Juno, æternum servans sub pectore volnus,
Hæc secum: Mene incepto desistere victam,
Nec posse Italiâ Teucrorum avertere regem?
Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
Argivûm, atque ipsos potuit submergere ponto,
Unius ob noxam et furias Ajacis Oïlei?
Ipsa, Jovis rapidum jaculata e nubibus ignem,
Disjecitque rates, evertitque æquora ventis:

Illum, exſpirantem transfixo pectore flammas,
Turbine conripuit, ſcopuloque infixit acuto.
Aſt ego, quæ divom incedo regina, Jovisque
Et ſoror et conjunx, unâ cum gente tot annos
Bella gero. Et quisquam numen Junonis adoret
Præterea, aut ſupplex aris inponat honorem?
 Talia flammato ſecum Dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca feta furentibus auſtris,
Æoliam venit. Hic vaſto rex Æolus antro
Luctantis ventos tempeſtatesque ſonoras
Imperio premit, ac vinclis et carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremunt: celſâ ſedet Æolus arce,
Sceptra tenens; mollitque animos, et temperat iras.
Ni faciat, maria ac terras cœlumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.
Sed pater omnipotens ſpeluncis abdidit atris,
Hoc metuens; molemque et montis inſuper altos
Inpoſuit, regemque dedit, qui fœdere certo
Et premere, et laxas ſciret dare juſſus habenas.
Ad quem tum Juno ſupplex his vocibus uſa eſt:
 Æole, namque tibi divom pater, atque hominum rex,
Et mulcere dedit fluctus et tollere vento;
Gens, inimica mihi, Tyrrhenum navigat æquor,
Ilium in Italiam portans, victosque Penates:
Incute vim ventis, ſubmerſasque obrue puppes;
Aut age diverſos, et disjice corpora ponto.

Sunt mihi bis ſeptem præſtanti corpore Nymphæ,
Quarum, quæ formâ pulcherrima, Deïopeam
Connubio jungam ſtabili, propriamque dicabo;
Omnis ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, et pulchrâ faciat te prole parentem.
Æolus hæc contra: Tuus, o regina! quid optes
Explorare labor; mihi juſſa capeſſere fas eſt.
Tu mihi, quodcumque hoc regni, tu ſceptra Jovemque
Concilias; tu das epulis adcumbere divom,
Nimborumque facis tempeſtatumque potentem.
Hæc ubi dicta, cavum converſâ cuſpide montem
Inpulit in latus; ac venti, velut agmine facto,
Quâ data porta, ruunt, et terras turbine perflant.
Incubuere mari, totumque a ſedibus imis
Una Eurusque Notusque ruunt, creberque procellis
Africus, et vaſtos volvunt ad litora fluctus:
Inſequitur clamorque virûm ſtridorque rudentum.
Eripiunt ſubito nubes cœlumque, diemque,
Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, et crebris micat ignibus æther;
Præſentemque viris intentant omnia mortem.
Extemplo Æneæ ſolvuntur frigore membra:
Ingemit; et, duplicis tendens ad ſidera palmas,
Talia voce refert: O terque quaterque beati!
Quîs ante ora patrum, Trojæ ſub mœnibus altis,
Contigit oppetere! o, Danaûm fortiſſime gentis,

Tydide! mene Iliacis occumbere campis
Non potuiſſe, tuâque animam hanc effundere dextrâ!
Sævus ubi Æacidæ telo jacet Hector, ubi ingens
Sarpedon; ubi tot Simoïs conrepta ſub undis
Scuta virûm, galeasque, et fortia corpora, volvit.
Talia jactanti ſtridens aquilone procella
Velum adverſa ferit, fluctusque ad ſidera tollit;
Franguntur remi: tum prora avertit, et undis
Dat latus: inſequitur cumulo præruptus aquæ mons.
Hi ſummo in fluctu pendent; his unda dehiſcens
Terram inter fluctus aperit; furit æſtus arenis.
Tris Notus abreptas in ſaxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali, mediis quæ in fluctibus, Aras:
Dorſum inmane mari ſummo. Tris Eurus ab alto
In brevia et ſyrtis urguet, miſerabile viſu,
Inliditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
Unam, quæ Lycios fidumque vehebat Oronten,
Ipſius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit: excutitur pronusque magiſter
Volvitur in caput: aſt illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, et rapidus vorat æquore vortex.
Adparent rari nantes in gurgite vaſto;
Arma virûm, tabulæque, et Troïa gaza per undas.
Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
Et quâ vectus Abas, et quâ grandævus Aletes,

Vicit hiems: laxis laterum conpagibus omnes
Adcipiunt inimicum imbrem, rimisque fatifcunt.
Interea, magno mifceri murmure pontum,
Emiffamque hiemem fenfit Neptunus, et imis
Stagna refufa vadis, graviter conmotus; et, alto
Profpiciens, fummâ placidum caput extulit undâ.
Disjectam Æneæ toto videt æquore claffem;
Fluctibus oppreffos Troas cœlique ruinâ.
Nec latuere doli fratrem Junonis, et iræ.
Eurum ad fe Zephyrumque vocat; dehinc talia fatur:
Tantane vos generis tenuit fiducia veftri?
Jam cœlum terramque meo fine numine, Venti,
Mifcere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego—fed motos præftat conponere fluctus:
Poft mihi non fimili pœnâ conmiffa luetis.
Maturate fugam, regique hæc dicite veftro:
Non illi imperium pelagi, fævumque tridentem,
Sed mihi, forte datum. Tenet ille inmania faxa,
Veftras, Eure, domos: illâ fe jactet in aulâ
Æolus, et claufo ventorum carcere regnet.
Sic ait; et, dicto citius, tumida æquora placat:
Conlectasque fugat nubes, folemque reducit.
Cymothoë, fimul et Triton adnixus, acuto
Detrudunt navis fcopulo: levat ipfe tridenti;
Et vaftas aperit Syrtis, et temperat æquor;
Atque rotis fummas levibus perlabitur undas.
Ac, veluti magno in populo quum fæpe coorta eft

Seditio, sævitque animis ignobile vulgus;
Jamque faces et saxa volant; furor arma ministrat:
Tum pietate gravem ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent; adrectisque auribus adstant;
Iste regit dictis animos, et pectora mulcet:
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora postquam
Prospiciens genitor, cœloque invectus aperto,
Flectit equos, curruque volans dat lora secundo.
Defessi Æneadæ, quæ proxima, litora cursu
Contendunt petere, et Libyæ vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus; insula portum
Efficit objectu laterum, quibus omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos:
Hinc atque hinc vastæ rupes, geminique minantur
In cœlum scopuli; quorum sub vertice late
Æquora tuta silent: tum silvis scena coruscis
Desuper, horrentique atrum nemus inminet umbrâ:
Fronte sub adversâ, scopulis pendentibus, antrum;
Intus aquæ dulces, vivoque sedilia saxo;
Nympharum domus: hic fessas non vincula navis
Ulla tenent; unco non adligat ancora morsu.
Huc septem Æneas conlectis navibus omni
Ex numero subit; ac, magno telluris amore
Egressi, optatâ potiuntur Troës arenâ,
Et sale tabentis artus in litore ponunt.
Ac primum silici scintillam excudit Achates,

Sufcepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
Tum Cererem, conruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt, feffi rerum; frugesque receptas
Et torrere parant flammis, et frangere faxo.
Æneas fcopulum interea confcendit, et omnem
Profpectum late pelago petit; Anthea fi quem
Jactatum vento videat, Phrygiasque biremis,
Aut Capyn, aut celfis in puppibus arma Caici.
Navem in confpectu nullam: tris litore cervos
Profpicit errantis; hos tota armenta fequuntur
A tergo, et longum per vallis pafcitur agmen.
Conftitit hic, arcumque manu celerisque fagittas
Conripuit; fidus quæ tela gerebat Achates:
Ductoresque ipfos primum, capita alta ferentis
Cornibus arboreis, fternit; tum volgus; et omnem
Mifcet agens telis nemora inter frondea turbam.
Nec prius abfiftit, quam feptem ingentia victor
Corpora fundat humi, et numerum cum navibus æquet.
Hinc portum petit, et focios partitur in omnis.
Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Aceftes
Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, et dictis mærentia pectora mulcet:
O focii! neque enim ignari fumus ante malorum,
O paffi graviora! dabit deus his quoque finem.
Vos et Scyllæam rabiem, penitusque fonantis

Adcestis scopulos: vos et Cyclopia saxa
Experti. Revocate animos, mæstumque timorem
Mittite: forsan et hæc olim meminisse juvabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum,
Tendimus in Latium; sedes ubi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Trojæ.
Durate, et vosmet rebus servate secundis.
Talia voce refert; curisque ingentibus æger
Spem voltu simulat, premit altum corde dolorem.
Illi se prædæ adcingunt, dapibusque futuris.
Tergora deripiunt costis, et viscera nudant:
Pars in frusta secant, veribusque trementia figunt:
Litore aëna locant alii, flammasque ministrant.
Tum victu revocant vires; fusique per herbam
Inplentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ.
Postquam exemta fames epulis, mensæque remotæ,
Amissos longo socios sermone requirunt;
Spemque metumque inter dubii, seu vivere credant,
Sive extrema pati, nec jam exaudire vocatos.
Præcipue pius Æneas, nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit, et crudelia secum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Et jam finis erat; quum Juppiter, æthere summo
Despiciens mare velivolum, terrasque jacentis,
Litoraque, et latos populos, sic vertice cœli
Constitit, et Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum, talis jactantem pectore curas,

Triftior, et lacrimis oculos fuffufa nitentis,
Adloquitur Venus: O qui res hominumque deorumque
Æternis regis imperiis, et fulmine terres!
Quid meus Æneas in te conmittere tantum,
Quid Troës potuere? quibus, tot funera paffis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis.
Certe hinc Romanos olim, volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato a fanguine Teucri,
Qui mare, qui terras omnis, ditione tenerent,
Pollicitus. Quæ te, genitor, fententia vertit?
Hoc equidem occafum Trojæ, triftisque ruinas,
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros, tot cafibus actos,
Infequitur. Quem das finem, rex magne, laborum?
Antenor potuit, mediis elapfus Achivis,
Illyricos penetrare finus atque intima tutus
Regna Liburnorum, et fontem fuperare Timavi:
Unde per ora novem vafto cum murmure montis
It mare proruptum, et pelago premit arva fonanti.
Hic tamen ille urbem Patavi, fedesque locavit
Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fixit
Troïa: nunc placidâ conpoftus pace quiefcit.
Nos, tua progenies, cœli quibus adnuis arcem,
Navibus, infandum! amiffis, unius ob iram
Prodimur, atque Italis longe disjungimur oris.
Hic pietatis honos? fic nos in fceptra reponis?

Olli, ſubridens, hominum ſator atque deorum,
Voltu, quo cœlum tempeſtatesque ſerenat,
Oſcula libavit natæ; dehinc talia fatur:
Parce metu, Cytherea; manent inmota tuorum
Fata tibi; cernes urbem et promiſſa Lavinî
Mœnia, ſublimemque feres ad ſidera cœli
Magnanimum Ænean: neque me ſententia vertit.
Hic tibi (fabor enim, quando hæc te cura remordet,
Longius et volvens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italiâ, populosque feroces
Contundet; moresque viris et mœnia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit æſtas,
Ternaque tranſierint Rutulis hiberna ſubactis.
At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur, (Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis menſibus orbis
Imperio explebit, regnumque ab ſede Lavinî
Transferet, et longam multâ vi muniet Albam.
Hic jam ter centum totos regnabitur annos
Gente ſub Hectoreâ; donec regina ſacerdos,
Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde, lupæ fulvo nutricis tegmine lætus,
Romulus excipiet gentem, et Mavortia condet
Mœnia, Romanosque ſuo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora, pono:
Imperium ſine fine dedi. Quin aſpera Juno,
Quæ mare nunc, terrasque metu, cœlumque fatigat,

Confilia in melius referet, mecumque fovebit
Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum. Veniet luftris labentibus ætas,
Quum domus Affaraci Phthiam, clarasque Mycenas,
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Nafcetur pulchrâ Trojanus origine Cæfar,
Imperium Oceano, famam qui terminet aftris,
Julius, a magno demiffum nomen Iulo:
Hunc tu olim cœlo, fpoliis orientis onuftum,
Adcipies fecura: vocabitur hic quoque votis.
Afpera tum pofitis mitefcent fæcula bellis:
Cana Fides, et Vefta, Remo cum fratre Quirinus,
Jura dabunt: diræ ferro et conpagibus artis,
Claudentur Belli portæ: Furor inpius intus,
Sæva fedens fuper arma, et centum vinctus aënis
Poft tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Hæc ait: et Maiâ genitum demittit ab alto;
Ut terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
Hofpitio Teucris: ne fati nefcia Dido
Finibus arceret. Volat ille per aëra magnum
Remigio alarum: ac Libyæ citus adftitit oris.
Et jam juffa facit: ponuntque ferocia Pœni
Corda, volente Deo. In primis regina quietum
Adcipit in Teucros animum, mentemque benignam.

At pius Æneas, per noctem plurima volvens,
Ut primum lux alma data eft, exire, locosque

Explorare novos; quas vento adcesserit oras,
Qui teneant, nam inculta videt, hominesne feræne,
Quærere constituit, sociisque exacta referre.
Classem in convexo nemorum, sub rupe cavatâ,
Arboribus clausam circum atque horrentibus umbris,
Occulit: ipse uno graditur comitatus Achate;
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater mediâ sese tulit obvia silvâ,
Virginis os habitumque gerens, et virginis arma
Spartanæ: vel qualis equos Threïssa fatigat
Harpalyce, volucremque fugâ prævertitur Hebrum.
Namque humeris de more habilem suspenderat arcum,
Venatrix, dederatque comam diffundere ventis;
Nuda genu, nodoque sinus conlecta fluentis.
Ac prior, Heus, inquit, juvenes! monstrate mearum
Vidistis si quam hic errantem forte sororum,
Subcinctam pharetrâ et maculosæ tegmine lyncis,
Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
Sic Venus; et Veneris contra sic filius orsus:
Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum,
O, quam te memorem? virgo! namque haud tibi voltus
Mortalis, nec vox hominem sonat; o, Dea! certe;
An Phœbi soror? an Nympharum sanguinis una?
Sis felix, nostrumque leves, quæcumque, laborem:

Et, quo ſub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. Ignari hominumque, locorumque,
Erramus, vento huc et vaſtis fluctibus acti:
Multa tibi ante aras noſtrâ cadet hoſtia dextrâ.
Tum Venus: Haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyriis mos eſt geſtare pharetram,
Purpureoque alte ſuras vincire cothurno.
Punica regna vides, Tyrios, et Agenoris urbem;
Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyriâ regit urbe profecta,
Germanum fugiens. Longa eſt injuria, longæ
Ambages; ſed ſumma ſequar faſtigia rerum.
Huic conjunx Sychæus erat, ditiſſimus agri
Phœnicum, et magno miſeræ dilectus amore;
Cui pater intactam dederat, primisque jugarat
Ominibus: ſed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, ſcelere ante alios inmanior omnis,
Quos inter medius venit Furor. Ille Sychæum
Inpius ante aras, atque auri cæcus amore,
Clam ferro incautum ſuperat, ſecurus amorum
Germanæ: factumque diu celavit, et ægram,
Multa malus ſimulans, vanâ ſpe luſit amantem.
Ipſa ſed in ſomnis inhumati venit imago
Conjugis: ora modis adtollens pallida miris,
Crudelis aras, trajectaque pectora ferro,
Nudavit; cæcumque domûs ſcelus omne retexit.

Tum celerare fugam patriâque excedere ſuadet,
Auxiliumque viæ veteres tellure recludit
Theſauros, ignotum argenti pondus et auri.
His conmota, fugam Dido ſociosque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer, erat: navis, quæ forte paratæ,
Conripiunt, onerantque auro. Portantur avari
Pygmalionis opes pelago: dux femina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, ſurgentemque novæ Carthaginis arcem:
Mercatique ſolum, facti de nomine Byrſam,
Taurino quantum poſſent circumdare tergo.
Sed vos, qui tandem, quibus aut veniſtis ab oris,
Quove tenetis iter? Quærenti talibus ille
Suſpirans, imoque trahens a pectore vocem:
O Dea! ſi, primâ repetens ab origine, pergam,
Et vacet annalis noſtrorum audire laborum;
Ante diem clauſo conponet veſper Olympo.
Nos Trojâ antiquâ, ſi veſtras forte per auris
Trojæ nomen iit, diverſa per æquora vectos
Forte ſuâ Libycis tempeſtas adpulit oris.
Sum pius Æneas, raptos qui ex hoſte Penates
Claſſe veho mecum, famâ ſuper æthera notus.
Italiam quæro patriam et genus ab Jove ſummo.
Bis denis Phrygium conſcendi navibus æquor,
Matre Deâ monſtrante viam, data fata ſecutus;
Vix ſeptem, convolſæ undis Euroque, ſuperſunt.
Ipſe ignotus, egens, Libyæ deſerta peragro,

Europâ atque Afiâ pulfus. Nec plura querentem
Paffa Venus medio fic interfata dolore eft:
Quisquis es, haud, credo, invifus cœleftibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adveneris urbem:
Perge modo, atque hinc te reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces focios, claffemque relatam
Nuntio, et in tutum verfis aquilonibus actam:
Ni fruftra augurium vani docuere parentes.
Adfpice bis fenos lætantis agmine cycnos,
Ætheriâ quos lapfa plagâ Jovis ales aperto
Turbabat cœlo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas jam defpectare, videntur.
Ut reduces illi ludunt ftridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere;
Haud aliter puppesque tuæ, pubesque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno fubit oftia velo.
Perge modo; et, quâ te ducit via, dirige greffum.
Dixit; et, avertens, rofeâ cervice refulfit,
Ambrofiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere; pedes veftis defluxit ad imos,
Et vera inceffu patuit dea. Ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem eft voce fecutus:
Quid natum toties, crudelis tu quoque, falfis
Ludis imaginibus? cur dextræ jungere dextram
Non datur, ac veras audire et reddere voces?
Talibus incufat, greffumque ad mœnia tendit.
At Venus obfcuro gradientis aëre fæpfit,
Et multo nebulæ circum dea fudit amictu:

Cernere ne quis eos, neu quis contingere poſſet,
Molirive moram, aut veniendi poſcere cauſſas.
Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedesque reviſit
Læta ſuas: ubi templum illi, centumque Sabæo
Ture calent aræ, ſertisque recentibus halant.
 Conripuere viam interea, quà ſemita monſtrat;
Jamque adſcendebant collem, qui plurimus urbi
Inminet, adverſasque adſpectat deſuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam;
Miratur portas, ſtrepitumque, et ſtrata viarum.
Inſtant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
Molirique arcem, et manibus ſubvolvere ſaxa:
Pars optare locum tecto, et concludere ſulco.
Jura magiſtratusque legunt, ſanctumque ſenatum.
Hic portus alii effodiunt: hic alta theatris
Fundamenta locant alii, inmanisque columnas
Rupibus excidunt, ſcenis decora alta futuris.
Qualis apes æſtate novâ per florea rura
Exercet ſub ſole labor; quum gentis adultos
Educunt fetus, aut quum liquentia mella
Stipant, et dulci diſtendunt nectare cellas:
Aut onera excipiunt venientum, aut agmine facto
Ignavum fucos pecus a præſepibus arcent:
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati! quorum jam mœnia ſurgunt,
Æneas ait; et faſtigia ſuſpicit urbis.
Infert ſe ſæptus nebulâ (mirabile dictu)
Per medios, miſcetque viris; neque cernitur ulli.

Lucus in urbe fuit mediâ, lætiſſimus umbræ,
Quo primum, jactati undis et turbine, Pœni
Effodere loco ſignum, quod regia Juno
Monſtrarat, caput acris equi; ſic nam fore bello
Egregiam, et facilem victu, per ſæcula gentem.
Hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum et numine divæ:
Ærea cui gradibus ſurgebant limina, nixæque
Ære trabes: foribus cardo ſtridebat aënis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit; hic primum Æneas ſperare ſalutem
Auſus, et adflictis melius confidere rebus.
Namque, ſub ingenti luſtrat dum ſingula templo,
Reginam opperiens, dum, quæ fortuna ſit urbi,
Artificumque manus inter ſe, operumque laborem,
Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque jam famâ totum volgata per orbem,
Atridas, Priamumque, et ſævum ambobus Achillem.
Conſtitit; et lacrimans, Quis jam locus, inquit, Achate,
Quæ regio in terris noſtri non plena laboris?
En Priamus! Sunt hic etiam ſua præmia laudi:
Sunt lacrimæ rerum; et mentem mortalia tangunt.
Solve metus; feret hæc aliquam tibi fama ſalutem.
Sic ait, atque animum picturâ paſcit inani,
Multa gemens; largoque humectat flumine voltum.

Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graii, premeret Trojana juventus:
Hac Phryges; inſtaret curru criſtatus Achilles.
Nec procul hinc Rheſi niveis tentoria velis
Agnoſcit lacrimans; primo quæ prodita ſomno
Tydides multâ vaſtabat cæde cruentus;
Ardentisque avertit equos in caſtra, prius quam
Pabula guſtaſſent Trojæ, Xanthumque bibiſſent.
Parte aliâ fugiens amiſſis Troilus armis,
Infelix puer, atque inpar congreſſus Achilli,
Fertur equis, curruque hæret reſupinus inani,
Lora tenens tamen: huic cervixque, comæque trahuntur
Per terram, et verſâ pulvis inſcribitur haſtâ.
Interea, ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades paſſis, peplumque ferebant,
Suppliciter triſtes, et tunſæ pectora palmis:
Diva ſolo fixos oculos averſa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat, Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut ſpolia, ut currus, utque ipſum corpus amici,
Tendentemque manus Priamum conſpexit inermis.
Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis,
Eoasque acies, et nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis

Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet,
Aurea subnectens exsertæ cingula mammæ,
Bellatrix; audetque viris concurrere virgo.
Hæc dum, Dardanio Æneæ miranda, videntur,
Dum stupet, obtutuque hæret defixus in uno;
Regina ad templum, formâ pulcherrima, Dido
Incessit, magnâ juvenum stipante catervâ.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per juga Cynthi,
Exercet Diana choros; quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades: illa pharetram
Fert humero, gradiensque deas supereminet omnis;
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus:
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios, instans operi, regnisque futuris.
Tum foribus divæ, mediâ testudine templi,
Sæpta armis, solioque alte subnixa, resedit.
Jura dabat, legesque, viris; operumque laborem
Partibus æquabat justis, aut sorte trahebat:
Quum subito Æneas concursu adcedere magno
Anthea, Sergestumque videt, fortemque Cloanthum,
Teucrorumque alios: ater quos æquore turbo
Dispulerat, penitusque alias avexerat oras.
Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates
Lætitiâque metuque: avidi conjungere dextras
Ardebant; sed res animos incognita turbat.
Dissimulant; et nube cavâ speculantur amicti,

Quæ fortuna viris, claſſem quo litore linquant,
Quid veniant: cunctis nam lecti navibus ibant,
Orantes veniam, et templum clamore petebant.
Poſtquam introgreſſi, et coram data copia fandi,
Maxumus Ilioneus placido ſic pectore cœpit:
O regina! novam cui condere Juppiter urbem,
Juſtitiâque dedit gentis frenare ſuperbas,
Troës te miſeri, ventis maria omnia vecti,
Oramus: prohibe infandos a navibus ignis;
Parce pio generi, et propius res adſpice noſtras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penates
Venimus, aut raptas ad litora vertere prædas:
Non ea vis animo, nec tanta ſuperbia victis.
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ;
Œnotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe ducis de nomine gentem.
Hic curſus fuit:
Quum, ſubito adſurgens fluctu, nimboſus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus auſtris,
Perque undas, ſuperante ſalo, perque invia ſaxa,
Diſpulit: huc pauci veſtris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominum, quæve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hoſpitio prohibemur arenæ:
Bella cient, primâque vetant conſiſtere terrâ.
Si genus humanum et mortalia temnitis arma,
At ſperate deos memores fandi, atque nefandi.

Rex erat Æneas nobis, quo juſtior alter,
Nec pietate fuit, nec bello major, et armis:
Quem ſi fata virum ſervant, ſi veſcitur aurâ
Ætheriâ, neque adhuc crudelibus occubat umbris;
Non metus, officio ne te certaſſe priorem
Pœniteat. Sunt et Siculis regionibus urbes,
Arvaque, Trojanoque a ſanguine clarus Aceſtes.
Quaſſatam ventis, liceat ſubducere claſſem,
Et ſilvis aptare trabes, et ſtringere remos.
Si datur Italiam, ſociis et rege recepto,
Tendere, ut Italiam læti Latiumque petamus:
Sin abſumta ſalus, et te, pater optume Teucrûm,
Pontus habet Libyæ, nec ſpes jam reſtat Iuli;
At freta Sicaniæ ſaltem, ſedesque paratas,
Unde huc advecti, regemque petamus Aceſten.
Talibus Ilioneus: cuncti ſimul ore fremebant
Dardanidæ.
Tum breviter Dido, voltum demiſſa, profatur:
Solvite corde metum, Teucri; ſecludite curas.
Res dura et regni novitas me talia cogunt
Moliri, et late finis cuſtode tueri.
Quis genus Æneadum, quis Trojæ neſciat urbem,
Virtutesque, virosque, aut tanti incendia belli?
Non obtuſa adeo geſtamus pectora Pœni,
Nec tam averſus equos Tyriâ Sol jungit ab urbe.
Seu vos Heſperiam magnam Saturniaque arva,
Sive Erycis finis regemque optatis Aceſten;
Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.

Vultis et his mecum pariter confidere regnis?
Urbem quam ftatuo, veftra eft: fubducite naves:
Tros Tyriusque mihi nullo difcrimine agetur.
Atque utinam rex ipfe, Noto conpulfus eodem,
Adforet Æneas! equidem per litora certos
Dimittam, et Libyæ luftrare extrema jubebo;
Si quibus ejectus filvis, aut urbibus, errat.
His animum adrecti dictis, et fortis Achates
Et pater Æneas jamdudum erumpere nubem
Ardebant. Prior Ænean conpellat Achates:
Nate deâ, quæ nunc animo fententia furgit?
Omnia tuta vides; claffem, fociosque receptos.
Unus abeft, medio in fluctu quem vidimus ipfi
Submerfum: dictis refpondent cetera matris.
Vix ea fatus erat, quum circumfufa repente
Scindit fe nubes, et in æthera purgat apertum.
Reftitit Æneas, clarâque in luce refulfit,
Os humerosque deo fimilis: namque ipfa decoram
Cæfariem nato genetrix, lumenque juventæ
Purpureum, et lætos oculis adflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum, Pariusve lapis, circumdatur auro.
Tum fic reginam adloquitur, cunctisque repente
Inprovifus ait: Coram, quem quæritis, adfum
Troïus Æneas, Libycis ereptus ab undis.
O fola infandos Trojæ miferata labores,
Quæ nos, reliquias Danaûm, terræque marisque
Omnibus exhauftos jam cafibus, omnium egenos,

Urbe, domo, ſocias; grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtræ, Dido! nec quidquid ubique eſt
Gentis Dardaniæ, magnum quæ ſparſa per orbem.
Dî tibi, ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Usquam juſtitia eſt, et mens ſibi conſcia recti,
Præmia digna ferant. Quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dum montibus umbræ
Luſtrabunt convexa, polus dum ſidera paſcet,
Semper honos, nomenque tuum, laudesque manebunt;
Quæ me cumque vocant terræ. Sic fatus, amicum
Ilionea petit dextrâ, lævâque Sereſtum:
Poſt alios, fortemque Gyan, fortemque Cloanthum.
Obſtupuit primo adſpectu Sidonia Dido,
Caſu deinde viri tanto; et ſic ore locuta eſt:
Quis te, nate deâ, per tanta pericula caſus
Inſequitur? quæ vis inmanibus adplicat oris?
Tune ille Æneas, quem Dardanio Anchiſæ
Alma Venus Phrygii genuit Simoëntis ad undam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulſum patriis, nova regna petentem
Auxilio Beli: genitor tum Belus opimam
Vaſtabat Cyprum, et victor ditione tenebat.
Tempore jam ex illo caſus mihi cognitus urbis
Trojanæ, nomenque tuum, regesque Pelaſgi.
Ipſe hoſtis Teucros inſigni laude ferebat,
Seque ortum antiquâ Teucrorum ab ſtirpe volebat.

Quare agite, o tectis juvenes! ſuccedite noſtris.
Me quoque per multos ſimilis fortuna labores
Jactatam hac demum voluit conſiſtere terrâ.
Non ignara mali miſeris ſuccurrere diſco.
Sic memorat: ſimul Ænean in regia ducit
Tecta; ſimul divom templis indicit honorem.
Nec minus interea ſociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga ſuum, pinguis centum cum matribus agnos,
Munera lætitiamque dii.
  At domus interior, regali ſplendida luxu,
Inſtruitur; mediisque parant convivia tectis.
Arte laboratæ veſtes, oſtroque ſuperbo:
Ingens argentum menſis, cælataque in auro
Fortia facta patrum, ſeries longiſſima rerum,
Per tot ducta viros antiquâ ab origine gentis.
  Æneas, neque enim patrius conſiſtere mentem
Paſſus amor, rapidum ad navis præmittit Achaten,
Aſcanio ferat hæc; ipſumque ad mœnia ducat:
Omnis in Aſcanio cari ſtat cura parentis.
Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
Ferre jubet: pallam ſignis auroque rigentem,
Et circumtextum croceo velamen acantho,
Ornatus Argivæ Helenæ; quos illa Mycenis,
Pergama quum peteret inconceſſosque Hymenæos,
Extulerat, matris Ledæ mirabile donum.
Præterea ſceptrum, Ilione quod geſſerat olim,
Maxuma natarum Priami; colloque monile

Baccatum, et duplicem gemmis auroque coronam.
Hæc celerans, iter ad navis tendebat Achates.
At Cytherea novas artis, nova pectore verſat
Conſilia: ut, faciem mutatus et ora, Cupido
Pro dulci Aſcanio veniat, donisque furentem
Incendat reginam, atque oſſibus inplicet ignem:
Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilinguis.
Urit atrox Juno, et ſub noctem cura recurſat.
Ergo his aligerum dictis adfatur Amorem:
Nate, meæ vires, mea magna potentia; ſolus,
Nate, patris ſummi qui tela Typhoïa temnis;
Ad te confugio, et ſupplex tua numina poſco.
Frater ut Æneas pelago tuus, omnia circum
Litora, jactetur, odiis Junonis iniquæ,
Nota tibi; et noſtro doluiſti ſæpe dolore.
Nunc Phœniſſa tenet Dido, blandisque moratur
Vocibus: et vereor, quo ſe Junonia vertant
Hoſpitia: haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, et cingere flammâ,
Reginam meditor; ne quo ſe numine mutet:
Sed magno Æneæ mecum teneatur amore.
Quâ facere id poſſis, noſtram nunc adcipe mentem:
Regius, adcitu cari genitoris, ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens, pelago et flammis reſtantia Trojæ:
Hunc ego ſopitum ſomno, ſuper alta Cythera,
Aut ſuper Idalium, ſacratâ ſede recondam;

Ne quâ ſcire dolos, mediusve occurrere poſſit.
Tu faciem illius, noctem non amplius unam,
Falle dolo; et notos pueri puer indue vultus:
Ut, quum te gremio adcipiet lætiſſima Dido,
Regalis inter menſas laticemque Lyæum,
Quum dabit amplexus atque oſcula dulcia figet,
Occultum inſpires ignem, fallasque veneno.
Paret Amor dictis caræ genetricis, et alas
Exuit, et greſſu gaudens incedit Iuli.
At Venus Aſcanio placidam per membra quietem
Inrigat, et fotum gremio dea tollit in altos
Idaliæ lucos; ubi mollis amaracus illum
Floribus et dulci adſpirans conplectitur umbrâ.
Jamque ibat, dicto parens, et dona Cupido
Regia portabat Tyriis, duce lætus Achate.
Quum venit, aulæis jam ſe regina ſuperbis
Aureâ conpoſuit ſpondâ, mediamque locavit.
Jam pater Æneas, et jam Trojana juventus
Conveniunt, ſtratoque ſuper diſcumbitur oſtro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremque caniſtris
Expediunt, tonſisque ferunt mantelia villis.
Quinquaginta intus famulæ; quibus ordine longo
Cura penum ſtruere, et flammis adolere Penates:
Centum aliæ, totidemque pares ætate miniſtri,
Qui dapibus menſas onerant, et pocula ponunt.
Nec non et Tyrii per limina læta frequentes
Convenere, toris juſſi diſcumbere pictis.

Mirantur dona Æneæ; mirantur Iulum,
Flagrantesque dei voltus, ſimulataque verba,
Pallamque, et pictum croceo velamen acantho.
Præcipue infelix, peſti devota futuræ,
Expleri mentem nequit, ardeſcitque tuendo
Phœniſſa, et pariter puero donisque movetur.
Ille, ubi conplexu Æneæ colloque pependit,
Et magnum falſi inplevit genitoris amorem;
Reginam petit: hæc oculis, hæc pectore toto,
Hæret, et interdum gremio fovet; inſcia Dido,
Inſidat quantus miſeræ deus. At memor ille
Matris Acidaliæ, paullatim abolere Sychæum
Incipit, et vivo tentat prævertere amore
Jam pridem reſides animos, deſuetaque corda.
  Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ;
Crateras magnos ſtatuunt, et vina coronant.
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, et noctem flammis funalia vincunt.
Hic regina, gravem gemmis auroque, popoſcit
Inplevitque mero, pateram; quam Belus, et omnes
A Belo ſoliti. Tum facta ſilentia tectis:
Juppiter, hoſpitibus nam te dare jura loquuntur,
Hunc lætum Tyriisque diem, Trojâque profectis,
Eſſe velis; noſtrosque hujus meminiſſe minores.
Adſit lætitiæ Bacchus dator, et bona Juno:
Et vos, o, cœtum, Tyrii! celebrate faventes.
  Dixit, et in menſam laticum libavit honorem,

Primaque libatum ſummo tenus adtigit ore.
Tum Bitiæ dedit increpitans: ille inpiger hauſit
Spumantem pateram, et pleno ſe proluit auro:
Poſt alii proceres. Citharâ crinitus Iopas
Perſonat auratâ, docuit quem maxumus Atlas.
Hic canit errantem lunam, ſolisque labores;
Unde hominum genus, et pecudes; unde imber, et ignes;
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones:
Quid tantum Oceano properent ſe tinguere ſoles
Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obſtet.
Ingeminant plauſu Tyrii, Troësque ſequuntur.
Nec non et vario noctem ſermone trahebat
Infelix Dido, longumque bibebat amorem;
Multa ſuper Priamo rogitans, ſuper Hectore multa:
Nunc, quibus Auroræ veniſſet filius armis;
Nunc, quales Diomedis equi; nunc, quantus Achilles.
Immo age, et a primâ dic, hoſpes, origine nobis
Inſidias, inquit, Danaûm, caſusque tuorum,
Erroresque tuos: nam te jam ſeptima portat
Omnibus errantem terris, et fluctibus, æſtas.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS

LIBER SECUNDUS.

CONTICUERE omnes, intentique ora tenebant;
Inde toro pater Æneas ſic orſus ab alto:
  Infandum, Regina, jubes renovare dolorem;
Trojanas ut opes, et lamentabile regnum,
Eruerint Danai: quæque ipſe miſerrima vidi,
Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Ulixi,
Temperet a lacrimis? Et jam nox humida cœlo
Præcipitat, ſuadentque cadentia ſidera ſomnos:
Sed, ſi tantus amor caſus cognoſcere noſtros,
Et breviter Trojæ ſupremum audire laborem;
Quamquam animus meminiſſe horret, luctuque refugit;
Incipiam. Fracti bello, fatiſque repulſi,
Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
Inſtar montis equum, divinâ Palladis arte,

Ædificant, sectâque intexunt abiete costas.
Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur.
Huc, delecta virûm sortiti corpora, furtim
Includunt caeco lateri, penitusque cavernas
Ingentis, uterumque, armato milite conplent.
Est in conspectu Tenedos, notissima famâ
Insula, dives opum, Priami dum regna manebant;
Nunc tantum sinus, et statio male fida carinis:
Huc se provecti deserto in litore condunt:
Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenas.
Ergo omnis longo solvit se Teucria luctu:
Panduntur portae: juvat ire, et Dorica castra
Desertosque videre locos, litusque relictum.
Hic Dolopum manus, hic saevus tendebat Achilles:
Classibus hic locus: hic acie certare solebant.
Pars stupet innuptae donum exitiale Minervae,
Et molem mirantur equi: primusque Thymoetes
Duci intra muros hortatur, et arce locari;
Sive dolo, seu jam Trojae sic fata ferebant.
At Capys, et quorum melior sententia menti,
Aut pelago Danaûm insidias, suspectaque dona,
Praecipitare jubent, subjectisve urere flammis;
Aut terebrare cavas uteri et tentare latebras:
Scinditur incertum studia in contraria volgus.
Primus ibi ante omnis, magnâ comitante catervâ,
Laocoon ardens summâ decurrit ab arce:
Et procul, O miseri! quae tanta insania, cives?

Creditis avectos hoſtis? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm? ſic notus Ulixes?
Aut hoc incluſi ligno occultantur Achivi,
Aut hæc in noſtros fabricata eſt machina muros,
Inſpectura domos, venturaque deſuper urbi;
Aut aliquis latet error: equo ne credite, Teucri.
Quidquid id eſt, timeo Danaos et dona ferentis.
Sic fatus, validis ingentem viribus haſtam
In latus, inque feri, curvam conpagibus, alvum
Contorſit. Stetit illa tremens, uteroque recuſſo
Inſonuere cavæ gemitumque dedere cavernæ.
Et, ſi fata deûm, ſi mens non læva fuiſſet,
Inpulerat ferro Argolicas fœdare latebras;
Trojaque nunc ſtares, Priamique arx alta maneres.
Ecce! manus juvenem interea poſt terga revinctum
Paſtores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui ſe ignotum venientibus ultro,
Hoc ipſum ut ſtrueret, Trojamque aperiret Achivis,
Obtulerat; fidens animi, atque in utrumque paratus,
Seu verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti.
Undique, viſendi ſtudio, Trojana juventus
Circumfuſa ruit, certantque inludere capto.
Adcipe nunc Danaûm inſidias, et crimine ab uno
Diſce omnis.
Namque, ut conſpectu in medio, turbatus, inermis,

Conſtitit, atque oculis Phrygia agmina circumſpexit;
Heu! quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora poſſunt
Adcipere? aut quid jam miſero mihi denique reſtat?
Cui neque apud Danaos usquam locus; et ſuper ipſi
Dardanidæ infenſi pœnas cum ſanguine poſcunt.
Quo gemitu converſi animi, conpreſſus et omnis
Inpetus: hortamur fari, quo ſanguine cretus,
Quidve ferat; memoret, quæ ſit fiducia capto.
Ille hæc, depoſitâ tandem formidine, fatur:
Cuncta equidem tibi, Rex, fuerit quodcumque, fatebor
Vera, inquit: neque me Argolicâ de gente negabo.
Hoc primum: nec, ſi miſerum Fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam mendacemque inproba finget.
Fando aliquod ſi forte tuas pervenit ad auris
Belidæ nomen Palamedis, et incluta famâ
Gloria; quem falſâ ſub proditione Pelaſgi
Inſontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demiſere neci; nunc caſſum lumine lugent:
Illi me comitem, et conſanguinitate propinquum,
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.
Dum ſtabat regno incolumis, regumque vigebat
Conciliis; et nos aliquod nomenque, decusque,
Geſſimus: invidiâ poſtquam pellacis Ulixi
(Haud ignota loquor) ſuperis conceſſit ab oris;

Adflictus vitam in tenebris, luctuque, trahebam,
Et casum insontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens: et me, fors si qua tulisset,
Si patrios umquam remeassem victor ad Argos,
Promisi ultorem, et verbis odia aspera movi.
Hinc mihi prima mali labes; hinc semper Ulixes
Criminibus terrere novis; hinc spargere voces
In volgum ambiguas, et quærere conscius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante ministro—
Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo?
Quidve moror? si omnis uno ordine habetis Achivos,
Idque audire sat est; jamdudum sumite pœnas:
Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridæ.
Tum vero ardemus scitari, et quærere caussas,
Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgæ.
Prosequitur pavitans, et ficto pectore fatur:
Sæpe fugam Danai Trojâ cupiere relictâ
Moliri, et longo fessi discedere bello:
Fecissentque utinam! sæpe illos aspera ponti
Interclusit hiems, et terruit Auster euntis.
Præcipue, quum jam hic, trabibus contextus acernis,
Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
Suspensi Eurypylum, scitatum oracula Phœbi,
Mittimus; isque adytis hæc tristia dicta reportat:
Sanguine placastis ventos, et virgine cæsâ,

Quum primum Iliacas Danai veniſtis ad oras;
Sanguine quærendi reditus, animâque litandum
Argolicâ. Volgi quæ vox ut venit ad auris,
Obſtupuere animi, gelidusque per ima cucurrit
Oſſa tremor; cui fata parent, quem poſcat Apollo.
Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
Protrahit in medios: quæ ſint ea numina divom,
Flagitat. Et mihi jam multi crudele canebant
Artificis ſcelus, et taciti ventura videbant.
Bis quinos ſilet ille dies, tectusque recuſat
Prodere voce ſuâ quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem, magnis Ithaci clamoribus actus,
Conpoſito rumpit vocem, et me deſtinat aræ.
Adſenſere omnes; et, quæ ſibi quisque timebat,
Unius in miſeri exitium converſa tulere.
Jamque dies infanda aderat; mihi ſacra parari,
Et ſalſæ fruges, et circum tempora vittæ.
Eripui, fateor, leto me, et vincula rupi;
Limoſoque lacu per noctem, obſcurus in ulvâ,
Delitui, dum vela, darent ſi forte, dediſſent.
Nec mihi jam patriam antiquam ſpes ulla videndi,
Nec dulcis natos, exoptatumque parentem;
Quos illi forſan pœnas ob noſtra repoſcent
Effugia, et culpam hanc miſerorum morte piabunt.
Quod te, per ſuperos, et conſcia numina veri;
Per, ſi qua eſt, quæ reſtet adhuc mortalibus usquam
Intemerata fides, oro, miſerere laborum
Tantorum; miſerere animi, non digna ferentis.

His lacrimis vitam damus, et miferefcimus ultro.
Ipfe viro primus manicas atque arta levari
Vincla jubet Priamus; dictisque ita fatur amicis:
Quisquis es, amiffos hinc jam oblivifcere Graios;
Nofter eris: mihique hæc ediffere vera roganti.
Quo molem hanc inmanis equi ftatuere? quis auctor?
Quidve petunt? quæ religio? aut quæ machina belli?
Dixerat. Ille dolis inftructus, et arte Pelafgâ,
Suftulit, exutas vinclis, ad fidera palmas:
Vos, æterni ignes, et non violabile veftrum
Teftor numen, ait: vos, aræ, enfesque nefandi,
Quos fugi; vittæque deûm, quas hoftia geffi;
Fas mihi Graiorum facrata refolvere jura,
Fas odiffe viros, atque omnia ferre fub auras,
Si qua tegunt; teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo promiffis maneas, fervataque ferves
Troja fidem; fi vera feram, fi magna rependam.
Omnis fpes Danaûm, et cœpti fiducia belli,
Palladis auxiliis femper ftetit. Inpius ex quo
Tydides fed enim fcelerumque inventor Ulixes
Fatale adgreffi facrato avellere templo
Palladium, cæfis fummæ cuftodibus arcis,
Conripuere facram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas aufi divæ contingere vittas;
Ex illo fluere, ac retro fublapfa referri,
Spes Danaûm; fractæ vires, averfa deæ mens.

Nec dubiis ea ſigna dedit Tritonia monſtris:
Vix poſitum caſtris ſimulacrum, arſere coruſcæ
Luminibus flammæ adrectis, ſalſusque per artus
Sudor iit: terque ipſa ſolo, mirabile dictu!
Emicuit, parmamque ferens haſtamque trementem.
Extemplo tentanda fugâ canit æquora Calchas;
Nec poſſe Argolicis exſcindi Pergama telis,
Omnia ni repetant Argis, numenque reducant,
Quod pelago et curvis ſecum avexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenas,
Arma deosque parant comites, pelagoque remenſo
Inproviſi aderunt: ita digerit omina Calchas.
Hanc pro Palladio, moniti, pro numine læſo,
Effigiem ſtatuere; nefas quæ triſte piaret.
Hanc tamen inmenſam Calchas adtollere molem
Roboribus textis, cœloque educere juſſit:
Ne recipi portis, aut duci in mœnia poſſit,
Neu populum antiquâ ſub religione tueri.
Nam, ſi veſtra manus violaſſet dona Minervæ,
Tum magnum exitium, quod dî prius omen in ipſum
Convertant! Priami imperio Phrygibusque futurum:
Sin manibus veſtris veſtram adſcendiſſet in urbem,
Ultro Aſiam magno Pelopea ad mœnia bello
Venturam, et noſtros ea fata manere nepotes.
Talibus inſidiis, perjurique arte Sinonis,

Credita res; captique dolis, lacrimisque coactis,
Quos neque Tydides, nec Larissæus Achilles,
Non anni domuere decem, non mille carinæ.

Hic aliud majus miseris multoque tremendum
Objicitur magis, atque inprovida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
Sollemnis taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce! autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
(Horresco referens) inmensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
Pectora quorum inter fluctus adrecta, jubæque
Sanguineæ, exsuperant undas: pars cetera pontum
Pone legit, sinuantque inmensa volumine terga.
Fit sonitus, spumante salo: jamque arva tenebant,
Ardentisque oculos suffecti sanguine et igni,
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
Diffugimus visu exsangues. Illi agmine certo
Laocoonta petunt: et primum parva duorum
Corpora natorum serpens amplexus uterque
Implicat, et miseros morsu depascitur artus.
Post ipsum, auxilio subeuntem ac tela ferentem,
Corripiunt, spirisque ligant ingentibus: et jam,
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, et cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
Perfusus sanie vittas, atroque veneno;
Clamores simul horrendos ad sidera tollit:
Qualis mugitus, fugit quum saucius aram

Taurus, et incertam excuſſit cervice ſecurim.
At gemini lapſu delubra ad ſumma dracones
Effugiunt, ſævæque petunt Tritonidis arcem;
Sub pedibusque deæ, clipeique ſub orbe, teguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Inſinuat pavor; et ſcelus expendiſſe merentem
Laocoonta ferunt, ſacrum qui cuſpide robur
Læſerit, et tergo ſceleratam intorſerit haſtam.
Ducendum ad ſedes ſimulacrum, orandaque divæ
Numina conclamant.
  Dividimus muros, et mœnia pandimus urbis.
Adcingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subjiciunt lapſus, et ſtuppea vincula collo
Intendunt. Scandit fatalis machina muros,
Feta armis. Pueri circum, innuptæque puellæ,
Sacra canunt, funemque manu contingere gaudent.
Illa ſubit, mediæque minans inlabitur urbi.
  O patria! o divûm domus Ilium! et incluta bello
Mœnia Dardanidum! quater ipſo in limine portæ
Subſtitit, atque utero ſonitum quater arma dedere.
Inſtamus tamen inmemores, cæcique furore,
Et monſtrum infelix ſacratâ ſiſtimus arce.
  Tunc etiam fatis aperit Caſſandra futuris
Ora, dei juſſu non umquam credita Teucris.
Nos delubra deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.
Vertitur interea cœlum, et ruit oceano Nox,
Involvens umbrâ magnâ terramque, polumque,

Myrmidonumque dolos: fuſi per mœnia Teucri
Conticuere: ſopor feſſos conplectitur artus.
Et jam Argiva phalanx inſtructis navibus ibant
A Tenedo, tacitæ per amica ſilentia lunæ,
Litora nota petens: flammas quum regia puppis
Extulerat; fatisque deûm defenſus iniquis,
Incluſos utero Danaos et pinea furtim
Laxat clauſtra Sinon: illos, patefactus, ad auras
Reddit equus, lætique cavo ſe robore promunt
Theſſandrus Sthenelusque duces, et dirus Ulixes,
Demiſſum lapſi per funem; Acamasque, Thoasque,
Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
Et Menelaüs, et ipſe doli fabricator Epeos.
Invadunt urbem ſomno vinoque ſepultam:
Cæduntur vigiles, portisque patentibus omnis
Adcipiunt ſocios, atque agmina conſcia jungunt.
Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, et dono divûm gratiſſima ſerpit:
In ſomnis ecce! ante oculos mæſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largosque effundere fletus;
Raptatus bigis ut quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes trajectus lora tumentis.
Hei! mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuvias indutus Achilli,
Vel Danaûm Phrygios jaculatus puppibus ignis!
Squalentem barbam, et concretos ſanguine crinis,
Volneraque illa gerens, quæ circum plurima muros
Adcepit patrios. Ultro flens ipſe videbar

Conpellare virum, et mæſtas expromere voces:
O lux Dardaniæ! ſpes o fidiſſima Teucrûm!
Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
Exſpectate venis? ut te, poſt multa tuorum
Funera, poſt varios hominumque urbisque labores,
Defeſſi, adſpicimus! quæ cauſſa indigna ſerenos
Fœdavit voltus? aut cur hæc volnera cerno?
Ille nihil; nec me, quærentem vana, moratur:
Sed, graviter gemitus imo de pectore ducens,
Heu! fuge, nate deâ, teque his, ait, eripe flammis.
Hoſtis habet muros: ruit alta a culmine Troja.
Sat patriæ Priamoque datum. Si Pergama dextrâ
Defendi poſſent, etiam hac defenſa fuiſſent.
Sacra ſuosque tibi conmendat Troja Penates:
Hos cape fatorum comites: his mœnia quære,
Magna pererrato ſtatues quæ denique ponto.
Sic ait: et manibus vittas Veſtamque potentem
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.
  Diverſo interea miſcentur mœnia luctu;
Et magis atque magis, quamquam ſecreta parentis
Anchiſæ domus arboribusque obtecta receſſit,
Clareſcit ſonitus, armorumque ingruit horror.
Excutior ſomno, et ſummi faſtigia tecti
Adſcenſu ſupero, atque adrectis auribus adſto:
In ſegetem veluti quum flamma, furentibus auſtris,
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boumque labores,
Præcipitesque trahit ſilvas: ſtupet inſcius alto

Adcipiens fonitum faxi de vertice paftor.
Tum vero manifefta fides, Danaûmque patefcunt
Infidiæ. Jam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Volcano fuperante, domus: jam proxumus ardet
Ucalegon: Sigea igni freta lata relucent.
Exoritur clamorque virûm, clangorque tubarum.
Arma amens capio; nec fat rationis in armis;
Sed glomerare manum bello, et concurrere in arcem,
Cum fociis, ardent animi: furor iraque mentem
Præcipitant; pulchrumque mori fuccurrit in armis.
Ecce! autem telis Panthus elapfus Achivom,
Panthus Othryades, arcis Phœbique facerdos,
Sacra manu, victosque deos, parvumque nepotem
Ipfe trahit, curfuque amens ad limina tendit.
Quo res fumma loco, Panthu? quam prendimus arcem?
Vix ea fatus eram, gemitu quum talia reddit:
Venit fumma dies, et ineluctabile tempus,
Dardaniæ. Fuimus Troës: fuit Ilium, et ingens
Gloria Teucrorum: ferus omnia Juppiter Argos
Tranftulit: incenfâ Danai dominantur in urbe.
Arduus armatos mediis in mœnibus adftans
Fundit equus, victorque Sinon incendia mifcet,
Infultans. Portis alii bipatentibus adfunt,
Millia quot magnis umquam venere Mycenis.
Obfedere alii telis angufta viarum
Oppofiti: ftat ferri acies mucrone corufco,

Stricta, parata neci: vix primi prœlia tentant
Portarum vigiles, et cæco Marte resistunt.
Talibus Othryadæ dictis, et numine divom,
In flammas et in arma feror, quo tristis Erinnys,
Quo fremitus vocat, et sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Rhipeus, et maxumus armis
Epytus: oblati per lunam Hypanisque Dymasque,
Et lateri adglomerant nostro; juvenisque Corœbus
Mygdonides: illis ad Trojam forte diebus
Venerat, insano Cassandræ incensus amore;
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque, ferebat:
Infelix! qui non sponsæ præcepta furentis
Audierit.
Quos ubi confertos audere in prœlia vidi;
Incipio super his: Juvenes, fortissima frustra
Pectora, si vobis audentem extrema cupido
Certa sequi; (quæ sit rebus fortuna videtis:
Excessere omnes, adytis arisque relictis,
Di, quibus imperium hoc steterat: succurritis urbi
Incensæ) moriamur, et in media arma ruamus:
Una salus victis, nullam sperare salutem.
Sic animis juvenum furor additus. Inde, lupi ceu
Raptores atrâ in nebulâ, quos inproba ventris
Exegit cæcos rabies, catulique relicti
Faucibus exspectant siccis; per tela, per hostis,
Vadimus haud dubiam in mortem: mediæque tenemus
Urbis iter: Nox atra cavâ circumvolat umbrâ.

Quis cladem illius noctis, quis funera, fando
Explicet, aut possit lacrimis æquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos;
Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora, perque domos, et religiosa deorum
Limina. Nec soli pœnas dant sanguine Teucri;
Quondam etiam victis redit in præcordia virtus,
Victoresque cadunt Danai. Crudelis ubique
Luctus, ubique Pavor, et plurima Mortis imago.
Primus se, Danaûm magnâ comitante catervâ,
Androgeus obfert nobis, socia agmina credens
Inscius; atque ultro verbis conpellat amicis:
Festinate, viri; nam quæ tam sera moratur
Segnities? alii rapiunt incensa, feruntque,
Pergama: vos celsis nunc primum a navibus itis?
Dixit: et extemplo (neque enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hostis.
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Inprovisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit,
Adtollentem iras, et cærula colla tumentem;
Haud secus Androgeus visu tremefactus abibat:
Inruimus, densis et circumfundimur armis;
Ignarosque loci passim, et formidine captos,
Sternimus. Adspirat primo Fortuna labori.
Atque hic, successu exsultans animisque, Corœbus:
O socii! quâ prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quâque ostendit se dextra, sequamur:

Mutemus clipeos, Danaûmque infignia nobis
Aptemus: dolus, an virtus, quis in hofte requirat?
Arma dabunt ipfi. Sic fatus, deinde comantem
Androgei galeam, clipeique infigne decorum,
Induitur; laterique Argivum adcommodat enfem.
Hoc Rhipeus, hoc ipfe Dymas, omnisque juventus
Læta facit: fpoliis fe quisque recentibus armat.
Vadimus inmixti Danais haud numine noftro,
Multaque per cæcam congreffi prœlia noctem
Conferimus: multos Danaûm demittimus Orco.
Diffugiunt alii ad navis, et litora curfu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rurfus equum, et notâ conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!
Ecce! trahebatur paffis, Priameïa virgo,
Crinibus a templo Caffandra adytisque Minervæ,
Ad cœlum tendens ardentia lumina fruftra:
Lumina; nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc fpeciem furiatâ mente Corœbus,
Et fefe medium injecit periturus in agmen.
Confequimur cuncti, et denfis incurrimus armis.
Hic primum ex alto delubri culmine telis
Noftrorum obruimur, oriturque miferrima cædes
Armorum facie, et Graiarum errore jubarum.
Tum Danai, gemitu atque ereptæ virginis irâ,
Undique conlecti invadunt: acerrimus Ajax,
Et gemini Atridæ, Dolopumque exercitus omnis
Adverfi rupto ceu quondam turbine venti

Confligunt, Zephyrusque, Notusque, et lætus Eois
Eurus equis: ſtridunt ſilvæ, ſævitque tridenti
Spumeus atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, ſi quos obſcurâ nocte per umbram
Fudimus inſidiis, totâque agitavimus urbe,
Adparent: primi clipeos, mentitaque tela,
Adgnoſcunt; atque ora, ſono diſcordia, ſignant.
Ilicet obruimur numero: primusque Corœbus
Penelei dextrâ, divæ armipotentis ad aram,
Procumbit: cadit et Rhipeus, juſtiſſimus unus
Qui fuit in Teucris, et ſervantiſſimus æqui;
Dîs aliter viſum: pereunt Hypanisque Dymasque,
Confixi a ſociis; nec te tua plurima, Panthu,
Labentem pietas, nec Apollinis infula, texit.
Iliaci cineres, et flamma extrema meorum,
Teſtor, in occaſu veſtro nec tela, nec ullas
Vitaviſſe vices Danaûm; et, ſi fata fuiſſent,
Ut caderem, meruiſſe manu. Divellimur inde;
Iphitus et Pelias mecum: quorum Iphitus ævo
Jam gravior, Pelias et volnere tardus Ulixi.
Protinus ad ſedes Priami clamore vocati:
Hic vero ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
Bella forent, nulli totâ morerentur in urbe;
Sic Martem indomitum, Danaosque ad tecta ruentis
Cernimus, obſeſſumque actâ teſtudine limen.
Hærent parietibus ſcalæ, poſtesque ſub ipſos
Nituntur gradibus, clipeosque ad tela ſiniſtris
Protecti objiciunt; prenſant faſtigia dextris.

Dardanidæ contra turris, ac tecta domorum
Culmina, convellunt: his se, quando ultima cernunt,
Extremâ jam in morte parant defendere telis:
Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
Devolvunt: alii strictis mucronibus imas
Obsedere fores; has servant agmine denso.
Instaurati animi, regis succurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, cæcæque fores, et pervius usus
Tectorum inter se Priami, postesque relicti
A tergo: infelix quâ se, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad soceros, et avo puerum Astyanacta trahebat.
Evado ad summi fastigia culminis; unde
Tela manu miseri jactabant inrita Teucri.
Turrim in præcipiti stantem, summisque sub astra
Eductam tectis, unde omnis Troja videri
Et Danaûm solitæ naves et Achaïa castra,
Adgressi ferro circum, quâ summa labantis
Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
Sedibus, inpulimusque: ea, labsa repente, ruinam
Cum sonitu trahit; et Danaûm super agmina late
Incidit: ast alii subeunt: nec saxa, nec ullum
Telorum interea cessat genus.
Vestibulum ante ipsum, primoque in limine, Pyrrhus
Exsultat, telis et luce coruscus aënâ;

Qualis, ubi in lucem coluber, mala gramina paſtus,
Frigida ſub terrâ tumidum quem bruma tegebat;
Nunc, poſitis novus exuviis, nitidusque juventâ,
Lubrica convolvit, ſublato pectore, terga,
Arduus ad ſolem, et linguis micat ore triſulcis.
Unâ ingens Periphas, et, equorum agitator Achillis
Armiger, Automedon; unâ omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, et flammas ad culmina jactant.
Ipſe inter primos conreptâ dura bipenni
Limina perrumpit, poſtesque a cardine vellit
Æratos: jamque, exciſâ trabe, firma cavavit
Robora, et ingentem lato dedit ore feneſtram.
Adparet domus intus, et atria longa pateſcunt;
Adparent Priami et veterum penetralia regum:
Armatosque vident ſtantis in limine primo.
At domus interior gemitu, miſeroque tumultu,
Miſcetur; penitusque cavæ plangoribus ædes
Femineis ululant; ferit aurea ſidera clamor.
Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent poſtes, atque oſcula figunt.
Inſtat vi patriâ Pyrrhus; nec clauſtra, neque ipſi
Cuſtodes, ſufferre valent: labat ariete crebro
Janua, et emoti procumbunt cardine poſtes.
Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant
Inmiſſi Danai, et late loca milite conplent.
Non ſic, aggeribus ruptis, quum ſpumeus amnis
Exiit, oppoſitasque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposque per omnis

Cum ſtabulis armenta trahit. Vidi ipſe furentem
Cæde Neoptolemum, geminosque in limine Atridas:
Vidi Hecubam, centumque nurus, Priamumque per aras
Sanguine fœdantem, quos ipſe ſacraverat, ignis.
Quinquaginta illi thalami, ſpes tanta nepotum!
Barbarico poſtes auro ſpoliisque ſuperbi
Procubuere. Tenent Danai, quâ deficit ignis.
Forſitan et, Priami fuerint quæ fata, requiras.
Urbis uti captæ caſum, convolſaque vidit
Limina tectorum, et medium in penetralibus hoſtem;
Arma diu ſenior deſueta trementibus ævo
Circumdat nequidquam humeris, et inutile ferrum
Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſtis.
Ædibus in mediis, nudoque ſub ætheris axe,
Ingens ara fuit; juxtaque veterrima laurus,
Incumbens aræ, atque umbrâ conplexa Penates.
Hic Hecuba et natæ nequidquam, altaria circum,
Præcipites atrâ ceu tempeſtate columbæ,
Condenſæ, et divom amplexæ ſimulacra, ſedebant.
Ipſum autem ſumtis Priamum juvenalibus armis
Ut vidit; Quæ mens tam dira, miſerrime conjunx,
Inpulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec defenſoribus iſtis,
Tempus eget: non, ſi ipſe meus nunc adforet Hector.

Huc tandem concede: hæc ara tuebitur omnis;
Aut moriere ſimul. Sic ore effata, recepit
Ad ſeſe, et ſacrâ longævum in ſede locavit.
Ecce! autem, elabſus Pyrrhi de cæde, Polites,
Unus natorum Priami, per tela, per hoſtis,
Porticibus longis fugit, et vacua atria luſtrat
Saucius. Illum, ardens, infeſto volnere Pyrrhus
Inſequitur, jam jamque manu tenet, et premit haſtâ.
Ut tandem ante oculos evaſit et ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Hic Priamus, quamquam in mediâ jam morte tenetur,
Non tamen abſtinuit, nec voci iræque pepercit:
At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis,
Di, ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia curet,
Perſolvant grates dignas, et præmia reddant
Debita: qui nati coram me cernere letum
Feciſti, et patrios fœdaſti funere voltus.
At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles
Talis in hoſte fuit Priamo; ſed jura fidemque
Supplicis erubuit, corpusque exſangue ſepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remiſit.
Sic fatus ſenior, telumque inbelle ſine ictu
Conjecit; rauco quod, protinus ære repulſum,
Ex ſummo clipei nequidquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, et nuntius ibis,
Pelidæ genitori: illi mea triſtia facta,

Degeneremque Neoptolemum, narrare memento.
Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipfa trementem
Traxit, et in multo labfantem fanguine nati;
Implicuitque comam lævâ, dextrâque corufcum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit, enfem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Trojam incenfam, et prolabfa videntem
Pergama; tot quondam populis terrisque fuperbum;
Regnatorem Afiæ! Jacet ingens litore truncus,
Avolfumque humeris caput, et fine nomine corpus.
At me tum primum fævus circumftetit horror:
Obftupui: fubiit cari genitoris imago,
Ut regem æquævum crudeli volnere vidi
Vitam exhalantem: fubiit deferta Creüfa,
Et direpta domus, et parvi cafus Iuli.
Refpicio, et, quæ fit me circum copia, luftro.
Deferuere omnes defeffi, et corpora faltu
Ad terram mifere, aut ignibus ægra dedere.
Jamque adeo fuper unus eram, quum limina Veftæ
Servantem, et tacitam fecretâ in fede latentem,
Tyndarida adfpicio: dant clara incendia lucem
Erranti, paffimque oculos per cuncta ferenti.
Illa, fibi infeftos everfa ob Pergama, Teucros,
Et pœnas Danaûm, et deferti conjugis iras,
Præmetuens, Trojæ et patriæ communis Erinnys,

Abdiderat ſeſe, atque aris inviſa ſedebat.
Exarſere ignes animo: ſubit ira cadentem
Ulciſci patriam, et ſceleratas ſumere pœnas.
Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasque Mycenas,
Adſpiciet; partoque ibit regina triumpho?
Conjugiumque, domumque, patres, natosque videbit,
Iliadum turbâ et Phrygiis comitata miniſtris?
Occiderit ferro Priamus? Troja arſerit igni?
Dardanium toties ſudarit ſanguine litus?
Non ita: namque, etſi nullum memorabile nomen
Femineâ in pœnâ eſt, nec habet victoria laudem;
Extinxiſſe nefas tamen, et ſumſiſſe merentis
Laudabor pœnas; animumque expleſſe juvabit
Ultricis flammæ, et cineres ſatiaſſe meorum.
Talia jactabam, et furiatâ mente ferebar;
Quum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, et purâ per noctem in luce refulſit,
Alma parens, confeſſa deam, qualisque videri
Cœlicolis et quanta ſolet; dextrâque prehenſum
Continuit, roſeoque hæc inſuper addidit ore:
Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam noſtri tibi cura receſſit?
Non prius adſpicies, ubi, feſſum ætate, parentem
Liqueris Anchiſen? ſuperet conjunxne Creüſa,
Aſcaniusque puer? quos omnis undique Graiæ
Circum errant acies; et, ni mea cura reſiſtat,

Jam flammæ tulerint, inimicus et hauſerit enſis.
Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacænæ,
Culpatusve Paris; divom inclementia, divom,
Has evertit opes, ſternitque a culmine Trojam.
Adſpice; namque omnem, quæ nunc, obducta tuenti,
Mortalis hebetat viſus tibi, et humida circum
Caligat, nubem eripiam; tu ne qua parentis
Juſſa time, neu præceptis parere recuſa:
Hic, ubi disjectas moles avolſaque ſaxis
Saxa vides, mixtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta, quatit; totamque ab ſedibus urbem
Eruit. Hic Juno Scæas ſæviſſima portas
Prima tenet, ſociumque furens a navibus agmen,
Ferro adcincta, vocat.
Jam ſummas arcis Tritonia, reſpice, Pallas
Inſedit, nimbo effulgens, et Gorgone ſævâ.
Ipſe Pater Danais animos, viresque ſecundas,
Sufficit: ipſe deos in Dardana ſuſcitat arma.
Eripe, nate, fugam, finemque inpone labori.
Nusquam abero, et tutum patrio te limine ſiſtam.
Dixerat: et ſpiſſis noctis ſe condidit umbris.
Adparent diræ facies, inimicaque Trojæ
Numina magna deûm.
Tum vero omne mihi viſum conſidere in ignis
Ilium, et ex imo verti Neptunia Troja:
Ac veluti, ſummis antiquam in montibus ornum

Quum, ferro adcifam crebrisque bipennibus, inftant
Eruere agricolæ certatim, illa usque minatur,
Et, tremefacta comam concuffo vertice, nutat
Volneribus; donec paullatim evicta fupremum
Congemuit, traxitque jugis avolfa ruinam.
Defcendo, ac, ducente deo, flammam inter et hoftis
Expedior; dant tela locum, flammæque recedunt.
Atque, ubi jam patriæ perventum ad limina fedis,
Antiquasque domos; genitor, quem tollere in altos
Optabam primum montis, primumque petebam,
Abnegat excifâ vitam producere Trojâ,
Exfiliumque pati. Vos o! quibus integer ævi
Sanguis, ait, folidæque fuo ftant robore vires,
Vos agitate fugam:
Me fi cœlicolæ voluiffent ducere vitam,
Has mihi fervaffent fedes. Satis una, fuperque,
Vidimus excidia, et captæ fuperavimus urbi.
Sic o! fic pofitum adfati difcedite corpus.
Ipfe manu mortem inveniam. Miferebitur hoftis,
Exuviasque petet. Facilis jactura fepulcri.
Jam pridem invifus divis, et inutilis, annos
Demoror; ex quo me divom pater, atque hominum rex,
Fulminis adflavit ventis, et contigit igni.
Talia perftabat memorans, fixusque manebat:
Nos contra, effufi lacrimis, conjunxque Creüfa,
Afcaniusque, omnisque domus, ne vertere fecum

Cuncta pater, fatoque urguenti incumbere vellet.
Abnegat; inceptoque, et sedibus hæret in isdem.
Rursus in arma feror, mortemque miserrimus opto:
Nam quod consilium, aut quæ jam fortuna, dabatur?
Mene efferre pedem, genitor, te posse relicto
Sperasti? tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tantâ Superis placet urbe relinqui,
Et sedet hoc animo, peritturæque addere Trojæ
Teque tuosque juvat; patet isti janua leto:
Jamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad aras.
Hocc'erat, alma parens, quod me per tela, per ignis,
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utque
Ascanium, patremque meum, juxtaque Creüsam,
Alterum in alterius mactatos sanguine, cernam?
Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danais: sinite instaurata revisam
Prœlia. Numquam omnes hodie moriemur inulti.
Hinc ferro adcingor rursus, clipeoque sinistram
Insertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce! autem, conplexa pedes, in limine conjunx
Hærebat, parvumque patri tendebat Iulum:
Si periturus abis, et nos rape in omnia tecum;
Sin aliquam expertus sumtis spem ponis in armis,
Hanc primum tutare domum. Cui parvus Iulus,

Cui pater, et conjunx, quondam tua dicta, relinquor?
Talia vociferans gemitu tectum omne replebat;
Quum subitum dictuque oritur mirabile monstrum.
Namque manus inter, mæstorumque ora parentum,
Ecce! levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia mollis
Lambere flamma comas, et circum tempora pasci.
Nos pavidi trepidare metu, crinemque flagrantem
Excutere, et sanctos restinguere fontibus ignes.
At pater Anchises oculos ad sidera lætus
Extulit, et cœlo palmas cum voce tetendit:
Juppiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
Adspice nos; hoc tantum: et, si pietate meremur,
Da deinde auxilium, pater, atque hæc omina firma.
Vix ea fatus erat senior, subitoque fragore
Intonuit lævum; et, de cœlo labsa, per umbras
Stella, facem ducens, multâ cum luce cucurrit.
Illam, summa super labentem culmina tecti,
Cernimus Idæâ claram se condere silvâ,
Signantemque vias; tum longo limite sulcus
Dat lucem, et late circum loca sulfure fumant.
Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
Adfaturque deos, et sanctum sidus adorat:
Jam jam nulla mora est: sequor; et, quâ ducitis, adsum.
Di patrii, servate domum, servate nepotem:

Veſtrum hoc augurium, veſtroque in numine Troja
eſt.
Cedo equidem; nec, nate, tibi comes ire recuſo.
Dixerat ille: et jam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiusque æſtus incendia volvunt.
Ergo age, care pater, cervici inponere noſtræ;
Ipſe ſubibo humeris, nec me labor iſte gravabit.
Quo res cumque cadent, unum et commune periclum,
Una ſalus, ambobus erit. Mihi parvus Iulus
Sit comes, et longe ſervet veſtigia conjunx.
Vos, famuli, quæ dicam, animis advertite veſtris.
Eſt urbe egreſſis tumulus, templumque vetuſtum
Deſertæ Cereris, juxtaque antiqua cupreſſus,
Religione patrum multos ſervata per annos:
Hanc ex diverſo ſedem veniemus in unam.
Tu, genitor, cape ſacra manu, patriosque Penates:
Me, bello e tanto digreſſum, et cæde recenti,
Adtrectare nefas; donec me flumine vivo
Abluero.
Hæc fatus, latos humeros, ſubjectaque colla,
Veſte ſuper, fulvique inſternor pelle leonis;
Succedoque oneri: dextræ ſe parvus Iulus
Inplicuit, ſequiturque patrem non paſſibus æquis:
Pone ſubit conjunx. Ferimur per opaca locorum.
Et me, quem dudum non ulla injecta movebant
Tela, neque adverſo glomerati ex agmine Graii,
Nunc omnes terrent auræ, ſonus excitat omnis

Sufpenfum, et pariter comitique onerique timentem.
Jamque propinquabam portis, omnemque videbar
Evafiffe viam; fubito quum creber ad auris
Vifus adeffe pedum fonitus: genitorque, per umbram
Profpiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant:
Ardentis clipeos, atque æra micantia, cerno.
Hic mihi, nefcio quod, trepido male numen amicum
Confufam eripuit mentem: namque, avia curfu
Dum fequor, et notâ excedo regione viarum,
Heu! mifero conjunx, fatone erepta, Creüfa
Subftitit, erravitne viâ, feu laffa refedit,
Incertum: nec poft oculis eft reddita noftris;
Nec prius amiffam refpexi, animumve reflexi,
Quam tumulum antiquæ Cereris fedemque facratam
Venimus: hic demum conlectis omnibus una
Defuit; et comites, natumque, virumque, fefellit.
Quem non incufavi amens hominumque, deorumque?
Aut quid in everfâ vidi crudelius urbe?
Afcanium, Anchifenque patrem, Teucrosque Penates
Conmendo fociis, et curvâ valle recondo:

Ipse urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.
Stat casus renovare omnis, omnemque reverti
Per Trojam, et rursus caput objectare periclis.
Principio muros, obscuraque limina portæ,
Quà gressum extuleram, repeto; et vestigia retro
Observata sequor per noctem, et lumine lustro.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde domum, si forte pedem, si forte, tulisset,
Me refero: inruerant Danai, et tectum omne tenebant.
Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
Volvitur: exsuperant flammæ; furit æstus ad auras.
Procedo; et Priami sedes, arcemque, reviso.
Et jam porticibus vacuis Junonis asylo,
Custodes lecti, Phœnix et dirus Ulixes
Prædam adservabant: huc undique Troïa gaza,
Incensis erepta adytis, mensæque deorum,
Crateresque auro solidi, captivaque vestis
Congeritur: pueri, et pavidæ longo ordine matres,
Stant circum.
Ausus quin etiam voces jactare per umbram,
Inplevi clamore vias, mæstusque Creüsam,
Nequidquam ingeminans, iterumque iterumque vocavi.
Quærenti, et tectis urbis sine fine furenti,
Infelix simulacrum, atque ipsius umbra Creüsæ
Visa mihi ante oculos, et notâ major imago.
Obstupui, steteruntque comæ, et vox faucibus hæsit.

Tum ſic adfari, et curas his demere dictis:
Quid tantum inſano juvat indulgere dolori,
O dulcis conjunx? non hæc ſine numine divom
Eveniunt: nec te hinc comitem aſportare Creüſam
Fas; aut ille ſinit ſuperi regnator Olympi.
Longa tibi exſilia, et vaſtum maris æquor arandum:
Et terram Heſperiam venies; ubi Lydius, arva
Inter opima virûm, leni fluit agmine Thybris.
Illic res lætæ, regnumque, et regia conjunx
Parta tibi: lacrimas dilectæ pelle Creüſæ.
Non ego Myrmidonum ſedes, Dolopumve, ſuperbas
Adſpiciam, aut Graiis ſervitum matribus ibo,
Dardanis, et divæ Veneris nurus:
Sed me magna deûm Genetrix his detinet oris.
Jamque vale, et nati ſerva communis amorem.
Hæc ubi dicta dedit, lacrimantem, et multa volentem
Dicere, deſeruit, tenuisque receſſit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
Ter fruſtra conprenſa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique ſimillima fumo.
Sic demum ſocios, conſumtâ nocte, reviſo.
Atque hic ingentem comitum adfluxiſſe novorum
Invenio, admirans numerum; matresque virosque,
Conlectam exſilio pubem, miſerabile volgus.

Undique convenere, animis opibusque parati,
In quascumque velim pelago deducere terras.
  Jamque jugis fummæ furgebat Lucifer Idæ,
Ducebatque diem; Danaique obfeffa tenebant
Limina portarum; nec fpes opis ulla dabatur:
Ceffi, et fublato montem genitore petivi.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS,

LIBER TERTIUS.

Postquam res Asiæ, Priamique evertere gentem
Inmeritam, visum Superis, ceciditque superbum
Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troja;
Diversa exsilia, et desertas quærere terras,
Auguriis agimur divom; classemque sub ipsâ
Antandro, et Phrygiæ molimur montibus Idæ;
Incerti, quo fata ferant, ubi sistere detur:
Contrahimusque viros. Vix prima inceperat æstas,
Et pater Anchises dare fatis vela jubebat;
Litora quum patriæ lacrimans portusque relinquo,
Et campos, ubi Troja fuit. Feror exsul in altum
Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis dîs.
  Terra procul vastis colitur Mavortia campis,
Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo;
Hospitium antiquum Trojæ, sociique Penates,
Dum fortuna fuit. Feror huc, et litore curvo

Mœnia prima loco, fatis ingreſſus iniquis;
Æneadasque meo nomen de nomine fingo.
Sacra Dionææ matri divisque ferebam,
Auſpicibus cœptorum operum; ſuperoque nitentem
Cœlicolum regi mactabam in litore taurum.
Forte fuit juxta tumulus, quo cornea ſummo
Virgulta, et denſis haſtilibus horrida myrtus:
Adceſſi; viridemque ab humo convellere ſilvam
Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras,
Horrendum et dictu video mirabile monſtrum.
Nam, quæ prima ſolo, ruptis radicibus, arbor
Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttæ,
Et terram tabo maculant. Mihi frigidus horror
Membra quatit, gelidusque coit formidine ſanguis.
Rurſus et alterius lentum convellere vimen
Inſequor, et cauſſas penitus tentare latentis:
Ater et alterius ſequitur de cortice ſanguis.
Multa movens animo, Nymphas venerabar agreſtis,
Gradivumque patrem, Geticis qui præſidet arvis;
Rite ſecundarent viſus, omenque levarent.
Tertia ſed poſtquam majore haſtilia niſu
Adgredior, genibusque adverſæ obluctor arenæ,
(Eloquar, an ſileam?) gemitus lacrimabilis imo
Auditur tumulo, et vox reddita fertur ad auris:
Quid miſerum, Ænea, laceras? jam parce ſepulto;
Parce pias ſcelerare manus. Non me tibi Troja
Externum tulit; aut cruor hic de ſtipite manat.

Heu! fuge crudelis terras, fuge litus avarum.
Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea texit
Telorum feges, et jaculis increvit acutis.
Tum vero, ancipiti mentem formidine preffus,
Obftupui, fteteruntque comæ, et vox faucibus hæfit.
Hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
Infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threïcio regi; quum jam diffideret armis
Dardaniæ, cingique urbem obfidione videret.
Ille, ut opes fractæ Teucrûm, et Fortuna receffit,
Res Agamemnonias victriciaque arma fecutus,
Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, et auro
Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis,
Auri facra fames! Poftquam pavor offa reliquit,
Delectos populi ad proceres, primumque parentem,
Monftra deûm refero; et, quæ fit fententia, pofco.
Omnibus idem animus fcelerată excedere terră;
Linqui pollutum hofpitium, et dare claffibus auftros.
Ergo inftauramus Polydoro funus, et ingens
Adgeritur tumulo tellus: ftant Manibus aræ,
Cæruleis mæftæ vittis, atrâque cupreffo;
Et circum Iliades, crinem de more folutæ.
Inferimus tepido fpumantia cymbia lacte,
Sanguinis et facri pateras; animamque fepulcro
Condimus, et magnâ fupremum voce ciemus.
Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti

Dant maria, et lene crepitans vocat aufter in altum,
Deducunt focii navis, et litora conplent.
Provehimur portu; terræque, urbesque, recedunt.
Sacra mari colitur medio gratiffima tellus
Nereidum matri, et Neptuno Ægæo:
Quam pius Arcitenens, oras et litora circum
Errantem, Gyaro celfà Myconoque revinxit,
Inmotamque coli dedit, et contemnere ventos.
Huc feror; hæc feffos tuto placidiffima portu
Adcipit. Egreffi veneramur Apollinis urbem.
Rex Anius, rex idem hominum Phœbique facerdos,
Vittis et facrâ redimitus tempora lauro,
Occurrit: veterem Anchifen agnofcit amicum.
Jungimus hofpitio dextras, et tecta fubimus.
Templa dei faxo venerabar ftructa vetufto:
Da propriam, Thymbræe, domum; da mœnia feffis,
Et genus, et manfuram urbem. Serva altera Trojæ
Pergama, reliquias Danaûm, atque inmitis Achilli.
Quem fequimur? quove ire jubes? ubi ponere fedes?
Da, pater, augurium; atque animis inlabere noftris.
Vix ea fatus eram; tremere omnia vifa repente,
Liminaque, laurusque dei; totusque moveri
Mons circum, et mugire adytis cortina reclufis.
Submiffi petimus terram, et vox fertur ad auris:

Dardanidæ duri, quæ vos a ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Adcipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, et qui naſcentur ab illis.
Hæc Phœbus: mixtoque ingens exorta tumultu
Lætitia; et cuncti, quæ ſint ea mœnia, quærunt;
Quo Phœbus vocet errantis, jubeatque reverti.
Tum genitor, veterum volvens monumenta virorum,
Audite, o proceres! ait; et ſpes diſcite veſtras.
Creta Jovis magni medio jacet inſula ponto;
Mons Idæus ubi, et gentis cunabula noſtræ.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna:
Maximus unde pater, ſi rite audita recordor,
Teucrus Rhœteas primum eſt advectus ad oras,
Optavitque locum regno. Nondum Ilium, et arces
Pergameæ ſteterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater, cultrix Cybelæ, Corybantiaque æra,
Idæumque nemus: hinc fida ſilentia ſacris,
Et juncti currum dominæ ſubiere leones.
Ergo agite, et, divom ducunt quâ juſſa, ſequamur:
Placemus ventos, et Gnoſia regna petamus.
Nec longo diſtant curſu: modo Juppiter adſit,
Tertia lux claſſem Cretæis ſiſtet in oris.
Sic fatus, meritos aris mactavit honores;
Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo;
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.

Fama volat, pulſum regnis ceſſiſſe paternis
Idomenea ducem, deſertaque litora Cretæ;
Hoſte vacare domos, ſedesque adſtare relictas.
Linquimus Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque jugis Naxon, viridemque Donuſam,
Olearon, niveamque Paron, ſparſasque per æquor
Cycladas, et crebris legimus freta concita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor;
Hortantur ſocii, Cretam proavosque petamus:
Proſequitur ſurgens a puppi ventus euntis,
Et tandem antiquis Curetum adlabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,
Pergameamque voco; et, lætam cognomine, gentem
Hortor amare focos, arcemque adtollere tectis.
Jamque fere ſicco ſubductæ litore puppes;
Connubiis, arvisque novis, operata juventus;
Jura domosque dabam; ſubito quum tabida membris,
Conrupto cœli tractu, miſerandaque venit
Arboribusque ſatisque lues, et letifer annus.
Linquebant dulcis animas, aut ægra trahebant
Corpora; tum ſterilis exurere Sirius agros;
Arebant herbæ, et victum ſeges ægra negabat.
Rurſus ad oraclum Ortygiæ, Phœbumque, remenſo
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quam feſſis finem rebus ferat; unde laborum
Tentare auxilium jubeat; quo vertere curſus.
Nox erat, et terris animalia ſomnus habebat:

Effigies ſacræ divom, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Trojâ, mediisque ex ignibus urbis,
Extuleram, viſi ante oculos adſtare jacentis
Inſomnis, multo manifeſti lumine, quâ ſe
Plena per inſertas fundebat luna feneſtras.
Tum ſic adfari, et curas his demere dictis:
Quod tibi, delato Ortygiam, dicturus Apollo eſt,
Hic canit: et tua nos en! ultro ad limina mittit.
Nos te, Dardaniâ incenſâ, tuaque arma ſecuti;
Nos, tumidum ſub te permenſi claſſibus æquor,
Idem venturos tollemus in aſtra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus. Tu mœnia magnis
Magna para, longumque fugæ ne linque laborem.
Mutandæ ſedes. Non hæc tibi litora ſuaſit
Delius, aut Cretæ juſſit conſidere, Apollo.
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt;
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ;
Œnotri coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixiſſe, ducis de nomine, gentem:
Hæ nobis propriæ ſedes; hinc Dardanus ortus,
Iaſiusque pater, genus a quo principe noſtrum.
Surge age, et hæc lætus longævo dicta parenti
Haud dubitanda refer: Corythum, terraſque requirat
Auſonias. Dictæa negat tibi Juppiter arva.
Talibus adtonitus viſis, ac voce deorum,
(Nec ſopor illud erat; ſed coram agnoſcere vultus,

Velatasque comas, præſentiaque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore ſudor)
Conripio e ſtratis corpus, tendoque ſupinas
Ad cœlum cum voce manus, et munera libo
Intemerata focis. Perfecto lætus honore,
Anchiſen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminosque parentis;
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Nate, Iliacis exercite fatis,
Sola mihi talis caſus Caſſandra canebat.
Nunc repeto, hæc generi portendere debita noſtro;
Et ſæpe Heſperiam, ſæpe Itala regna, vocare.
Sed quis ad Heſperiæ venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Caſſandra moveret?
Cedamus Phœbo, et moniti meliora ſequamur.
Sic ait; et cuncti dicto paremus ovantes.
Hanc quoque deſerimus ſedem, paucisque relictis
Vela damus, vaſtumque cavâ trabe currimus æquor.
Poſtquam altum tenuere rates, nec jam amplius ullæ
Adparent terræ, cœlum undique et undique pontus;
Tum mihi cæruleus ſupra caput adſtitit imber,
Noctem hiememque ferens; et inhorruit unda tenebris.
Continuo venti volvunt mare, magnaque ſurgunt
Æquora. Diſperſi jactamur gurgite vaſto.
Involvere diem nimbi, et nox humida cœlum
Abſtulit; ingeminant, abruptis nubibus, ignes.

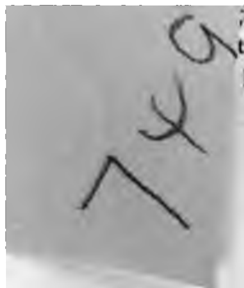
Excutimur curſu, et cæcis erramus in undis.
Ipſe diem noctemque negat diſcernere cœlo,
Nec meminiſſe viæ mediâ Palinurus in undâ.
Tris adeo, incertos cæcâ caligine, ſoles
Erramus pelago; totidem ſine ſidere noctes:
Quarto terra die primum ſe adtollere tandem
Viſa; aperire procul montis, ac volvere fumum.
Vela cadunt; remis inſurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent ſpumas, et cærula verrunt.
Servatum ex undis, Strophadum me litora primum
Adcipiunt; Strophades Graio ſtant nomine dictæ,
Inſulæ Ionio in magno: quas dira Celæno,
Harpyiæque colunt aliæ, Phineïa poſtquam
Clauſa domus, menſasque metu liquere priores.
Triſtius haud illis monſtrum, nec ſævior ulla
Peſtis, et ira deûm, Stygiis ſeſe extulit undis.
Virginei volucrum voltus, fœdiſſima ventris
Proluvies, uncæque manus, et pallida ſemper
Ora fame.
Huc ubi delati portus intravimus, ecce!
Læta boum paſſim campis armenta videmus,
Caprigenûmque pecus, nullo cuſtode, per herbas.
Inruimus ferro; et divos, ipſumque vocamus
In partem prædamque Jovem. Tum litore curvo
Exſtruimusque toros, dapibusque epulamur opimis.
At ſubitæ horrifico lapſu de montibus adſunt
Harpyiæ, et magnis quatiunt clangoribus alas;

Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdant
Inmundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo, sub rupe cavatâ,
Arboribus clausi circum, atque horrentibus umbris,
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.
Rursum ex diverso cœli, cæcisque latebris,
Turba sonans prædam pedibus circumvolat uncis:
Polluit ore dapes. Sociis tunc, arma capessant,
Edico, et dirâ bellum cum gente gerendum.
Haud secus ac jussi faciunt, tectosque per herbam
Disponunt ensis, et scuta latentia condunt.
Ergo, ubi delapsæ sonitum per curva dedere
Litora, dat signum speculâ Misenus ab altâ
Ære cavo: invadunt socii, et nova prœlia tentant,
Obscenas pelagi ferro fœdare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec volnera tergo,
Adcipiunt; celerique fugâ sub sidera labsæ
Semesam prædam, et vestigia fœda, relinquunt.
Una in præcelsâ consedit rupe Celæno,
Infelix vates; rumpitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro cæde boum, stratisque juvencis,
Laomedontiadæ, bellumne inferre paratis,
Et patrio Harpyias insontis pellere regno?
Adcipite ergo animis, atque hæc mea figite dicta:
Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo,
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam cursu petitis; ventisque vocatis

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem,
Quam vos dira fames, noſtræque injuria cædis,
Ambeſas ſubigat malis abſumere menſas.
  Dixit; et in ſilvam, pennis ablata, refugit:
At ſociis, ſubitâ gelidus formidine, ſanguis
Deriguit: cecidere animi; nec jam amplius armis,
Sed votis, precibusque, jubent expoſcere pacem,
Sive deæ, ſeu ſint diræ obſcenæque volucres.
Et pater Anchiſes, paſſis de litore palmis,
Numina magna vocat, meritosque indicit honores:
Di, prohibete minas; di, talem avertite caſum;
Et placidi ſervate pios! Tum litore funem
Deripere, excuſſosque jubet laxare rudentis.
  Tendunt vela Noti: ferimur ſpumantibus undis,
Quâ curſum ventusque gubernatorque vocabant.
Jam medio adparet fluctu nemoroſa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, et Neritos ardua ſaxis.
Effugimus ſcopulos Ithacæ, Laërtia regna,
Et terram altricem ſævi exſecramur Ulixi.
Mox et Leucatæ nimboſa cacumina montis,
Et, formidatus nautis, aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, et parvæ ſuccedimus urbi.
Ancora de prorâ jacitur; ſtant litore puppes.
  Ergo, inſperatâ tandem tellure potiti,
Luſtramurque Jovi, votisque incendimus aras;
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias, oleo labente, palæſtras

Nudati socii. Juvat evasisse tot urbis
Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hostis.
Interea magnum sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aquilonibus asperat undas.
Ære cavo clipeum, magni gestamen Abantis,
Postibus adversis figo, et rem carmine signo:
ÆNEAS HÆC DE DANAIS VICTORIBUS ARMA.
Linquere tum portus jubeo, et considere transtris:
Certatim socii feriunt mare, et æquora verrunt.
Protenus aërias Phæacum abscondimus arces,
Litoraque Epiri legimus, portuque subimus
Chaonio, et celsam Buthroti adcedimus urbem.
Hic incredibilis rerum fama occupat auris,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbis,
Conjugio Æacidæ Pyrrhi sceptrisque potitum;
Et patrio Andromachen iterum cessisse marito.
Obstupui; miroque incensum pectus amore,
Conpellare virum, et casus cognoscere tantos.
Progredior portu, classis et litora linquens.
Sollemnis tum forte dapes, et tristia dona,
Ante urbem in luco, falsi Simoëntis ad undam,
Libabat cineri Andromache, Manisque vocabat
Hectoreum ad tumulum; viridi quem cespite inanem,
Et geminas, caussam lacrimis, sacraverat aras.
Ut me conspexit venientem, et Troïa circum
Arma amens vidit, magnis exterrita monstris,
Deriguit visu in medio; calor ossa reliquit;

Labitur; et longo vix tandem tempore ſatur:
Verane te facies, verus mihi nuntius adfers,
Nate deâ? vivisne? aut, ſi lux alma receſſit,
Hector ubi eſt? dixit, lacrimasque effudit, et omnem
Inplevit clamore locum. Vix pauca furenti
Subjicio, et raris turbatus vocibus hiſco:
Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco.
Ne dubita: nam vera vides.
Heu! quis te caſus, dejectam conjuge tanto,
Excipit? aut quæ digna ſatis Fortuna reviſit?
Hectoris Andromache, Pyrrhin' connubia ſervas?
Dejecit voltum, et demiſſâ voce locuta eſt:
O felix una ante alias Priameïa virgo,
Hoſtilem ad tumulum Trojæ ſub mœnibus altis
Juſſa mori, quæ ſortitus non pertulit ullos,
Nec victoris heri tetigit captiva cubile!
Nos, patriâ incenſâ, diverſa per æquora vectæ,
Stirpis Achilleæ faſtus, juvenemque ſuperbum,
Servitio enixæ, tulimus: qui deinde, ſecutus
Ledæam Hermionem, Lacedæmoniosque Hymenæos,
Me famulo famulamque Heleno transmiſit habendam.
lum, ereptæ magno inflammatus amore
is, et ſcelerum Furiis agitatus, Oreſtes
t incautum, patriasque obtruncat ad aras.
Neoptolemi regnorum reddita ceſſit

Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,
Chaoniamque omnem Trojano a Chaone dixit;
Pergamaque, Iliacamque jugis hanc addidit arcem.
Sed tibi qui curſum venti, quæ fata, dedere?
Aut quisnam ignarum noſtris deus adpulit oris?
Quid puer Aſcanius; ſuperatne, et veſcitur aurâ?
Quem tibi jam Troja * * * *
Ecqua tamen puero eſt amiſſæ cura parentis?
Ecquid in antiquam virtutem, animosque virilis,
Et pater Æneas, et avunculus excitat Hector?
  Talia fundebat lacrimans, longosque ciebat
Incaſſum fletus; quum ſeſe a mœnibus heros
Priamides multis Helenus comitantibus adfert,
Adgnoſcitque ſuos, lætusque ad limina ducit,
Et vultum lacrimis verba inter ſingula fundit.
Procedo, et parvam Trojam, ſimulataque magnis
Pergama, et arentem Xanthi cognomine rivum
Adgnoſco, Scææque amplector limina portæ.
Nec non et Teucri ſociâ ſimul urbe fruuntur.
Illos porticibus rex adcipiebat in amplis:
Aulaï in medio libabant pocula Bacchi,
Inpoſitis auro dapibus, paterasque tenebant.
  Jamque dies, alterque dies, proceſſit; et auræ
Vela vocant; tumidoque inflatur carbaſus auſtro.
His vatem adgredior dictis, ac talia quæſo:
Trojugena, interpres divom, qui numina Phœbi,
Qui tripodas, Clarii lauros, qui ſidera ſentis,
Et volucrum linguas, et præpetis omina pennæ,

Fare age (namque omnem curſum mihi proſpera dixit
Religio, et cuncti ſuaſerunt numine divi
Italiam petere, et terras tentare repoſtas:
Sola novum, dictuque nefas, Harpyia Celæno
Prodigium canit, et triſtis denuntiat iras,
Obſcenamque famem) quæ prima pericula vito;
Quidve ſequens tantos poſſim ſuperare labores?
Hic Helenus, cæſis primum de more juvencis,
Exorat pacem divom, vittasque reſolvit
Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,
Ipſe manu, multo ſuſpenſum numine, ducit;
Atque hæc deinde canit divino ex ore ſacerdos:
Nate deâ, nam te majoribus ire per altum
Auſpiciis manifeſta fides: ſic fata deûm rex
Sortitur, volvitque vices; is vertitur ordo:
Pauca tibi e multis, quo tutior hoſpita luſtres
Æquora, et Auſonio poſſis conſidere portu,
Expediam dictis; prohibent nam cetera Parcæ
Scire, Helenum farique vetat Saturnia Juno.
Principio, Italiam, quam tu jam rere propinquam,
Vicinosque, ignare, paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris.
Ante et Trinacriâ lentandus remus in undâ,
Et ſalis Auſonii luſtrandum navibus æquor,
Infernique lacus, Æææque inſula Circæ,
Quam tutâ poſſis urbem conponere terrâ.

Signa tibi dicam; tu condita mente teneto.
Quum tibi ſollicito, ſecreti ad fluminis undam,
Litoreis ingens inventa ſub ilicibus ſus,
Triginta capitum fetus enixa, jacebit,
Alba, ſolo recubans, albi circum ubera nati;
Is locus urbis erit, requies ea certa laborum.
Nec tu menſarum morſus horreſce futuros;
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo.
Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
Proxima quæ noſtri perfunditur æquoris æſtu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graiis.
Hic et Narycii poſuerunt mœnia Locri,
Et Sallentinos obſedit milite campos
Lyctius Idomeneus: hic illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ ſubnixa Petelia muro.
Quin, ubi transmiſſæ ſteterint trans æquora claſſes,
Et poſitis aris jam vota in litore ſolves,
Purpureo velare comas adopertus amictu;
Ne qua inter ſanctos ignis in honore deorum
Hoſtilis facies occurrat, et omina turbet.
Hunc ſocii morem ſacrorum, hunc ipſe teneto;
Hac caſti maneant in religione nepotes.
Aſt, ubi digreſſum Siculæ te admoverit oræ
Ventus, et anguſti rareſcent clauſtra Pelori,
Læva tibi tellus, et longo læva petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge litus, et undas.
Hæc loca, vi quondam et vaſtâ convolſa ruinâ,
Tantum ævi longinqua valet mutare vetuſtas!

Diſſiluiſſe ferunt, quum protenus utraque tellus
Una foret: venit medio vi pontus, et undis
Heſperium Siculo latus abſcidit; arvaque, et urbis,
Litore diductas, angusto interluit æstu.
Dextrum Scylla latus, lævum inplacata Charybdis,
Obſidet; atque imo baratbri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, rurſusque ſub auras
Erigit alternos, et ſidera verberat undâ.
At Scyllam cæcis cohibet ſpelunca latebris,
Ora exſertantem, et navis in ſaxa trahentem.
Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus: poſtrema inmani corpore piſtrix,
Delphinum caudas utero conmiſſa luporum.
Præſtat Trinacrii metas luſtrare Pachyni
Ceſſantem, longos et circumflectere curſus,
Quam ſemel informem vaſto vidiſſe ſub antro
Scyllam, et cæruleis canibus reſonantia ſaxa.
Præterea, ſi qua eſt Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum ſi veris inplet Apollo;
Unum illud tibi, nate deâ, præque omnibus unum,
Prædicam, et repetens iterumque iterumque monebo:
Junonis magnæ primum prece numen adora;
Junoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus ſupera donis: ſic denique victor
Trinacriâ finis Italos mittere relictâ.
Huc ubi delatus Cumæam adceſſeris urbem,
Divinosque lacus, et Averna ſonantia ſilvis;

Inſanam vatem adſpicies, quæ rupe ſub imâ
Fata canit, foliisque notas, et nomina, mandat.
Quæcumque in foliis deſcripſit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro ſecluſa relinquit:
Illa manent inmota locis, neque ab ordine cedunt.
Verum eadem, verſo tenuis quum cardine ventus
Inpulit, et teneras turbavit janua frondis,
Numquam deinde cavo volitantia prendere ſaxo,
Nec revocare ſitus, aut jungere carmina curat.
Inconſulti abeunt, ſedemque odere Sibyllæ.
Hic tibi ne qua moræ fuerint diſpendia tanti,
Quamvis increpitent ſocii et vi rurſus in altum
Vela vocent, poſſisque ſinus inplere ſecundos;
Quin adeas vatem, precibusque oracula poſcas
Ipſa canat, vocemque volens, atque ora, reſolvat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et, quo quemque modo fugiasque ferasque laborem,
Expediet; curſusque dabit venerata ſecundos.
Hæc ſunt, quæ noſtrâ liceat te voce moneri.
Vade age, et ingentem factis fer ad æthera Trojam.
Quæ poſtquam vates ſic ore effatus amico eſt,
Dona dehinc, auro gravia, ſectoque elephanto,
Imperat ad navis ferri, ſtipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæosque lebetas,
Loricam, conſertam hamis auroque trilicem,
Et conum inſignis galeæ, criſtasque comantis,
Arma Neoptolemi: ſunt et ſua dona parenti:

Addit equos, additque duces:
Remigium fupplet: focios fimul inftruit armis.
Interea claffem velis aptare jubebat
Anchifes, fieret vento mora ne qua ferenti;
Quem Phœbi interpres multo conpellat honore:
Conjugio, Anchifa, Veneris dignate fuperbo,
Cura deûm, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce! tibi Aufoniæ tellus; hanc adripe velis:
Et tamen hanc pelago præterlabare neceffe eft:
Aufoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, o felix nati pietate! quid ultra
Provehor, et fando furgentis demoror auftros?
Nec minus Andromache, digreffu mœfta fupremo,
Fert, picturatas auri fubtemine, veftis,
Et Phrygiam Afcanio chlamydem; nec cedit honore,
Textilibusque onerat donis, ac talia fatur:
Adcipe et hæc, manuum tibi quæ monumenta mearum
Sint, puer; et longum Andromachæ teftentur amorem,
Conjugis Hectoreæ. Cape dona extrema tuorum,
O mihi fola mei fuper Aftyanactis imago!
Sic oculos, fic ille manus, fic ora, ferebat:
Et nunc æquali tecum pubefceret ævo.
Hos ego digrediens lacrimis adfabar obortis:
Vivite felices, quibus eft Fortuna peracta
Jam fua: nos alia ex aliis in fata vocamur:

Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum;
Arva neque Aufoniæ, femper cedentia retro,
Quærenda. Effigiem Xanthi, Trojamque, videtis,
Quam veftræ fecere manus; melioribus, opto,
Aufpiciis! et quæ fuerit minus obvia Graiis.
Si quando Thybrim, vicinaque Thybridis arva,
Intraro, gentique meæ data mœnia cernam;
Cognatas urbis olim, populosque propinquos,
Epiro, Hefperiâ, (quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem cafus) unam faciemus utramque
Trojam animis: maneat noftros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia juxta;
Unde iter Italiam, curfusque breviffimus undis.
Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris, ad undam,
Sortiti remos; paffimque in litore ficco
Corpora curamus. Feffos fopor inrigat artus.
Nec dum orbem medium Nox horis acta fubibat;
Haud fegnis ftrato furgit Palinurus, et omnis
Explorat ventos, atque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat, tacito labentia cœlo;
Arcturum Pleiadasque, Hyadas geminosque Triones,
Armatumque auro circumfpicit Oriona.
Poftquam cuncta videt cœlo conftare fereno,
Dat clarum e puppi fignum; nos caftra movemus,
Tentamusqae viam, et velorum pandimus alas.
Jamque rubefcebat ftellis Aurora fugatis,
Quum procul obfcuros colles, humilemque videmus

Italiam. Italiam primus conclamat Achates;
Italiam læto focii clamore falutant.
Tum pater Anchifes magnum cratera coronâ
Induit, inplevitque mero; divosque vocavit
Stans celfâ in puppi:
Di, maris et terræ tempeftatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, et fpirate fecundi.
Crebrefcunt optatæ auræ, portusque patefcit
Jam propior, templumque adparet in arce Minervæ:
Vela legunt focii, et proras ad litora torquent.
Portus ab Euroo fluctu curvatus in arcum;
Objectæ falfâ fpumant adfpargine cautes;
Ipfe latet: gemino demittunt brachia muro
Turriti fcopuli, refugitque ab litore templum.
Quatuor hic, primum omen, equos in gramine vidi,
Tondentis campum late, candore nivali:
Et pater Anchifes, Bellum, o terra hofpita! portas:
Bello armantur equi: bellum hæc armenta minantur:
Sed tamen idem olim curru fuccedere fueti
Quadrupedes, et frena jugo concordia ferre;
Spes et pacis, ait. Tum numina fancta precamur
Palladis armifonæ, quæ prima adcepit ovantis;
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu;
Præceptisque Heleni, dederat quæ maxuma, rite
Junoni Argivæ juffos adolemus honores.
Haud mora; continuo, perfectis ordine votis,

Cornua velatarum obvertimus antennarum,
Grajugenumque domos ſuſpectaque linquimus arva.
Hinc ſinus Herculei, ſi vera eſt fama, Tarenti
Cernitur. Adtollit ſe diva Lacinia contra,
Caulonisque arces, et navifragum Scylaceum.
Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Ætna,
Et gemitum ingentem pelagi, pulſataque ſaxa
Audimus longe, fractasque ad litora voces;
Exſultantque vada, atque æſtu miſcentur arenæ.
Et pater Anchiſes: Nimirum hæc illa Charybdis;
Hos Helenus ſcopulos, hæc ſaxa horrenda, canebat.
Eripite, o ſocii! pariterque inſurgite remis.
Haud minus ac juſſi faciunt: primusque rudentem
Contorſit lævas proram Palinurus ad undas;
Lævam cuncta cohors remis, ventisque, petivit.
Tollimur in cœlum curvato gurgite, et idem
Subductâ ad Manis imos deſidimus undâ.
Ter ſcopuli clamorem inter cava ſaxa dedere;
Ter ſpumam eliſam, et rorantia vidimus aſtra.
Interea feſſos ventus cum ſole reliquit;
Ignarique viæ Cyclopum adlabimur oris.
Portus ab adceſſu ventorum inmotus, et ingens
Ipſe; ſed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, et candente favillâ:
Adtollitque globos flammarum, et ſidera lambit:
Interdum ſcopulos, avolſaque viſcera montis,

Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæſtuat imo.
Fama eſt, Enceladi ſemiuſtum fulmine corpus
Urgueri mole hac, ingentemque inſuper Ætnam
Inpoſitam ruptis flammam exſpirare caminis;
Et, feſſum quoties mutet latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, et cœlum ſubtexere fumo.
Noctem illam, tecti ſilvis, immania monſtra
Perferimus; nec, quæ ſonitum det cauſa, videmus:
Nam neque erant aſtrorum ignes, nec lucidus æthrâ
Sidereâ polus, obſcuro ſed nubila cœlo;
Et lunam in nimbo nox intempeſta tenebat.
Poſtera jamque dies primo ſurgebat Eoo,
Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
Quum ſubito e ſilvis, macie confecta ſupremâ,
Ignoti nova forma viri, miſerandaque cultu,
Procedit, ſupplexque manus ad litora tendit.
Reſpicimus. Dira illuvies, immiſſaque barba,
Conſertum tegumen ſpinis; at cetera Graius,
Ut quondam patriis ad Trojam miſſus in armis.
Isque, ubi Dardanios habitus et Troïa vidit
Arma procul, paullum adſpectu conterritus hæſit,
Continuitque gradum: mox ſeſe ad litora præceps
Cum fletu, precibusque, tulit: Per ſidera teſtor,
Per ſuperos, atque hoc cœli ſpirabile lumen;
Tollite me, Teucri: quascumque abducite terras.
Hoc ſat erit. Scio me Danais e claſſibus unum,
Et bello Iliacos fateor petiiſſe Penates.

Pro quo, ſi ſceleris tanta eſt injuria noſtri,
Spargite me in fluctus, vaſtoque inmergite ponto:
Si pereo, hominum manibus periiſſe juvabit.
Dixerat: et, genua amplexus genibusque volutans,
Hærebat. Qui ſit, fari, quo ſanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet Fortuna, fateri.
Ipſe pater dextram Anchiſes, haud multa moratus,
Dat juveni; atque animum præſenti pignore firmat.
Ille hæc, depoſitâ tandem formidine, fatur:
Sum patriâ ex Ithacâ, comes infelicis Ulixi,
Nomen Achemenides; Trojam genitore Adamaſto
Paupere (manſiſſetque utinam Fortuna!) profectus.
Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,
Inmemores ſocii vaſto Cyclopis in antro
Deſeruere. Domus ſanie dapibusque cruentis,
Intus opaca, ingens: ipſe arduus, altaque pulſat
Sidera, (Di, talem terris avertite peſtem!)
Nec viſu facilis, nec dictu adfabilis ulli:
Viſceribus miſerorum, et ſanguine veſcitur atro.
Vidi egomet, duo de numero quum corpora noſtro,
Prenſa manu magnâ, medio reſupinus in antro,
Frangeret ad ſaxum, ſanieque exſperſa natarent
Limina: vidi atro quum membra fluentia tabo
Manderet, et tepidi tremerent ſub dentibus artus.
Haud inpune quidem; nec talia paſſus Ulixes,
Oblitusve ſui eſt Ithacus diſcrimine tanto.

Nam ſimul, expletus dapibus, vinoque ſepultus,
Cervicem inflexam poſuit, jacuitque per antrum
Inmenſus, ſaniem eructans, ac fruſta cruento
Per ſomnum conmixta mero; nos, magna precati
Numina, ſortitique vices, unà undique circum
Fundimur, et telo lumen terebramus acuto,
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clipei, aut Phœbeæ lampadis, inſtar:
Et tandem læti ſociorum ulciſcimur umbras.
Sed fugite, o miſeri! fugite; atque ab litore funem
Rumpite:
Nam, qualis quantusque cavo Polyphemus in antro
Lanigeras claudit pecudes, atque ubera preſſat,
Centum alii curva hæc habitant ad litora volgo
Infandi Cyclopes, et altis montibus errant.
Tertia jam Lunæ ſe cornua lumine conplent,
Quum vitam in ſilvis, inter deſerta ferarum
Luſtra domosque, traho; vaſtosque ab rupe Cyclopas
Proſpicio, ſonitumque pedum vocemque tremiſco.
Victum infelicem, baccas, lapidoſaque corna,
Dant rami, et volſis paſcunt radicibus herbæ.
Omnia conluſtrans, hanc primum ad litora claſſem
Conſpexi venientem. Huic me, quæcumque fuiſſet,
Addixi: ſatis eſt gentem effugiſſe nefandam:
Vos animam hanc potius quocumque abſumite leto.

Vix ea fatus erat, ſummo quum monte videmus
Ipſum, inter pecudes vaſtâ ſe mole moventem,
Paſtorem Polyphemum, et litora nota petentem:

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademtum:
Trunca manu pinus regit et vestigia firmat:
Lanigeræ comitantur oves: ea sola voluptas,
Solamenque mali.
Postquam altos tetigit fluctus, et ad æquora venit,
Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem,
Dentibus infrendens gemitu: graditurque per æquor
Jam medium, nec dum fluctus latera ardua tinxit.
Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
Supplice, sic merito; tacitique incidere funem;
Verrimus et proni certantibus æquora remis.
Sensit, et ad sonitum vocis vestigia torsit.
Verum, ubi nulla datur dextrà adfectare potestas,
Nec potis Ionios fluctus æquare sequendo,
Clamorem inmensum tollit: quo pontus, et omnes
Intremuere undæ, penitusque exterrita tellus
Italiæ, curvisque inmugiit Ætna cavernis.
At genus e silvis Cyclopum et montibus altis
Excitum ruit ad portus, et litora conplent.
Cernimus adstantis nequidquam lumine torvo
Ætnæos fratres, cœlo capita alta ferentis;
Concilium horrendum: quales quum vertice celso
Aëriæ quercus, aut coniferæ cyparissi,
Constiterunt, silva alta Jovis, lucusve Dianæ.
Præcipites metus acer agit quocumque rudentis
Excutere, et ventis intendere vela secundis.

Contra juſſa monent Heleni, Scyllam atque Charybdim
Inter utramque viam, leti diſcrimine parvo,
Ni teneant curſus: certum eſt dare lintea retro.
Ecce! autem Boreas anguſtâ ab ſede Pelori
Miſſus adeſt: vivo prætervehor oſtia ſaxo
Pantagiæ, Megarosque ſinus, Thapſumque jacentem.
Talia monſtrabat relegens errata retrorſum
Litora Achemenides, comes infelicis Ulixi.
Sicanio prætenta ſinu, jacet inſula contra
Plemmyrium undoſum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama eſt huc Elidis amnem
Occultas egiſſe vias ſubter mare; qui nunc
Ore, Arethuſa, tuo Siculis confunditur undis.
Juſſi, numina magna loci veneramur: et inde
Exſupero præpingue ſolum ſtagnantis Helori.
Hinc altas cautes, projectaque ſaxa, Pachyni
Radimus; et, fatis numquam conceſſa moveri,
Adparet Camarina procul, campique Geloi,
Inmaniſque Gela, fluvii cognomine dicta.
Arduus inde Acragas oſtentat maxima longe
Mœnia, magnanimûm quondam generator equorum:
Teque datis linquo ventis, palmoſa Selinus;
Et vada dura lego ſaxis Lilybeia cæcis.
Hinc Drepani me portus, et inlætabilis ora,
Adcipit. Hic, pelagi tot tempeſtatibus actus,

Heu genitorem, omnis curæ casûsque levamen,
Amitto Anchisen! Hic me, pater optime, fessum
Deseris; heu! tantis nequidquam erepte periclis!
Nec vates Helenus, quum multa horrenda moneret,
Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
Hinc me digressum vestris deus adpulit oris.
  Sic pater Æneas, intentis omnibus, unus
Fata renarrabat divom, cursusque docebat.
Conticuit tandem, factoque hic fine quievit.

IN VIRGILIUM NOTULÆ.

IN ECLOGAS.

I. 18. Ad fidem vetuſtiorum et plurium membranarum abſcidi verſum

Sæpè ſiniſtra cavâ prædixit ab ilice cornix:

ſtatim præivit vox 'prædicerè': quod per ſe verſum eſſe interpolatum evinceret, et hùc tralatum ab Ecl. ix. 15. Nec a nobis non ſtat Servii ſilentium.

Ver. 33. Diſtinxi ut redeat 'pinguis' ad 'victima,' probante Servio, et ſcriptorum aliorum auctoritate; quos in re manifeſtâ quid profuerit cumulare?

Ver. 44. Dedi 'hoc' ex conjecturâ; quam nemo improbabit, niſi qui vetuſtam rubiginem nitori novo prætulerit, aut cum Fabro profunditatem receptæ lectionis emirabitur. 'Hic' ineptit: quid enim refert 'ubi' reſponſum datum ſit? 'quale' verò fuerit reſponſum, id demùm momento videtur eſſe maximo. Æn. v. 706.

'Hæc reſponſa' dabat:

et vi. 344.

'Hoc' uno 'reſponſo' animum deluſit Apollo.

Confer Ovidium met. ii. 326. Aliud non patitur linguæ ratio.

Ver. 49. Aliter diſtinxi non ſine magno loci commodo. Hinc omnia cohærent meliùs; nec nudi aliquid, aut ſine rationibus idoneis dicti, relinquitur.

Ver. 59. Dedi quod conjeceram, et ante me Cerda, aſſentiente uno MS. nec credibile eſt aliter potuiſſe ſcribere Virgilium. Oppoſitionem neceſſariam benè ſervat Horat. art. poet. 30.

Delphinum silvis appingit, 'fluctibus aprum.'

Similitèr Claudianus, in Prob. conf. v. 169.

..... per 'flumina damæ'
Errabunt:

ubi hunc locum Virgilii apertè imitatus est.

Nec egregiè non favet nobis ejusdem ornatissimi poëtæ locus, non alio colore, in Eutropium, i. 354.

.... jam 'frugibus aptum'
Æquor, et advectum silvis 'delphina' videbo.

Ver. 73. Quivis, intentiùs spectans, agnoscet veram lectionem esse 'perduxit.' Dubitantem remittimus ad Ruhnkenium in Vell. Paterc. ii. 106. 2.

Ecl. ii. 20. Pessimè dispungitur post 'pecoris.' Sic noster Geo. ii. 146.

Hinc 'albi,' Clitumne, 'greges'—.

ibid. iii. 391.

Munere sic 'niveo lanæ' —.

Valerius Flaccus, i. 90.

.... 'niveique greges' altaria cingent.

Facetus est Heynius, cùm putet aliâ distinctione versum fieri numerosiorem: quasi hæc cæsura non fuerit etiàm frequentissima, et aliud magis commendaret poësin pausarum varietate! Favet nobis Servius.

Ecl. iii. 60. Audio secundam interpretationem Servii: "O! "Musæ, sumamus ab Jove principium." Conferas præcedentem versum, et ecl. vii. 19.

Ver. 109. Dudùm divinaveram transponendas esse voces 'amores' et 'amaros;' sed ante me, quod serò intellexerim, idem 'Eberto' in mentem venerat. 'Amaros' quidèm metuit amores, ut videtur, Damœtas; vide verss. 65. 81. 101. 'dulces' autèm expertus est Menalcas: vide verss. 66. 74.

Ecl. iv. 33. Lectionem amplector longè magis exquisitam

atque elegantem, ex auctoritate codicum; quorum unus dat 'tellure,' alter 'tellurem' et 'fulco;' tertius denique 'fulcis.' De his constructionis varietatibus, quas amant in primis poëtæ, nos lector consulat ad Eurip. Herc. fur. 7. Ion. 1. et Soph. Philoct. 324.

Ver. 53. Conjecturæ propriæ 'tum' extuderant; quam lectionem, MSS. confirmatam, non dubitavi recipere, quùm usitatior mihi videatur non lucis tantummodò, sed et sensûs, expers.

Ecl. v. 5. Præfero 'motantibus.' Dicere quid expedit 'incertas' esse eas umbras, quas 'mutent' Zephyri? Minimè autèm ineptum videtur affirmare, umbras 'variare' ob Zephyrorum 'motum.' Plura mox dicemus ad Lucretium, iv. 78.

Ver. 54. Ad vocem 'puer' visum est utrobique distinguere: conferas ver. 19.

Ecl. viii. 6. Ità placuit interpungere. Adeas quæ diximus nupèr ad Euripidis Herc. fur. 627.

Ver. 55. Amicus quidam noster hanc lectionem invenit in MS. Est sanè longè exquisitior, et procùl dubio vera, quùm Virgilius in animo habuerit exprimere Theocritum, idyll. i. 136.

Κἠξ ὀρέων τοὶ σκῶπες ἀηδόσι γαρύσαιντο.

Vulgata vox orta est ex interpretatione; quàm proclivitèr, facilè discas ex scholio ad Theocriti locum citatum.

Ver. 74. Ità priùs conjeceram legendum, quàm noverim codicem consentire. Longè signatior est hæc lectio.

Ver. 83. Luce clarius est me veritatem ex conjecturâ protulisse. "Ego hanc laurum contra Daphnida" Non immeritò recepta scriptura scrupulum injecit Servio: vid. schol. Theoc. ii. 23.

Ecl. ix. 5. Videas Burmannum. Eadem nostro quoque ingenio se obtulerat conjectura, quam pro verissimâ amplectimur.

Ecl. x. 44. Sic procùl dubio reponendum, ut ante me viderunt alii. Commentum Servii minùs placet ob sequentia.— Et distinctionem maluerim post 'Martis,' ut vox 'Martis' ad 'tela' referatur. Ità Silius, viii. 20.

. . . . mærebant, cæde fine ullâ
(Infolitum fibi) bella geri, ficcasque cruore
Inter 't la' fini 'Mavortis' hebefcere dextras:

fic enim reftituendus eft ifte locus. Nofter fuprà, ecl. ix. 12.

. . . . carmina tantum
Noftra valent, Lycida, 'tela' inter 'Martia'—.

Propertius, iii. 1. 7.

At valeat, Phœbum quicunque moratur in armis:

adeas etiàm Georg. ii. 283.

IN GEORGICA.

Georg. i. 4. Sequor lectionem in editione noftrâ Georgicon (minus accuratâ fanè atque puerilitèr temerariâ) mihi propofitam, tunc temporis infcio idem aliis placuiffe. Sic Horatius, fe comparans 'api,' od. iv. 2. 31.

. . . . operofa 'parvus'
Carmina fingo.

Ver. 6. Dudùm perfpexeram ità effe reponendum; per fe vicinæ voces fatis oftendunt eum loqui de 'luminibus:' et ferò vidi Servium agnofcere pro antiquiore lectione, et, ne dubites, veriore; nam 'deos' invocat (quod notandum), et videtur ex profeffo imitari Æfchylum, Agam. 5.

Και τους φεροντα χειμα και θερος βροτοις,
Λαμπρους δυναστας, εμπρεποντας, αιθερι.

Philo de Monarchiâ, lib. i. vocat 'fidera' αρχοντας κοσμου. Valerius Flaccus, vii. 390.

Et jam jam magico per opaca filentia Colchis
Cœperat ire fono, monftrataque condere vultus
'Numina:'

ubi confulas interpretes. Seneca, de confol. ad Polyb. 31. Max-

imi et 'clariſſimi' conſpectu 'numinis.' Nec diſſimulem tamèn Probam Falconiam in centone Virgiliano, ver. 60. vulgatam confirmare, ab ultimâ ſcilicèt antiquitate depravatam. Miltonus, Par. amiſs. iv. 33. de 'Sole:'

. . . . like 'the God'
Of this new world.

Friget cum 'lumina' epitheton 'clariſſima.' Hos vocat 'lucidum' cœli 'decus' in carmine ſeculari Flaccus.

Ver. 7. Non audiendi ſunt viri clariſſimi, qui Liberum et Cererem ad præcedentia reducunt, Schutzius, Heynius, Brunckius, et Bryantus noſtras, quicquid obnitatur Macrobius, Sat. i. 16. 18. et 24. qui ſibi ipſi minùs conſtat. Adeas Apuleium de deo Socratis, ſub. initio; cujus textus lectioni noſtræ adverſatur, argumentum favet; ut hoc obitèr attingam: mox etiam hæc 'clariſſima numina,' quaſi volens interpretari, nominat 'radiantes deos.'

Primas agunt, ut manifeſtum eſt, in agricolarum rebus cœli ſidera, et potiſſimùm majora, quæ fovent omnia; deindè, ob maxima beneficia in communem vitam per fruges inventas et vinum importata, ſecundas Ceres et Bacchus ſibi vindicant.

Ver. 27. Elegantiorem adhibui, nî fallor, diſtinctionem. Is 'auctor' Latinè dictus eſt, quem ſequimur, ut ducem. Cicero ad Atticum, viii. 2. Aut locupletior mihi ſit quærendus 'auctor' quàm Socrates. Ovidius, amor. iii. 10. 35.

Diva, 'potens frugum,' ſilvis ceſſabat in altis.

Sed rem ſecat Manilius, noſtrum imitatus, i. 446.

Cæſar nunc 'terris,' poſt 'cœlo,' maximus 'auctor.'

Ver. 35. Elegantior hæc lectio eſt, quam 'relinquit:' vide noſtram Silv. Crit. i. pp. 16. 17.

Ver. 100. Ovidius, Faſt. i. 695.

'Hoc ego pro vobis, hoc vos 'optate,' coloni.

Ver. 102. Hunc ordinem verborum dat, noſtris auribus ſanè molliorem, vetuſtiſſimum exemplar, typis exaratum, penes me:

compares Ecl. vi. 73. Æn. vi. 878. Sed error eſt pro 'cultu.'

Ver. 126. Ità locum citat Lactantius, inſtit. v. 5. Alitèr Seneca, epiſt. xc.

Ver. 136. Sequor ordinem editionis noſtræ vetuſtiſſimæ; quùm duo ſubſtantiva minùs concinnè ſeparentur.

Ver. 196. Ità Brunckius; quod et ipſe ſeorſim videram.

Ver. 200. Fidentèr repoſuimus divinationem noſtram dudùm propoſitam et munitam exemplis: quâ nulla verior optari poteſt. Vox 'ruere' in ſe notionem habet perfecti cujuſdam atque abſoluti, quod gradus reſpuat: undè, quamvis bonum fuerit 'ruere' per ſe, 'ruere in pejus' minimè ferri poteſt. Livius, x. 28. Gallorum quidèm etiàm corpora, intolerantiſſima laboris atque æſtûs, 'fluere.' Sophocles Elect. 1006.

Ημιν δ' αποῤῥει, κἀπι μηδεν ερχεται.

Lactantius, de mort. pers. 24. "Jam propinquavit illi judicium Dei; ſecutumque tempus eſt, quo res ejus 'dilabi' ac 'fluere' cœperunt. Velleius Paterculus, ii. 16. 4. 'fluentem' procumbentemque rempublicam: ubi conſulas Ruhnkenium, et, ſi velis plura, noſtram Georgicon editionem. Hæ voces confunduntur etiàm ſcribis ad Æn. xi. 236.

Ver. 213. Ità legit etiàm editio noſtra vetuſtiſſima.

Ver. 243. Diſtinxi, ut vera conſtructio, quæ latuit, eluceſcat. Ordo plenus ſic ſe habet: "At illum, qui eſt ſub pedibus, Styx videt." Invicem opponuntur 'ſub pedibus,' quæ voces adjectivi officio funguntur, et 'ſublimis.'

Ver. 251. Olim dedi veriſſimè hanc lectionem ex divinatione, neſcius ità citâſſe Senecam in epiſt cxxii.

Ver. 334. 'Plangit,' i. e. Jupiter: adeas nos ad Horatii epod. x. 8.

Ver. 438. 'Condit' vera eſt lectio: confer ver. 427.

Ver. 441. Has emendationes, olim ex conjecturâ nobis propoſitas, poſt quàm facti ſimus certiores, partim MSS, partim in-

geniis aliorum criticorum esse confirmatas, non dubitavimus in textum admittere: nec se propriâ luce atque elegantiâ lectoribus venustis non commendabunt.

Ver. 467. Genuinam Virgilii manum tibi reddimus, lector, ex conjecturâ. 'Caligine,' vel 'tenebris, tegere' rectè dixeris; undè non obstiterit Petronius, sic, nî fallor, rescribendus, eadem prodigia tractans:

. . . . namque, 'orbe' cruento
'Deformis,' Titan vultus 'caligine texit:'

undè etiam obitèr liquet 'eclipsin' non intelligi. Sed 'ferrugine,' i. e. 'colore' quodam, (Isidor. orig. xix. 28.) vel 'pallore, tegere,' quis poëtarum dixit? Ovidius, met. iv. 404.

. . . . . . 'obscurâ 'tinctas ferrugine' habenas:

ibid. xv. 718.

Cærulus et 'vultum ferrugine' Lucifer atrâ
'Sparsus' erat:

et ii. 798.

. . . . . pectusque manu, 'ferrugine tinctâ,'
Tangit.

Martialis, x. 33.

. . . . . . viridi 'tinctos ærugine' versus.

Non alienus est Paulini de S. Joh. Bapt. ver. 115. pulcher versiculus:

. . . . vultus demissa pudicos,
'Tinxit suffuso' rutilantes 'sanguine' malas:

confer Ovidium, epist. iv. 72. Non ausim tamen celare Probam Falconiam, de nov. Test. ver. 312. pro vulgatâ stare; sed librarii hos lusus ad receptam scripturam facilè retorquerent.

Lucanus, vii. 178.

Et 'pallere' diem:

ut Valerius Flaccus, i. 775.

. . . . multâ 'pallens ferrugine' taurus.

Alcimus Avitus, vi. 298.

Thesauros geminate meos usque polite,
Livida ne facies pullâ 'rubigine tinguat.'

Claudianus, de Mall. cons. v. 175.

. . . . . 'infectum' longi 'rubigine' ruris:

et eodèm redit de Stil. laud. ii. 194.

. . . . . 'nigras rubigine' falces.

Confer Ausonii epig. xvii. 4. Prudentius, Cathem. ix. 79.

Sol refugit; et, lugubri 'sordidus ferrugine,'
Igneum reliquit axem.

Quæ sequuntur etiàm loca, inter se composita, mentem meam pleniùs aperient, et lectioni propositæ offundent lucem. Virgilius noster ecl. ii. 47.

'Pallentes violas' et summa papavera carpens.

Horatius, od. iii. 10. 4.

Nec 'tinctus violâ pallor' amantium:

et Claudianus, rapt. Pros. ii. 93.

. . . . . dulci 'violas ferrugine' pingit:

ubi codex habet 'tingit.' Neque alius nævus, ut id obitèr attingam, deformat Sidonium Apollinarem, carm. xxiii. ver. 206. ità refingendum:

Et te de genetrice vagientem
'Tinxerunt' vitrei vado Hippocrenis.

Prudentius, cont. Sym. ii. 978.

Ambustumque caput culmi 'fuligine tingit.'

Sed sentio me longiùs evagari, quàm patientèr ferent operis hujusce rationes: videas tamèn Marklandum ad Statii Silv. i. 3. 103. et libros in his vocibus turbantes ad Lucret. ii. 500. ut alibi sæpè.

Ver. 475. Hanc lectionem, longè longèque poëticam magis atque elegantem, priùs eram ingenio assecutus, quàm cognoverim non aliud suadere plures codices. Ità noster, Æn. iii. 6.

. . . . classemque sub ipsâ
Antandro et Phrygiæ molimur 'montibus Idæ.'

Lucanus, i. 553. videtur confirmare, simile argumentum tractans:

. . . . veteremque, 'jugis' nutantibus, 'Alpes'
Discussere nivem:

et idem infrà, ver. 688.

. . . . nunc desupèr 'Alpis'
Nubiferæ 'colles.'

Sed ea est hæc locutio, quæ non indigeat exemplorum.

Ver. 493. 'Scilicèt' præcedentibus debet adhærere. Et est pulcherrima oratio indignantis poëtæ, et levitèr accusantis, non sine mœrore atque misericordiâ.

Ver. 511. Demerebitur, opinor, hæc conjectura venustiores Virgilii amatores. 'Arma' quidèm 'ferunt' dixit noster Æn. ix. 133. xii. 586. ubi nos consulendi: sed manifestissimum est sublimitatem hujusce loci quiddam grandius flagitare, et erectius. Haùd alitèr Æn. vii. 460. et cum voce 'sævio' conjunctâ;

Arma amens 'fremit;' arma toro tectisque requirit:
'Sævit' amor ferri:

ut etiam ibid. xi. 453.

Arma manu trepidi poscunt; 'fremit arma' juventus.

Accius apud Nonium, voce Vulgus, sic legendus:

'At' nonne Argivos 'fremere bellum,' et velle 'vim' vulgum videt?

Statius, Theb. iii. 593.

'Bella' animis, 'bella' ore, 'fremunt:'

et ibid. vi. 618.

Arcades 'arma fremunt.'

Alcimus Avitus, iii. 340.

'Arma fremunt;' crebrâ quatitur formidine mundus.

Claudianus, de laud. Stil. ii. 149.

. . . . . neque enim neglectas pace cohortes
Tunc ditas, cùm 'bella fremunt.'

Sidonius Apollinaris, carm. v. ver. 262. quem in transitu emendatiorem dabimus:

. . . . tandem prorumpit, et arma,
'Arma fremit;' pinguisque etiàmnum sanguine fertur
Lorica; obtusus per barbara vulnera contus,
Atque 'hebet' assiduis dentatus cædibus ensis.

His accedat elegans poëta Marius Victor, in Gen. ii. 440. loco venustissimo:

. . . . . 'fremeret' cum verbere 'sævo'
Pontus, et illisas contemneret arca procellas.

Georg. ii. ver. 41. Probo 'volens' conjecturam meam, olim ad locum propositam, loco 'volans;' cùm hanc lectionem suppeditet etiàm codex, probentque Reiskius et Burmannus.

Ver. 136. Prior Reiskius, sed me nescio, vidit ità locum esse distinguendum. Simili venustate Silius, xiv. 237.

Quo mons S'caniâ non surgit 'ditior umbræ.'

Statius, Theb. xii 620.

'Dives' et Egalcos 'nemorum.'

Manilius autèm Maronem nostrum apertè imitatus est, iv. 754.

Et molles Arabas, 'silvarum ditia' regna.

Ver. 144. 'Lata.' Hanc emendationem olim proposuimus ad locum, et firmavimus exemplis. Nobis videtur in verissimis habenda. Sic noster Æn. i. 225.

Litoraque, et 'latos populos:'

quam locutionem ab Ennio mutuatus est. Neque obstat Æn. iii. 220.

'Læta' boum 'passim' campis 'armenta' videmus;

ob vocem 'passim.' Ovidius, Fast. i. 546.

. . . . vagantur
Incustoditæ 'lata' per arva 'boves:'

quem locum infelicitèr vexabat Heinſius. Neque ſucceſſu meliore manus immiſerunt viri docti in Silium, Pun. iv. 312.

Atque imâ 'longæ' trepidant in valle 'juvencæ.'

Idem inferiùs ibid. ver. 376.

. . . . murmure anhelo
Squalentes campos et 'longa mapalia' complent.

Neque excerpere pigebit elegantem clauſulam ex Mamertini grat. act. Jul. ſect. x. Et 'lata camporum' balatu, hinnitu, 'mugitibus' perſona. Porrò, hinc rectiùs legas Claudianum, cons. Stil. iii. 336.

. . . . 'armentaque longa'
Vaſtant Æthiopum:

confer Æn. i. 186. Æmulari voluit Miltonus noſter: Par. amiſs. vii. 462.

. . . . theſe in flocks
Paſturing at once, and in 'broad herds' upſprung.

Ver. 174. Vellem ſcribi 'artes,' ut ambiguum vitetur, et rectè capiatur locus: i. e. "res et artes antiquæ laudis." Gratius Cyneg. 107. gemello loco:

Ergo illum primis nemorum dea finxit in annis,
Auctoremque operi dignata inſcribere magno,
Juſſit adire ſuas et pandere gentibus 'artes.'

Tacitus annal. iii. 55. Nec omnia apud priores meliora; ſed noſtra quoque ætas multa laudis et 'artium' imitanda poſteris tulit: i. e. multas artes laudabiles: nam locus, qui primâ fronte videatur adverſari, penitiùs inſpectus interpretationem noſtram ſtabilit. Paſſim ſibi proponit Maronem exprimendum Tacitus.

Ver. 322. Reſcripſi locum confidentèr ex indubiâ maximè conjecturâ. 'Prima frigora autumni' ſunt ad ipſum finem autumni, longè poſt 'præteritam æſtatem,' cùm hiems tantùm non inceperit. Opportuni obveniunt nobis Ovidiani verſus, art. am. ii. 315.

Sæpè 'ſub autumnum,' cum formoſiſſimus annus,
Plenaque purpureo ſubrubet uva mero;
Cum modò 'frigoribus' premitur, modò ſolvitur 'æſtu.'

Ver. 332. Malè fecerunt editores, qui inſerſerunt 'germina;' quam vocem minimè deſiderandam facit mox veniens ver. 335. confer Silv. Crit. v. p. 13. im. Noſtram lectionem tuetur Manilius, iii. 653. hunc ipſum locum imitatus:

Et varios 'audet flores' emittere 'tellus.'

Tuetur etiàm Nemeſianus, ecl. iv. 21.

. . . . perdunt et 'gramina flores:'

cum Arnobio: "Quotidiè 'gemmulas' et 'pubeſcentes herbas' adurit frigus:" quem locum protulit Tollius ad carmen Priapeium lxii. hinc refingendum:

Nec 'gemmas,' modò 'gramine' exeuntes,
Seri frigoris uſtulavit aura:

undè, ut obitèr moneam, ſtabilitur emendatio noſtra Horatii in notis ad Sophoclis Trachin. ver. 685.

Nec non firmat noſtram lectionem Probæ Falconiæ cento Virgilianus, ubi verſus integer recoctus legitur, ver. 283.Ità denique ſolent poëtæ hæc conjungere; ut Ovidius Faſt. iv. 127.

Nunc 'herbæ,' ruptâ tellure, cacumina tollunt:
Nunc tumido 'gemmas' cortice palmes agit:

quem omninò conſulas etiam in Triſt. iii. 12. 11. et 13.

Hùc igitur videtur redire res. 'Gramen' per ſe 'flores,' et 'herbas' omnes ſuperficie telluris enatas, rectè notabit; 'germen' non ità, niſi dictionum conſociatarum ope. Intereà tamèn fatendum eſt, voces 'Parturit almus ager,' in ver. 330. ſinere 'germina' in hoc verſu deſiderari. Standum eſt autèm majori codicum conſenſui. Nec me non movet Cypriani geneſis, v. 13.

'Florea' ventoſis conſurgunt 'germina' campis,
Pomiferique ſimùl procurvant brachia rami:

cum ſimili loco, et pulchro ſanè, Ven. Hon. Fortunati, poëm. xx.

'Florea gemmato gramine' prata virent:

undè judices ambiguam eſſe lectionem 'germine' in hoc Maronis loco; et nobis non eſſe pœnitendum de reſtitutâ voce codicum. 'Germen' propriè vult florum arborumque 'gemmam.'

Intereà, minùs accuratum judicium tulit Heinſius ad Claudiani rapt. Pros. iii. 224. ubi vide Burmannum.

Ver. 514. Omnes lites de hoc loco motas ſecat, quam dedimus, emendatio; undè verſus evadit verè venuſtus et molli poëtâ dignus: 'Longævum' patrem, præ ſenio inutilem ſibi; et nepotes, ob infantiam imbecillos, et opis indigentes.

Georg. iii. ver. 50. Diſtinxi, ut gratia conſtructionis venuſtioris ſtet incolumis poëtæ noſtro. Sic Ovidius, Faſt. ii. 688.

. . . . . vir injuſtus, 'fortis ad arma' tamèn.

Propertius, ii. 8. 7.

Jam libet et 'fortes' memorare 'ad prælia' turmas.

Seneca, Troad. 316.

Nec 'ad rogandum fortis.'

Et Macrobius, Sat. ii. 1. Qui tantùm fuit 'fortis ad crimina.' Accedat Manilius, iv. 824.

. . . . 'ſteriles ad ſemina' terræ.

Similitèr mox ad ver. 62. 'fortis aratris.'

Ver. 85. Dedi vocem multorum codicum auctoritate nixam, quam olim ingenio extuderam. Nitidum ſcriptorem fœdior macula vulgatâ lectione non inquinat. Nos mox ad Lucretium, v. 1063. et confer noſtri ver. 83. cum Lucret. ibid. ver. 1075.

Ver. 129. Ità legendum eſſe nihil certius. Alibi diximus, et firmat codex à ſecundâ manu.

Ver. 230. 'Pernox.' Hanc lectionem firmat Lucretii locus, v. 984. 985. undè ſua mutuavit noſter.

Ver. 243. Veriſſima ſunt, quæ dudùm ad locum diſputavimus; poëtam nempè 'pecudes' exponere velle per 'genus æquoreum.' Pulchrè, ut ſolet, Nonnus, Dionyſ. v.

. . . . τῳ ενι παντα
Χρυσοφαη μαρμαιρει ἁλιτροφα παντα λιμνης,
οἱα περισκαιροντα.

Horatius, od. i. 2. 6.

Omne cùm Proteus 'pecus' egit altos
Visere montes.

Nonnulla dicturi sumus ad Lucretium, i. 157.

Adeas insupèr Nonium in voce 'Pecus;' Cirin, ver. 486. et Claudianum in Eutrop. ii. 427.

Et omne genus quadrupedum complectitur dictio 'ferarum:' ut in Manilio, i. 236.

Hanc circum variæ gentes hominum, atque 'ferarum,'
Aëriæque colunt volucres.

Ver. 254. Restitui copulam multorum librorum MSS. atque impressorum, quùm minùs venustè videantur concurrere duo participia, ligamine non interposito: quasi dixerat: "Flumina, non tantùm se objicientia, sed et torquentia—."

Loco verò absurdæ, ac planè portentosæ, lectionis 'montes,' haùd dubitavi substituere 'pontes,' ex verissimâ Schraderi emendatione, quam retulit Heynius, nec ab amico quodam meo non seorsim excogitatâ. Sic Homerus, Il. έ. 88.

Χειμαῤῥω, ὁςτ᾽ ωκα ῥεων εκεδασσε γεφυρας.

Lucretius, i. 286.

Nec validi possunt 'pontes' venientis aquaï
Vim subitam tolerare.

Seneca, Med. 585.

. . . . properatque torrens
Ister, et junctos vetat esse 'pontes.'

Ver. 329. Vera est divinatio, dudùm a me proposita, nec Heynio non suborta. Ità Gratius, Cyneg. 287. 358. 378. quem consulas. Horatius, art. poet. 317.

Respicere exemplar vitæ morumque 'jubebo'
Doctum imitatorem.

NOTULÆ.

Ver. 470. Itâ ex ingenio olim emendaveram, parùm conscius multis ab hinc annis hanc lectionem in bonæ auctoritatis codice inveniri, et ab Heinsio probari. Nihil aliud voluit Horatius, epist. ii. 2. 176.

> . . . . et hæres
> Hæredem alterius, velut ' unda supervenit undam:'

et Valerius Flaccus, vi. 163.

> Nec ' tot ' ab extremo ' fluctus agit æquore,' nec sic
> Fratribus adversâ ' Boreas ' luctatur ab undâ.

Ver. 498. De hac distinctione loci consulat ea lector, quæ nupèr diximus ad Euripidis Herc. fur. 114. et Silvæ Criticæ sect. clix. Hanc autèm ' studiorum ' vel ' curarum,' quod maluit Statius, ad Silv. iv. 4. 46. ' infelicitatem ' ubertim deflet poëta noster in ' tauro,' inferiùs ad ver. 525. Similitèr ad Æn. xi. 416.

> . . . . ' fortunatusque laborum,'
> Egregiusque animi.

Similitèr etiàm Ovidius, met. v. 267.

> ' Felicesque ' vocat paritèr ' studiique ' locique
> Mnemonidas.

Ver. 506. Aliam, et, ni fallimur, meliorem inivimus interpungendi viam. Edicat lector. Et à ver. 505. ad ver. 509. erant intra parenthesin ponenda; quales sæpiùs occurrunt in hoc poëmate, ut in lib. iv. ver. 254—264. iv. 67—77.

Georg. iv. ver. 78. Alitèr distinxi; quasi dicere voluerit poëta: " Non in domo, neque circa domum (vers. 75), prœlio " decernunt, sed ' in alto æthere."

Ver. 136. Nunquàm apud animum meum dubitavi, quin olim scripserit Virgilius proùt edidimus, ob elegantiam hujusce mutatæ constructionis longè longèque majorem; quam statim arripien occulto gustu homines venustiores: qui verò se convertent ad Macrobium, Saturn. vi. 6. fin. loci scopo devicti, fatebuntur eum

U

non alitèr in suis Floris invenisse, ni velint ineptiarum, proposito prorsus alienarum, postulare criticam.

Ver. 167. Admisi ex conjecturâ 'excipiunt,' tum quòd proprietas sermonis id poscat, tum quòd Plinius itâ de hac re loquatur, prout aliis dixerim; nec minùs, quòd mox subsequatur vox 'accipiunt' parùm jucundâ repetitione. Jam video consentire codicem ad Æn. i. 434. ubi locus idem recurrit.

Ver. 208. Locum dedi conjecturæ Bentleio dignæ, ad Lucanum, iii. 182. viro summo propositæ, vice frigidi vocabuli 'manet.' Necesse est, diligens lector notaverit verbum substantivum sæpissimè in hoc poëmate reticeri: et locus gemellus mihi obversatus est in Apuleio, de deo Socratis, pag. 43. edit. Elmenhorstii, quem lectori sistam: "Fortuna caduca, singillatim mortales, "cuncti 'tamèn' universo genere perpetui." Maronem nostrum in oculis, opinor, habuit scriptor post nullum exquisitus. Videas etiàm Æn. i. 477. Similitèr Claudianus, de cons. Stil. iii. 245.

Innuptæ, pulchræque 'tamèn.'

Ver. 258. Aliis quoque meritò placuit hæc distinctio.

Ver. 265. Itâ distinguendum; quasi dixerat: "Ne exspectes, "ut tibi pro more præbeant apes mel; tu illis ultrò defer:" quod perspexit etiàm vetustus interpres apud me.

Ver. 293. Sic legendum esse conjiciebam, persuasus elegantissimum poëtam variare voluisse tenorem orationis, cùm invenirem et codicem 'secundet' suppeditare; quæ lectio statim flagitat 'ut' pro 'et:' neque jam video quid in hoc loco desiderari poterit.

Ver. 355. Cùm in confesso sit apud eruditos vitiosam esse vulgatam lectionem, neque à Virgilii manu ullo modo proficisci potuisse, venia concedi debet emendationi nostræ ex ingenio; quam veri simillimam arbitramur. Nempè, cùm in hoc honorifico usu longè usitatior sit vox 'pater' quàm 'genitor,' interpres aliquis margini ascripserat posterius vocabulum, ut intelligeret lec-

tor verum genitorem 'Cyrenes' esse 'Peneum:' mox autèm indocti scribæ, metricam rationem dictionis 'Penei' non tenentes, interpretationem ipsam in textum receperunt, extrusâ verâ lectione. De hâc crisi non reformido judicium doctiorum.

Ver. 425. Librarios in vocibus 'rapidus' et 'rabidus' passim turbari, quis nescit? et erat expectandum: sed de 'Sirio,' utpotè 'cane,' verba faciens, et prudens et elegans poëta, non potuit non adhibere dictionem, quam illi redonavimus ex conjecturâ. Haùd alitèr Horatius, Od. iii. 29. 18.

. . . . jam 'Procyon furit,'
Et stella 'vesani Leonis:'

quem subsecutus Persius est iii. 5.

. . . . siccas 'insana Canicula' messes
Jam dudùm coquit.

Manilius, v. 208.

Exoriturque Canis, 'latratque Canicula' flammans,
Et 'rabit' igne suo.

Lucanus, x. 211.

. . . . 'rabidos' quâ 'Sirius ignes
Exserit:

ità legendum: consulas ibi Oudendorpium, et ad vi. 66. et 337. nec non nos in Silvâ Criticâ, sect. cxix. Pulchrè Cicero in Arateis de hoc sidere:

Nec, toto spirans 'rabido' de 'corpore' flammam,
Æstiferos validis erumpit flatibus ignes.

Nos mox plura ad Lucretium, v. 890.

Ver. 484. Conatus sum restitutum dare ex conjecturâ deploratum locum. Similitèr Maro in Ecl. viii. 71.

Frigidus in pratis 'cantando' rumpitur anguis.

Rursùs, Æn. vi. 539.

Nox ruit, Ænea: nos 'flendo' ducimus horas:

confer etiàm Æn. xii. 46.

Et in versu nunc agitato referas velim dictionem 'flentes,' "dum fletur undique ob lugubrem cantum," non minùs ad omnia præcedentia. Appositus est gemellus Ovidii locus, ut nihil suprà; met. x. 40.

Talia dicentem, nervosque ad verba moventem,
Exsangues 'flebant' animæ; nec Tantalus undam
Captavit refugam, 'stupuitque Ixionis orbis.'
Tunc primùm 'lachrymis,' victarum carmine, fama est
Eumenidum 'maduisse genas.'

Hinc optimè quadrant mox venientia ad vers. 505.

Quo 'fletu manes,' quâ numine voce, moveret?

proût anteà 'fletu' scilicèt 'manes' moverat.

Ver. 493. Intuli lectiones codicum, meo judicio, sensu clariores, et metro concinniores: quibus etiàm ultimò debetur alia MSS. variatio 'laudatur,' si penitùs attendas.

Ver. 509. Nihil morer equidèm judicium viri, qui lectioni nostræ vulgatam possit anteferre. 'Antro' se abscondere in istis regionibus non esset se ipsum cruciantis, sed parcentis sibi, atque indulgentis: ut noster suprà, iii. 376.

Ipsi 'in' defossis 'specubus' secura 'sub altâ'
'Otia agunt terrâ:'

cui consentit Tacitus, de mor. Germ. xvi. ubi videas Brotierum, qui mihi præripuit locum Melæ, ii. 1. 92. et Diodorus Siculus, i. 8. cum Senecâ, nat. quæst. iv. 2. vers. fin. Nitidè Ovidius, met. xiii. 812.

Sunt mihi, pars montis, vivo pendentia saxo
'Antra:' quibus nec sol medio sentitur in æstu,
'Nec sentitur hyems:'

et Fast. iv. 505. disticho longè pulcherrimo:

'Sub Jove' duravit multis immota diebus,
Et 'Lunæ patiens' et pluvialis aquæ.

Jam verò quàm pertinax oportet Orphei dolor fuerit, qui noc-

turna frigora tolerârit in hac glaciali regione! Paritèr idem Naso, Phill. ad Dem. 123.

Sive die laxatur humus, seu 'frigida' lucent
'Sidera:'

ut idem ex Pont. iv. 10. 40.

Proxima sunt nobis plaustri ducentia formam,
Et quæ perpetuum 'sidera frigus' habent.

Nec opportunus non est Propertius, i. 16. 23.

Me mediæ noctes, me 'sidera' prona jacentem,
'Frigidaque' Eoo me 'dolat aura' gelu:

sicùt ingenium quoque nostrum reposuerat. Valerius Flaccus, ii. 171.

. . . . adglomerant sese, nudisque 'sub astris'
Condensæ fletus acuunt.

Olympius Nemesianus, de laud. Herc. 73. venustè, et appositè:

. . . . 'noctemque sub astris
'Exigis,' et puram fractis bibis amnibus undam.

Claudianus, in prim. cons. Stil. i. 122.

. . . . quotiès sub pellibus egit
Edonas hyemes, et tardi 'flagra Bootæ'
'Sub dio' Rhipæa tulit:

ità legas, me impulsore. Et ità postmodùm vidi unum dare codicem. Rectè scilicèt suo 'verbere' instructum 'bubulcum' exhibuit poëta. Nihil novi elegantius. Adeas etiàm nostrum, Æn. viii. 28. et eundem Claudianum, epig. xxiv. 2. Silius porrò, xv. 109.

Stramine projectus duro patiere 'sub astris'
Insomnes noctes.

Sed undequaque similis est Ovidii locus, met. iv. 259.

Tabuit ex illo, dementèr amoribus usa,
Nympharum impatiens; et 'sub Jove, nocte dieque,'
Sedit humo nudâ, nudis incomta capillis;

Perque 'novem luces,' expers undæque cibique,
'Rore' mero, lachrymisque fuis jejunia pavit.

Vide Lucret. vi. 720. Et ità nofter etiàm fæpiùs locutus eft in hoc poëmate.

Ver. 554. Concinniùs, nî fallor, ordinavi locum.

IN CULICEM.

Ver. 23. Sequimur doctorum virorum conjecturam. Has voces confufas vidimus librariis ad Georg. iv. 509. Quis autèm in his quisquiliis rationes criticas feveriùs fubductas poftulabit?

Ver. 34. Olim caftigavimus hunc locum ad Georg. iii. 292. editionis noftræ.

Ver. 41. Hæc docta eft et valdè verifimilis emendatio Scaligeri.

Ver. 47. Sic fortaffè:

Jam filvis dumisque 'vacant;' jam vallibus abdunt
Corpora; jamque, omni 'celebres' è parte vagantes—:

i. e. 'denfæ—confertæ.'

Ver. 50. Ità legendum: i. e. virgultorum 'gemmas:' vide Ecl. x. 7. et voces confufas pro more ad Geo. ii. 332.

Ver. 53. Vide Silvam Criticam, fect. cxlii.

Ver. 60. Lego 'pectine:' metaphorâ non ineptâ, ab agrorum cultu petitâ.

Ver. 70. Benè Heinfius. Superflua eft vox 'notat:' confer Georg. iv. 306.

Ver. 75. Intulimus conjecturas proprias, quas afferit princeps locus in Georg. ii. 524.

. . . . ubera 'vaccæ'
Lactea demittunt:

confer etiàm iii. 177. Jam verò copulæ paffim per librariorum incuriam, et ob compendium fcripturæ, codicibus exciderunt.

Ver. 80. Seorfim conjeceram 'inhiavit' poft Heinfium.

NOTULÆ.

Ver. 89. Hic ingenii noſtri fœtus doctis fortaſſè non diſplicebit, ut in conclamato loco, et carmine parùm venerabili, quale religio fuerit audaciori manu ſolicitare. Marius Victor, in Gen. iii. 21.

. . . . . . 'vindicibus' pluviis, cœloque refuſo.

Ver. 94. Hic etiàm fidentèr agimus, ubi deſperant editores. 'Fons' et 'frons' ſæpiſſimè commutantur. Æn. i. 441.

Lucus in urbe fuit mediâ, 'lætiſſimus umbræ.'

Ver. 116. Interpolavi præpoſitionem, quam abſorpſit præcedens litera.

Ver. 118. Pro 'Peneu' legerim 'Phœbe.'

Ver. 120. Fortè 'nomum:' vide Suetonium in Nerone, xx. et ibidèm interpretes.

Ver. 128. Hoc ab Heynio eſt: ſed 'annexæ' fortaſſè non deterius.

Ver. 136. Hæc lectio longè exquiſitior et venuſtior: alitèr prætulerim 'frontibus:' vide Burmannum ad Ov. met. x. 91.

Ver. 138. Habes noſtram divinationem, lector: quâ fruere. Ità Statius, ſilv. v. 1. 106.

. . . . . 'mœſtâque' comam damnare 'cupreſſo.'

Ver. 165. Suſpicor reſcribendum eſſe:

Squamoſos latè 'vortebat tortibus' orbis.

Ver. 183. Benè 'pingebant' lumina gemmis: 'pingebant—pangebant—pandebant'—erat ordo corruptelarum. Sic Marius Victor, in Gen. iii. 185.

. . . . 'pingentia' cœlum
'Sidera:'

et Alcimus Avitus, v. 384.

. . . . cœlum cum 'pingitur' aſtris.

Ver. 206. Vel 'è fuſo,' vel 'offuſo.'

Ver. 216. 'Horrida' de meo eſt: et quæ ſequuntur in ver. 218.

Ver. 226. Benè 'vici' Heinsius: confer Æn. xi. 160.

Ver. 231. Fortè 'ducentia.'

Ver. 261. Ità legendum: vide Statium, Silv. v. 1. 257. ibique Marklandum.

Ver. 264. 'Semper' procùl dubio corruptela est. Literarum ductum, quantum potuimus, sequi conjecturâ conabamur.

Ver. 283. Puncta mutavimus: sed in his ineptiis constituendis frustrà et inutilitèr bonæ horæ impenduntur.

Ver. 318. 'Super,' ut in Æn. vii. 462.

Ver. 337. Literulam mutavi ex conjecturâ. Id est, "simùl "atque ponto egressus sit in terram, et domum venerit."

Ver. 350. Vox 'ipse' nobismetipsis debetur.

Ver. 363. Proprias divinationes in hunc versum ausi sumus periclitari, in confesso depravatum: et ad ver. 367. in quem conferas Silv. Crit. iii. p. 61.

Ver. 373. Harum emendationum partem mihi præcepisse jam video Nodellum.

Ver. 381. Scio has redundantias placere poëtis; sed durior est, quam nunc habemus. Fortassè:

Et viridis nemorum 'scenas:'

ut Æn. i. 164.

. . . . tum 'silvis scena' coruscis
Desupèr, horrentique atrum 'nemus' imminet umbrâ.

Ver. 385. Id est, "pedem indè promovet, æger mentem in"teriùs." Emendatio parùm violenta, nec scriptori non conveniens satis.

IN CIRIM.

Ver. 14. Dedi ex conjecturâ, quod minimam vim literis inferre videretur, contractiùs exaratis.

Ver. 25. Pro 'alterno' legerim 'averso.'

NOTULÆ.

Ver. 48. Pro 'exterruit' reponendum fortè 'exhorruit.'

Ver. 94. Nomen floris latet in 'altaria,' vel in literis post 'alba,' priore dictione, supplendis.

Ver. 97. Lego: Aut crocus, 'aut furvâ' conjungent—.

Ver. 166. Dedit poëta 'Actave:' quæ vox in hac re solennis est.

Ver. 168. Sic emendamus pro 'picta,' et verè; unâ literulâ, si compendium scripturæ cogites, tantummodò mutatâ. Sic Martialis, ii. 59.

Frange toros, pete vina, rosas cape, 'tingere nardo.'

Ver. 175. Pro 'cœli' rescriberem 'sola.' Verebatur emendator, ne versus ob vocalem brevem labasceret.

Ver. 218. Pro 'culti' repositum vellem 'fusci.' Sic Æn. viii. 369.

'Nox' ruit, et 'fuscis' Tellurem amplectitur alis.

Ver. 232. Rescripserim sanè:

Tempore quo 'cessant' mortalia pectora 'curis:'

ut Lucanus, iv. 24.

Prima dies belli 'cessavit Marte' cruento.

Ver. 234. Ità locus facillimè sanatur: alitèr, incideram in 'cur' pro 'cum,' post Heynium. Non admodùm displicet 'morerere.'

Ver. 266. Fortè 'quonam, quod'—? "Sed cur dicam id, quod tu non audies patientèr?"

Ver. 281. An 'demessum' vice 'demsissem?' ad indolem sermonis Virgiliani: repetens απο κοινου peperissem. Confer Æn. xi. 68. 25. Ecl. iii. 68. et alibi.

Ver. 284. Fortassè 'insontes:' vide Horat. Od. i. 17. 28. Juvenal. x. 60.

Ver. 315. An 'sonore?' linguâ—loquelâ.

Ver. 343. Rescribere non ineptè possumus:

. . . . et placidam 'membris cœptare' quietem.

IN VIRGILIUM

Ver. 350. Legerim equidem:

Et gelido veniens 'flammam' quatiebat ab Oeta.

Cicero in Arateis, perelegantèr:

Magnus leo, tremulam 'quatiens' è corpore 'flammam.'

Conferas Culicem, ver. 218. Unicè genuinum eſt 'quatiebat.'
Idem Cicero ibidèm:

Sed mediocre jacit 'quatiens' è corpore 'lumen.'

Alitèr verum foret 'jaciebat.'

Ver. 374. Fortè, Jovi 'nigro,' vice 'magno.'

Ver. 444. Aut, Mene 'illas' inter—.

Ver. 455. An 'viciſſe?' i. e. tot malis ſupereſſe.

IN CATALECTA.

V. 7. Poſſis etiàm non abſurdè:

'At,' proſtitutæ turpe contubernium
Sororis, 'in quod' me incitas?

Confer Horat. epod. 5. 1.

Ver. 31. Mallem 'Ut' æſtuantes—! cum admiratione, quæ placet in verſu præcedente.

VI. 4. Hoc 'vectus carmine' nunquàm potui concoquere. Suſpicor reſcribendum:

. . . . carmine 'victor' eat:

quod ſaltèm Virgilianum: confer Georg. ii. 176. iii. 9. 17.

Ver. 5. Certiſſima eſt hæc emendatio, quæ mihi quoque ſe obtulerat. 'Pictâ' ſtatim venit, neque ea repetitio in hoc cultiſſimo poëmate placuerit. 'Pacta' tabella eſt 'votiva' tabella Horatii. Et in ver. 7. refero 'humilis' ad 'victima,' ut opponatur τῳ 'maxima.'

Ver. 8. Locutionem illuſtrabit Silius, xii. 340.

. . et delubrum 'ſanguine honorant:'

nam nihil agunt, quæ cumulavit Drakenborchius ad vii. 90. et Burmannus in Anthologiâ.

VII. 5. Ità videram cum Burmanno ſcribendum eſſe: et fortè 'verba' in ver. 2. malè mutatur in 'turba,' cùm de hominibus, qui ſunt mera vox et nihil prætereà, nihil ultra κυμβαλον αλαλαζον, aptè uſurpetur dictio.

Ver. 6. Haùd invenuſtè ſcripſeris:

Tuque o! mearum, 'care' Sexte, curarum:

i. e. una ex meis curis.

Ver. 10. Ad normam codicis ſupplere poteras:

Vitamque ab omni 'vindicamus hinc' aurâ.

Ver. 11. Scribo:

Ite hinc, Camœnæ; vos quoque ite, vos, ſuaves,
Dulces Camœnæ:

non inſcitæ ſunt repetitiones in tam molli verſu. "Suaves' dixi? "imò 'dulces' Camœnæ." Surgit oratio: vide Macrobium ſaturn. vii. 7. verſus finem.

IX. 1. Conſtructio eſt: "Si licet 'ut' hoc dicam ſine fraude "in legitimum ſermonem." Verſum tertium ità refingas:

Sin autèm 'pes recta' vetat me dicere.

XI. 6. Ad ſpeciem et ſtaturam referam voces 'magnus' et 'ſuperbus:' adi Æn. viii. 9. v. 401. 402.

Ver. 14. Manifeſta res eſt ità legendum eſſe; proùt ipſe ſeorſim perſpexeram.

Ver. 17. An refingendum?

'Colle ſuper' viridi, patulæ—.

Ver. 30. Verum videtur 'quiſque.'

Ver. 34. Scribo, maximè cum Scaligero:

'Inmitem expertæ' fulmine, et imbre, Jovem.

Ver. 44. Neſcio an tolerabile ſit, quod daturi ſumus:

Tam procùl 'hac noſtrâ,' tam procùl 'ah!' patriâ:

vide Ecl. x. 46. 47.

Ver. 51. Tentabam:

Nunc celeres Afros, 'perjurique invia Gangis.'

'Gentem' ſtatim ſequitur, et luce clarius eſt nomen proprium deſiderari. Confer Horatium, Od. i. 12. 55. Juvenalem, x. 2.

Ver. 61. Quid vetat et nosmet ſymbolum contuliſſe?

'Sed' laudes 'desperem' humili 'celebrare' Camœnâ:

vix enim repetitum iſſet nitidus ſcriptor in proximo verſiculo dictionem 'adire.'

XII. 7. Transpoſitas voces 'medio rerum' poſtulabunt aures delicatiores. Et dare 'nutu,' vel nutui, in ver. 10. eſt 'inclinationi' dare, ut cadant.

XIII. 5. An?

Cui Venus ante alios 'dea, divinæque' ſorores:

e. Muſæ.

XIV. 3. Ad ſcripturam Voſſiani codicis proximè veniet, qui ſic reſcripſerit:

Sin obitûs eſt culpa nihil, ſua quemque ſequuntur
Fata—:

ſi nihil culpandum ſit, et ſua fata quemque maneant—."

IN COPAM.

Ver. 10. Suspicari poſſumus ſcribendum eſſe:

Ruſtica paſtoris fiſtula, 'molle' ſonans:

nec ſupervacaneum venit epitheton τῷ 'dulce;' quæ vox ab 'antro' pendet: vide Horatium, Sat. i. 4. 76.

Ver. 13. Adi Ecl. vii. 37. Georg. iv. 270.

IN MORETUM.

Ver. 3. Lectio 'horti,' vel 'orti,' error fortaſſè fuerit pro 'arvi.' Georg. ii. 1.

Hactenùs 'arvorum cultus,' et ſidera cœli.

NOTULÆ.

Ver. 6. 'Tenebras inertes' accuratè interpretantur Heynius et Wernsdorf. Longinus, de ſub. ſect. ix. vocat νυκτα απορον, et σκοτος απρακτον: ſed exemplis non opus eſt.

Ver. 8. Nihil verius hac emendatione doctorum duumvirorum. Locutio 'fumus remanebat' per ſe inconcinna eſt, neque veritati conſentanea.

Ver. 12. Genuinum puto 'faucibus,' ut eſt longè exquiſitius. Similitèr Callimachus, hymn. Dian. 27. ſuaviſſimo et integerrimo loco:

. . . . . . πολλας δε ματην ετανυσσατο χειρας.

Ver. 15. Reponere licet, cum parvâ ſcripturæ codd. mutatione:

Et reſerat, 'cautè' quæ 'pervenit,' oſtia clavi.

Ver. 27. Ità ſeorſim correxeram, poſt Scaligerum.

Ver. 36. Sic legendum, ne metricæ legis violatæ poſtulemur. Ovidius, Met. ii. 211.

'Fiſſaque' agit 'rimas.'

Ver. 39. Poëta certè voluit ſic ambiguum evitare.

Ver. 45. Mutatâ literâ, lenior decurrit locus.

Ver. 48. Veteres editiones habent 'format:' tu mecum lege, 'Tornat' opus. 'Lævat' videtur eſſe merum interpretamentum.

Ver. 70. Fortè legendum:

. . . . . et 'occatæ' committere ſemina terræ.

Ver. 71. Seorſim conjeceram, non inſpectis aliorum tentaminibus:

Vicinosque aptè 'ſulcis inmittere' rivos.

Ver. 114. Dedi exquiſitiorem vocem, depravatè ſcriptam 'recurvat' in codicibus. 'Retractat' editionum non eſt niſi interpretis cujusdam marginalis expoſitio, ſenſim in textum inſinuata.

IN VIRGILIUM

IN ÆNEIDA.

Lib. i. ver. 45. 'Inflixit,' lectionem quorundam MSS. facilè prætulissem, tum quòd mihi videatur sensum non deteriorem loco dare, tum quòd statim præcesserit 'transfixo;' (pro quo reponerem 'transfosso) undè evadit inconcinna cognatæ dictionis repetitio: nam similitèr Æn. x. 303.

> Namque, 'inflicta vadis,' dorso dum pendet iniquo—:

si Sidonius Apollinaris in carm. v. ver. 197. haùd tueretur vulgatam scripturam:

> . . . . 'fixusque' Capharei
> 'Cautibus,' inter aquas flammam ructabat Oileus:

et condonanda est repetitio carmini non ultimam manum passo.

Ver. 229. Ità ex ingenio dudùm perspexi versum esse restituendum, nescius Heinsium et Bentleium idem statuisse; quùm rebus iniquissimis præpeditus, et 'extra anni solisque vias' nimiùm diù positus, inter gravissimam librorum penuriam, Virgilium atque optimum quemque scriptorem, tam Græcum quàm Latinum, repetitis lectionibus evolveram.

Ver. 236. Hoc verum: compares velim Æn. v. 627. viii. 26. ix. 224.

Ver. 261. Id est, "Hic geret tibi:" vide quæ dixerim ad Ecl. viii. 6.

Ver. 317. Reduxi lectionem codicum longè ποιητικωτέραν, quam agnoscit etiàm liber MS. pervetustus in Coll. Jesu Cantab. asservatus, cujus collationem mihi benignè misit vir humanissimus Ds. Carr. Nimiæ subtilitates non sunt à poëtis postulandæ. Ne dubites Silium Italicum hùc oculos intendisse, ad Pun. ii. 74.

> Quales Threïciæ Rhodopen Pangæaque lustrant,
> Saxosis nemora alta jugis, 'cursuque fatigant
> Hebrum,' innupta manus:

cui temerarias manus injiciunt viri docti, satis inscitè atque invenustè. Hùc facit etiàm Statius, Theb. ix. 438. ne quis objiciat nobis 'tarditatem' fluvii; aut nullam, aut poëtis parvi habitam:

. . . . non 'spumifer' altiùs 'Ebrus,'
Gradivo bellante, rubet:

nec non Claudianus, in Ruf. i. 332.

Quos tamèn impavidus contra 'spumantis' ad 'Hebri'
Tendis aquas.

Nondùm igitùr damnari sinemus in Lycidâ Miltonum:

Down the 'swift Hebrus' to the Lesbian shore.

Confer Æn. xii. 423. 424.

Hinc, ut rem magis mirabilem, de Orpheo dixit Sidonius Apollinaris, ii. 73.

Cum 'starent Hebri' latices.

Ver. 434. Adi quæ diximus ad Georg. iv 167. Similitèr Propertius, ii. 23. 95.

Cum quibus Idæo legisti poma sub antro,
Suppositâ 'excipiens,' Naï, caduca manu:

et nitidissimus scriptor Phædrus, ii. 8. 10.

'Spatium' diei noctis 'excipiunt' vices:

ut alii non raró: id est, 'ex' altero 'capere.'

Ver. 670. Recepi dictionem plurium codicum, quæ nostro quoque ingenio se obtulerat, multo pulchriorem.

Ver. 737. Amplector codicis lectionem, ut evitetur insuavior sonus et durior constructio. MS. Coll. Jes. dat 'libatam:' voluit, opinor, librarius 'libatum.'

Ver. 741. Consulas nostram Silv. Crit. iv. p. 36.

Ver. 751. De his armis rogat, utpotè divini artificis solertiâ elaboratis, quùm ex Vulcani prodierint officinâ, ipso Virgilio teste, Æn. viii. 384.

Te potuit lacrimis Tithonia flectere conjunx.

Hoc, præter morem in his notis servatum, monui, ut nunc eat

lector ad Heynii animadversiones in locum, et de hac ipsâ re excursum (si Dîs placet) prolixiorem.

Æneid. ii. ver. 120. Nobis arridet hæc lectio, quam tuetur etiàm MS. Coll. Jes.

Ver. 139. Hanc etiam lectionem suppeditat idem codex, longè doctiorem, et magis poëtici coloris: vide Æn. vi. 606.

Ver. 272. Vulgò interpungunt minùs rectè post 'bigis.' Ordo est: "Ut quondàm raptatus bigis;" verbis arctè cohærentibus.

Ver. 290. Huic lectioni, quam stabilit imitatio Homerea, nonnihil favere videtur MS. Coll. Jes. scriptura.

Ver. 301. Hanc dictionem codici modò memorato debemus; haùd dubiè, ex usu Virgilii, unicè genuinam.

Ver. 423. Subdistinxi, ut elucesceret loci sensus: "atque animadvertunt ora," i. e. speciem—externum habitum (ob Græcorum arma scilicèt, ver. 395.) linguæ minùs esse congrua;—"Trojanos sermone, figurâ Græcos." Non ceperunt auctorem suum editores.

Ver. 546. Ità dudùm reposueram ex conjecturâ; nec dubitavi in textu ponere, quùm Heynius 'è' conjecerit, et firmet codex. Æn. x. 341.

Dexteraque 'ex' humero nervis moribunda pependit.

Et xii. 949.

. . . . . . poenam scelerato 'ex sanguine' poscit.

Ver. 556. Clausulis ità per puncta separatis, παθος et dignitas, ni fallor, loco superveniunt.

Ver. 629. Commodioris ope distinctionis, gratias nativas resuscitavi loco. Ità Juvenalis, xv. 156.

. . . . protegere armis
Lapsum, aut ingenti 'nutantem vulnere' civem.

Ver. 683. 'Molli' lectionem asseruimus haùd ità pridèm ad Silv. Crit. iv. pp. 227. 228. Silium Italicum, ad xvi. 120. mihi Heinsius præripuit. Nunc autèm alitèr sentimus: illud

'molli' satis exprimit vox 'innoxia;' et 'molles' firmat τὸ 'teneros capillos' in Sidonii imitatione. Et, cùm dicit 'molles,' idem est ac si dixerit, "Flamma lambit caput ex omni parte, "quâcunque diffundatur tenerorum flexura capillorum." Confer Ovid. ex Pont. iii. 3. 17.

Ver. 697. Literulæ mutationem, quam, variantibus intereà libris, ex ingenio dare volebam, omninò postulat auctoris mens: intentiùs inspiciens lector non spernet 'dum' pro 'tum.'

Ver. 794. Movet me Macrobius, Saturn. iv. 5. ad hanc lectionem adoptandam, et Manilius, i. 822. qui hoc hemistichium repetitum dedit. Satis habuit Maro Homerum imitari ad Æn. vi. 702. et rem voluit variare, pro periti artificis solertiâ.

Æneid. iii. ver. 70. Haùd ulla verior est lectio, nec quæ magis indignabitur se in dubium vocari, per omnes omnium poëtarum libros, eâ, quam Virgilio ex codicibus restituimus. Nullo modo tolerandæ sunt virorum doctorum emendationes. Ælius Cinna, apud Charisium instit. gram. lib. 1.

At scelus incesto 'turpe' crescebat in alvo.

Rectè decernunt Heinsius ad Silium ix. 575. et Bentleius ad Manilium i. 90. quos lector adeat. Ità noster, Æn. vi. 421.

. . . Ille, fame 'rabida,' tria guttura pandens:

nam cave dixeris ibi esse 'sexto casu' dictionem 'rabida;' nisi velis totam pessum dare venustatem loci. Vide infrà ver. 464. sed hanc cæsuræ vim quot versibus agnoverit Maro, nôrunt omnes; et quotiès solicitent indocti scribæ. Ovidius, Met. ix. 660.

. . . . spirantis 'lene' Favonî:

vide Heinsium ad epist. ex Pont. iv. 10. 43.

Ver. 348. Versum exhibemus nostris conjecturis expolitum, quas, ut posteà intelleximus, partim confirmant codices. Facilè, si foret in terris Maro, suam manum jam nunc agnosceret; neque horridiorem sanè versum vulgato temerè reperies, et poëtâ

nitido minùs dignum. Pari elegantiâ Tibullus, i. 7. 50. quem non malè sic refinxeris:

Huc ades 'ad cantus:' ludis Geniumque choreis
Concelebra, et multo 'tempora funde mero:'

sed elegantior est conatus Heynii, Marklando præceptus in Anglico tractatu de Ciceronis epistolis, pag. 68. Idem iterùm ad iii. 2. 20.

Mox etiàm niveo 'fundere lacte' parent.

Sed locutionem in primis poëticam, quid attinet exemplis stabilire?

Ver. 454. Luce meridianâ clarius est, nos veram Virgilii manum reddidisse ex divinatione; serò facti certiores, 'vocent' in nonnullis codicibus reperiri; undè extra dubium ponitur nostra emendatio. Conferas ver. 129.

Ver. 456. Haùd subdistinxi post 'poscas:' nam constructio est, "Poscas, 'ut' ipsa canat; per ellipsin passim poëtis frequen-" tatam." Ità Æn. viii. 506.

. . . . 'mandatque' insignia Tarchon,
'Succedam' castris.

Ità etiàm Æn. xi. 513. xii. 585. ubi nos. Tritum est.

Ver. 516. Sequor Macrobii lectionem, Saturn. v. 11. et nonnullos codices. Locum correxerunt librarii pro more ex Æn. i. 744. Nihil obstat diphthongus, quam sequente vocali passim corripiunt Græcorum probatissimi. Adeas Statii Silv. i. 3. 95. et ibi Marklandum. Facetus igitùr habendus est cum suâ crisi Heynius. Nos hanc rem sæpiùs tetigimus, et plus semèl in notis ad nostrum 'Delectum tragœdiarum Græcarum,' nupèr publici juris factum.

TYPIS T. BENSLEY.

INDEX

AUCTORUM IN HIS NOTULIS

OBITER EXPLICITORUM, DEFENSORUM, ET EMENDATORUM.

EJUSDEM AUCTORIS OPUSCULA.

1. SILVA CRITICA, sive in auctores sacros profanosque Commentarius Philologus. Cantabrigiae, typis et sumptibus Academicis, 1789, 3s. 6d.
2. Silva Critica, pars II. 1790. 3s. 6d.
3. Silva Critica, pars III. 1792. 3s. 6d.
4. Silva Critica, pars IV. 1793. 5s.
5. Silva Critica, pars V. 1795. 3s. 6d.
6. Horatii Opera, in 2 tom. 1794.
7. P. Virgilii Maronis Georgicon lib. IV. 1788. 3s. 6d.
8. Poëmata, Latinè partim scripta, partim reddita, quibus accedunt quaedam in Q. Horatium Flaccum Observationes Criticae, 4to. 2s. 1776.
9. Bion et Moschus, illustrati et emendatiores, nupèr prodierunt, nitidissimè impressi, pret. 3s. 6d. chartâ magnâ, 10s. 6d.
10. Tragoediarum Graecarum delectus, Æschyli Eumenides, Sophoclis Trachiniae et Philoctetes, Euripidis Hercules Furens, Alcestis, et Ion: in duobus tomis, 8vo. 1794.

